

T. C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

9-11 YAŞLARI ARASINDAKİ ÇOCUKLARIN GÜVENLİ
BAĞLANMA DÜZEYİ VE ANNELERİNİN ÖDÜL CEZA
YÖNTEMİNİ KULLANMA DÜZEYİ İLE AYNI ÇOCUKLARIN
OLUMSUZ DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

Rabia Berrin Işıkoğlu

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: Prof. Dr. Sermin Kesebir

İstanbul – 2016

T. C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**9-11 YAŞLARI ARASINDAKİ ÇOCUKLARIN GÜVENLİ
BAĞLANMA DÜZEYİ VE ANNELERİNİN ÖDÜL CEZA
YÖNTEMİNİ KULLANMA DÜZEYİ İLE AYNI ÇOCUKLARIN
OLUMSUZ DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

Rabia Berrin Işıkoğlu

(144102086)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN: Prof. Dr. Sermin Kesebir

İstanbul – 2016

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SINAV TUTANAĞI

GENEL BİLGİLER

Öğrenci No	:	
Öğrenci Adı Soyadı	:	Berrin IŞIKLIOĞLU
Anabilim Dalı	:	Klinik Psikoloji
Tez Danışmanı	:	Prf.Dr. Sermin KESEBİR
Tezin Başlığı	:	9-11 Yaşları Arasındaki Çocukların Güvenli Bağlanma Düzeyi Ve Annelerinin Ödül Ceza Yöntemini Kullanma Düzeyi İle Aynı Çocukların Olumsuz Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

TEZ SAVUNMA SINAVI TUTANAĞI

Toplantı Tarihi	:	07.10.2016	Saati	:	16.30
Öğrenci Savunmaya	:	☒ GELDI			
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca tez bilimsel olarak incelenmiş, adayın tez çalışmasını sunmasının ardından, adaya tez çalışması ile ilgili sorular yöneltilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,					
☒ OY BİRLİĞİ ☐ OY ÇOKLUGU					
☐ Yapılan savunma sınavında adayın başarılı bulunması sonucunda tez KABUL edilmiştir.					
☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin DÜZELTİLMESİ için ay EK SÜRE verilmesinin Enstitü Müdürlüğüne önerilmesi kararı alınmıştır. (en fazla 3 ay)					
☐ Yapılan savunma sınavının sonucunda tezin REDDEDİLMESİ kararı alınmıştır.					
Savunmada Tezin Başlığı	:	☒ Değişmedi.	☐ Değişti.		
Tezin Yeni Başlığı	:				
Öğrenci Savunmaya	:	☐ GELMEDI			
Üniversitemiz Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca yukarıda belirtilen tarih ve saatte Tez Savunma Jürisi toplanmış ancak ilgili öğrenci savunma sınavına gelmemiştir. Adayın tez çalışmasını Jüri önünde sunmadığı için yapılan değerlendirmeler sonunda adayın tez çalışmasıyla ilgili aşağıdaki kararı,					
☒ OY BİRLİĞİ ile REDDEDİLMİŞTİR.					

ile almıştır.

Tez Sınavı Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmza
Danışman Üye	Prf.Dr. Sermin KESEBİR	
Üye	Yrd.Doç.Dr. Hüseyin ÜNÜBOL	
Üye	Yrd.Doç.Dr. Kaan YILANCIOĞLU	

YEMİN METNİ

Yemin Metni

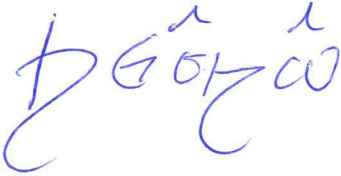
Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “ 9-11 yaşları arasındaki çocukların güvenli bağlanma düzeyi ve annelerinin ödül ceza yöntemini kullanma düzeyi ile aynı çocukların olumsuz davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

07 /10 / 2016

Rabia Berrin IŞIKOĞLU

İmza

ÖNSÖZ / TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının konusu, çocuklarla çalışmaya başladığım günden bu yana beynimi kemiren sorular ve sorunlarla başladı. Bir çocuk neden olumsuz davranışlar sergiler? Gökten zembille inmediğine göre, bu sorunların kaynağı nedir? Aile çocuğa neden tesir edemez? Ödül ve ceza kısa vadede davranışa etki ederken ruha ve duygulara ne yapar? Ebeveyn hiyerarşik ve dikey bir yapıda mürebbi midir; yoksa ilişkiyel ve yatay bir düzlemde yol gösterici rehber midir? Anne ve çocuk arasındaki iletişim neden ahenkli bir dansa dönüşmez? Anne bireyin ömür boyu ihtiyaç duyacağı güven iksirini niçin sunamaz? Ne yapmalı, ne zaman ve nereden başlamalı?

Kısmen ışık tutacağı düşünülen bu çalışma ile 9-11 yaşları arasındaki çocukların güvenli bağlanma düzeyi ve annelerinin ödül-ceza yöntemini kullanma düzeyi ile çocukların olumsuz davranışları arasındaki ilişkileri incelenmek istenmiştir.

Yüksek lisans eğitimimde psikoterapi kuramları dersini alırken patolojiye bakış açısı ve yorumlama şekliyle; yanı sıra nezaketiyle ve ruhsal bir sekine aktaran haliyle ‘İşte, tez hocamı buldum’ dedirten sayın hocam Prof. Dr. Sermin Kesebir’e cesaretlendirmesi ve tüm destekleri için;

İstatistik dersinde iken beni bu sürece hazırlayan ve tez önerime verdiği geribildirim ile beni yüreklendiren ve yönlendiren Prof. Dr. Adnan Erkuş’a;

“Bu yaşta bu tez de nereden çıktı; hâlâ öğrencilikten bıkmadın mı? gibi serzenişlerine rağmen, madden ve manen destek olan eşime;

Tez sürecinde “Senin kadar çalışsam dünya birincisi olmuşum”, diyen nur tanesi oğlum Eren’e;

Aynı dertlerle dertlendiğimiz, bağlanma terapilerine gönül vermiş, yanı sıra, ödül-cezadan arınmış bir okul açma hayalimizin kahramanı, arkadaşım, yoldaşım, can dostum olan ve tez süresince beni hep motive eden, fikir veren, ve istişarelerle ufkumu genişleten, ve her daim heyecanıma ortak olan Dr. M. Berna Beşkese’ye;

Gönüllü katılımcı olmayı kabul eden öğrenci ve annelerine;

Ve... Yıllar önce babamdan duyduğum “Tay at olana kadar, at mat olurmuş”, sözünün ne anlama geldiğini yeni yeni anlamaya başlayan biri olarak; bugünlere gelmemde en büyük pay sahibi olan anneme ve babama, bir ömür güvenli limanım oldukları için teşekkür ve şükranlarımı sunuyorum.

Siz olmasaydınız, bu tez de olmazdı!

ÖZET

(IŞIKOĞLU, Rabia Berrin, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2016)

9-11 YAŞLARI ARASINDAKİ ÇOCUKLARIN GÜVENLİ BAĞLANMA DÜZEYİ VE ANNELERİNİN ÖDÜL - CEZA YÖNTEMİNİ KULLANMA DÜZEYİ İLE AYNI ÇOCUKLARIN OLUMSUZ DAVRANIŞLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Bu çalışmanın amacı, orta çocukluk evresindeki çocuklarda, anneye güvenli bağlanma düzeyi ve annelerin ödül-ceza yöntemini kullanma düzeyi ile çocukların olumsuz davranışları arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Ayrıca, bağlanma ile ödül-ceza yönteminin demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığına ve annelerin kullandığı ödül ve cezaların türlerine göre kullanım yüzdelerine bakılmıştır.

İstanbul'un Üsküdar ilçesinde bulunan özel bir okulda 3. 4. ve 5. Sınıfa giden 115 çocuk ve annelerinden veri toplanmıştır. Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği (KSS) çocuklara uygulanmıştır. 6-18 yaş Çocuk ve Gençler için Davranış Değerlendirme Ölçeği (CBCL) ve araştırmacı tarafından hazırlanan Ödül-Ceza Anketi ile Kişisel Bilgi Formu annelere uygulanmıştır. Veri analizinde, tanımlayıcı istatistiksel metotlar (Frekans, yüzde, ortalama, standart sapma), Pearson momentler çarpımı korelasyon analizi, t-testi ve tek yönlü varyans analizi tukey testinden yararlanılmıştır.

Veri analizine göre, güvenli bağlanma ile içe ve dışa yönelim problemleri arasında anlamlı, negatif bir ilişki bulunmuştur. Güvenli bağlanmanın içe yönelim sorunlarından; içe kapanıklık, dikkat sorunları ve sosyal sorunlarla; dışa yönelim sorunlarından; karşı gelme ve saldırgan davranışlarla ilişkili olduğu görülmüştür. Güvenli bağlanma cinsiyet, yaş, annenin eğitim düzeyi ve çalışma durumuna göre farklılaşmamaktadır.

9 yaş grubunda kurallara karşı gelme, sosyal sorunlar ve dışa yönelim problemleri, 11 yaş grubuna kıyasla anlamlı olarak daha yüksektir.

Ödül-ceza yöntemi kullanımı ile olumsuz davranışlar arasında anlamlı, negatif ilişki tespit edilmiştir. Çalışan annelerde ödül-ceza kullanma oranı çalışmayanlara göre anlamlı olarak daha yüksektir. Bunun yanı sıra, ödül ile ceza arasında anlamlı pozitif ilişki bulunmuştur. Fiziksel ceza % 50; mola %80.9; bağırma %96.5; tehdit etmek %72.6; küsmek, tavır koymak %94.8; sevdiği şeyden mahrum bırakma % 91.3; maddi ödül % 67; sembolik ödül % 48.2; övgü %100; ayrıcalık artırma %79.8 oranında kullanıldığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bağlanma, ceza, davranış problemleri, dışa yönelim, içe yönelim, disiplin, orta çocukluk, ödül.

ABSTRACT

(IŞIKOĞLU, Rabia Berrin, Master's Thesis, İstanbul, 2016)

TO DETERMINE THE RELATIONSHIP BETWEEN ATTACHMENT SECURITY LEVEL OF 9-11 YEARS OLD CHILDREN AND THEIR MOTHERS' USAGE OF REWARD-PUNISHMENT METHOD WITH BEHAVIORAL PROBLEMS

The aim of this research is to identify the relationship between attachment security of 9-11 years old children and mothers' usage of reward-punishment method with behavioral problems. Attachment security level of children and the usage of reward-punishment were examined basen on demografic variables. Furthermore, frequency of different reward-punishment methods were calculated.

The sample of the research consists of 115 primary school students at 3rd, 4th and 5th grades, whose average age is 9,85. Kerns Security Sacale (KSS) was used. 6-18 Age Child Behavior Checklist, Demografic Form and Reward-punishment survey were filled by the mothers. In the anaysis of the data, descriptive statistical methods (Frequency, percentage, mean, standart deviation), one way anaysis of variance, tukey test, t-test, and Pearson product-moment correlation analysis were used.

Based on the findings of the research, it has been observed that security attachment of the children and behavioral problems differ significantly. There is a negative correlation between security attachment with internalized problems (Social withdrawvn, attention and social problems) and externalized problems (Aggression and oppositional defiant disorder). According to gender, sex, mother's educational level and working status, security attachment level does not differ significantly.

9 years old children have more oppositional, social and externalized problems, compared to 11 years old children.

In the analysis of regarding behavioral problems and reward-punishment it is found that there is a negative and a significant relationship between them. Also there is a pozitve relationship between reward and punishment. Use of reward and punishment differs significantly due to mother's working status. Corporal punishment % 50; time-out %80.9; yelling %96.5; threatening %72.6; huffing %94.8; depriving favorite things % 91.3; monetary rewards % 67; symbolic prize % 48.2; compliment %100 increasing privileges %79.8 are used by mothers.

Key Words: Attachment, behavior problems, discipline, externalizing, internalizing, middle childhood, punishment, reward

KISALTMA VE SEMBOLLER

n	Örneklem Büyüklüğü
P	Anlamlılık Düzeyi
t	t-test değeri
Ss	Standart Sapma
Ort.	Aritmetik Ortalama
F	Farklılaşma Durumu
CBCL	6-18 Yaş Çocuk ve Gençler için Davranış Değerlendirme Ölçeği
KSS	Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği

İÇİNDEKİLER

Tez Savunma Tutanağı.....	ii
Yemin Metni	iii
Önsöz / Teşekkür.....	iv
Özet.....	v
Absract.....	vi
Kısaltmalar ve Simgeler Sayfası.....	vii
İçindekiler.....	viii
Tablolar Listesi.....	xi
Giriş.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM – LİTERATÜR TARAMASI.....	2
1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	2
1.1.1. Araştırmanın Problemi.....	5
1.1.2. Araştırmanın Soruları.....	6
1.2. ANNE-ÇOCUK İLİŞKİSİNE TARİHSEL BAKIŞ.....	6
1.2.1. Anna Freud ve Benlik Psikolojisi.....	6
1.2.2. Melanie Klein ve Nesne İlişkileri Kuramı.....	7
1.2.3. Donald Winnicott.....	8
1.2.4. Margaret Mahler ve Ayrılma ve Bireyleşme Kuramı.....	9
1.2.5. Heinz Kohut ve Kendilik Psikolojisi.....	10
1.3. JOHN BOWLBY VE BAĞLANMA KURAMI.....	11
1.3.1. İçsel Çalışan Modeller.....	11
1.3.2. Zihinselleştirme.....	13
1.3.3. Bağlanma Biçimleri.....	13
1.3.4. Bağlanmanın Yaşam Boyu Etkileri.....	19
1.3.5. Orta Çocukluk Döneminde Bağlanma.....	21

1.3.5.1.Orta Çocuklukta Bağlanma ve Dışa Yönelim Problemleri ile İlgili Araştırmalar.....	24
1.3.5.2. Orta Çocuklukta Bağlanma ve İçe Yönelim Problemleri ile İlgili Araştırmalar.....	25
1.3.6. Yetişkinlikte Bağlanma.....	27
1.3.7. Bağlanmanın Nörobiyolojisi.....	29
1.4.DAVRANIŞ PROBLEMLERİ.....	32
1.4.1.Dışa Yönelim Problemleri.....	32
1.4.1.1. Davranım Bozukluğu.....	32
1.4.1.2. Karşıt Gelme Bozukluğu.....	34
1.4.1.3. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu.....	35
1.4.2. İçe Yönelim Problemleri.....	36
1.4.2.1. Kaygı Bozuklukları.....	36
1.4.2.2. Özgül Fobiler.....	36
1.4.2.3. Ayrılma Kaygısı Bozukluğu.....	36
1.4.2.4. Sosyal Fobi.....	37
1.4.2.5. Travma Sonrası Stres Bozukluğu.....	37
1.4.2.6. Obsesif Kompulsif Bozukluk.....	37
1.4.2.7. Seçici Mutizm.....	38
1.4.2.8. Yeme Bozukluğu.....	38
1.4.2.9. Dışa Atım Bozukluğu.....	38
1.4.2.10. Duygu Durum Bozuklukları.....	38
1.4.2.1.0.1. Majör Depresyon Bozukluğu.....	39
1.4.2.1.0.2. Distimi.....	39
1.4.2.1.0.3. Bipolar Bozukluk.....	39
1.4.3. Davranış Problemlerine İlişkin Araştırmalar.....	40
1.5. DİSİPLİN.....	40
1.5.1.Ceza.....	43
1.5.1.1.Ceza ve Davranış Problemleri ile İlgili Araştırmalar.....	47
1.5.1.2. Ceza ve Bağlanma ile İlgili Araştırmalar.....	52
1.5.2. Ödül.....	52
1.5.2.1 Ödül ile İlgili Araştırmalar.....	54

1.5.3. Ödül ve Cezanın Nörobiyolojisi.....	58
İKİNCİ BÖLÜM – YÖNTEM.....	61
2.1. Evren ve Örneklem.....	61
2.2. Veri Toplama Araçları.....	61
2.2.1. Kişisel Bilgi Formu.....	61
2.2.2. Ödül-Ceza Anketi.....	61
2.2.3. Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği.....	62
2.2.4. 6-18 Yaş Çocuk ve Gençler için Davranış Değerlendirme Ölçeği.....	63
2.3. İşlem.....	64
2.4. Veri Analizi.....	65
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM BULGULAR.....	66
3.1. Çalışma Grubunun Özelliklerine İlişkin Demografik Bulgular.....	66
3.2. Bağlanma ve Davranış Problemlerine İlişkin Bulgular.....	82
3.3. Bağlanma ve Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular.....	82
3.4. Davranış Problemleri ve Çocuğun Yaş Durumuna İlişkin Bulgular.....	85
3.5. Ödül –Ceza Kullanımı ve Davranış Problemlerine İlişkin Bulgular.....	88
3.6. Ödül-Ceza Kullanımına İlişkin Diğer Bulgular.....	94
TARTIŞMA ve SONUÇ.....	97
Kaynakça.....	107
Ekler.....	119
EK-1 Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu.....	119
EK-2 Kişisel Bilgi Formu.....	121
EK-3 Ödül-Ceza Anketi.....	122
EK-4 Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği.....	125
EK-5 6-18 Yaş Çocuk ve Gençler için Davranış Değerlendirme Ölçeği.....	126
Özgeçmiş.....	127

TABLolar LİSTESİ

- Tablo 1. Araştırmaya Katılan Çocukların Cinsiyetine İlişkin Bulgular
- Tablo 2. Araştırmaya Katılan Çocukların Yaşına İlişkin Bulgular
- Tablo 3. Araştırmaya Katılan Ailelerin Çocuk Sayısına İlişkin Bulgular
- Tablo 4. Araştırmaya Katılan Çocukların Kaçınıcı Çocuk Olduğuna İlişkin Bulgular
- Tablo 5. Araştırmaya Katılan Annelerin Eğitim Durumuna İlişkin Bulgular
- Tablo 6. Araştırmaya Katılan Annelerin Çalışma Durumuna İlişkin Bulgular
- Tablo 7. 9-11 Yaş Bağlanma ve Davranış Problemlerine İlişkin Korelasyonlar
- Tablo 8. 9 Yaş Bağlanma ve Davranış Problemlerine İlişkin Korelasyonlar
- Tablo 9. 10 Yaş Bağlanma ve Davranış Problemlerine İlişkin Korelasyonlar
- Tablo 10. 11 Yaş Bağlanma ve Davranış Problemlerine İlişkin Korelasyonlar
- Tablo 11. 9-10 Yaş Bağlanma ve Davranış Problemlerine İlişkin Korelasyonlar
- Tablo 12. 10-11 Yaş Bağlanma ve Davranış Problemlerine İlişkin Korelasyonlar
- Tablo 13. Çocukların Cinsiyetine Göre Güvenli Bağlanma Ortalamaları
- Tablo 15. Çocukların Yaş Gruplarına Göre Güvenli Bağlanma Ortalamaları
- Tablo 15. Annenin Eğitim Durumuna Göre Güvenli Bağlanma Ortalamaları
- Tablo 16. Annenin Çalışma Durumuna Göre Güvenli Bağlanma Ortalamaları
- Tablo 17. Çocukların Yaş Gruplarına Göre Davranış Problemlerinin Ortalamaları
- Tablo 18. Yaş Grupları Arasındaki Davranış Problemlerinin Varyans Analizine İlişkin Bulgular
- Tablo 19. İkili Karşılaştırmalarda Tukey Testi Sonuçları
- Tablo 20. 9-11 Yaş Ödül ile Davranış Problemlerine İlişkin Korelasyonlar
- Tablo 21. 9-11 Yaş Ceza ile Davranış Problemlerine İlişkin Korelasyonlar
- Tablo 22. 9-11 Yaş Ödül-Ceza Kullanımı ile Davranış Problemlerine İlişkin Korelasyonlar
- Tablo 23. Annelerin Çalışma Durumuna Göre Ödül-Ceza Ortalamaları
- Tablo 24. Ödül-Ceza Korelasyonu
- Tablo 25. Annelerin Kullandığı Ceza Yöntemlerinin Dağılımı
- Tablo 26. Annelerin Kullandığı Ödül Yöntemlerinin Dağılımı

GİRİŞ

Yaşam sürecinde bağlanmalar anne karnında başlar ve ölene dek devam eder. Bebek, ilk olarak annesiyle bağ kurarak yaşama tutunmaya başlar. İhtiyaçları sevgiyle, vaktinde ve yeterince karşılanan bir bebek, adım adım anneye bağlanırken aslında yaşama bağlanmaktadır. Anne de adeta biyolojik bir çekim gücüyle bebeğine bağlanır. Anne ve çocuk arasında ki bu bağ Mahler'in (2000) tanımlamasıyla 'simbiyotik bir ilişki' olarak başlar. Çocuğun *beni* ile anne ayrışmamıştır. Keskin'in de (2013) ifade ettiği gibi üç yaş öncesi çocuk *benin* farkında değildir. Ben ve ötekinin farkındalığı yedi yaşa kadar şekillenir. Bir başkasına yani ötekine güvenmek hiç de kolay değildir. Çünkü güvenmek, kendini teslim etmektir. Bebek kendini anneye teslim ederken, anne de kendini bebeğe teslim eder. 'Bir' olurlar.

Güvenli bağın tesis edilemediği ve karşılıklı teslimiyetin sağlanamadığı yani 'bir' olunamayan durumlarda çocukluk çağı sorunlu bir döneme dönüşür. Bu durumda anne, çocuğun keşfetmeye yönelik merak davranışlarına anlam veremez. Güneş'in (2014) belirttiği gibi, anne müdahale ve engellemelerle çocuğa hükmetmeye çalışır. Ancak hiçbir güç, çocuğun şarjı bitmeyen keşfetme ve merak gücünün önünde duramaz. Bu gücün önünde durmaya çalışılırsa güçler savaşı başlar. Bu savaş genelde ödül ve ceza kullanımıyla ebeveyn tarafından denetlenir. Neticesinde, anne ve çocuk arasındaki bağ gitgide zayıflar. Anne sığınacak bir liman olma özelliğini yitirdikçe, sözünün tesir gücü de zayıflar. Çocuk ise ya içe doğru kabuğuna çekilir ya da dışarı doğru savrulmaya başlar. Kesebir, Kavzoğlu, ve Üstündağ'ın (2011) ortaya koyduğu gibi, zaman içinde psikopatolojiye kapı aralanır.

Çocuklar ve bebekler küçük insanlardır. Kendilerine özgü mizaç ve kabiliyetlerle dünyaya teşrif eden minik misafirlerdir. Dolayısıyla insan gibi davranılmayı ve saygıyı en az yetişkinler kadar hak ederler. Güvenli bir sığınak ve koşulsuz ebeveynlik en doğal haklarıdır. Anne ve baba çocuğun kişiliğini ezmeden Masterson'un (2015) deyimiyle 'kendilik gelişiminde bir hasara' sebebiyet vermeden yaşamın kuralları noktasında rehberlik etmelidir.

BİRİNCİ BÖLÜM – LİTERATÜR TARAMASI

1.1 ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Sağlıklı toplum sağlıklı bireylerden oluşur. Sağlıklı bireylerin yetişmesinde çocukluk dönemi büyük öneme sahiptir. Erken çocukluk döneminde, özellikle anneye kurulan ilişkideki bağın niteliği, çocuk ruh sağlığı noktasında belirleyici faktörlerdendir. Çocukların fiziksel ve ruhsal olarak sağlıklı olması, toplumun sağlığı demektir. Kendisine ve etrafına zarar veren bir çocuk topluma da zarar vermektedir. Davranış problemlerini, sebeplerini veya ilişkili olduğu değişkenleri doğru tanımlamak ve doğru müdahalelerde bulunmak, sağlıklı bir toplumun inşası anlamına gelir. Aksi takdirde sorunlar büyüyerek bir çığ haline gelmektedir.

Türkiye’de davranış sorunlarına ilişkin genel durum incelendiğinde, çocukların genel olarak aile ortamlarında ve anne-baba ilişkilerinde problemlerle davranışlar sergileme sıklığının artmakta olduğu görülmektedir (Tahiroğlu vd., 2009). Bu tanıyı alan çocuklara müdahale sürecinin maliyetli olması ve uzun sürede belirtilerin azalması nedeniyle davranış bozukluklarının önlenmesine yönelik çalışmalar çok önem kazanmaktadır. Bu gerekçeden yola çıkılarak bu çalışmada, orta çocukluk evresinde görülen içe yönelim ve dışa yönelim problemleriyle ilişkili olduğu düşünülen bazı değişkenler irdelenecektir.

8-12 yaş grubu çocukların kast edildiği orta çocukluk döneminde bağlanma ve olumsuz davranışlar arasında ilişkileri inceleyen sınırlı sayıda araştırma vardır. Hatta, genel itibariyle orta çocukluk dönemi, araştırmacılar tarafından ihmal edilen bir geçiş dönemidir. Ne batı ülkelerinde, ne de Türkiye’de yeterince çalışılmamıştır (Del Giudice, 2015; Sümer ve Anafarta-Şendağ, 2009). Sümer ve Anafarta-Şendağ (2009) araştırmasını 5. sınıf ve 6. sınıf öğrencileriyle yapmıştır. Başka bir çalışma ise 5. 6. 7. ve 8. sınıf öğrencileriyle yürütülmüştür. Bu çalışmada, 11 yaş ile kıyaslandığında 12 yaş grubunda bağlanmanın görece azalması görülmüştür (Kırimer, Akça ve Sümer, 2014). Her iki çalışmada da 3. ve 4. Sınıf uygulama dışı kalmıştır. Yaşa bağlı olası değişim ayrıntılı incelenememiştir. Dolayısıyla bu çalışmada 9-10 yaşa tekabül eden 3. ve 4. Sınıf

öğrencileri de araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırma Türk örnekleminde 9-10 yaş bağlanması ile ilgili bilgi vereceği için önemlidir.

Güvensiz bağlanmanın, ilerideki ruhsal bozukluklar için yatkınlık oluşturabileceğine ve güvenli bağlanmanın erişkin dönemdeki psikopatoloji açısından koruyucu bir etken olabileceğine dair bir çok kanıt vardır (Özmen, 2011; Main, 1995). Literatür güvenli bağlanan çocukların güvensiz bağlananlara kıyasla uyum ve davranış sorunları açısından çok daha düşük risk taşıdığını göstermektedir. Ancak, Moss ve Lecompte (2015) güvensiz bağlanma türünün spesifik olarak hangi içe yönelim veya dışa yönelim sorunlarıyla ilgili olduğunu gösteren daha çok araştırma sonuçlarına ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Buradan hareketle bu çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Orta çocukluk evresinde bir disiplin uygulaması olarak başvurulan ödül-ceza değişkenini de direk ve birlikte sorgulayan bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bilhassa, orta çocukluk döneminde annenin kullandığı disiplin metotları ile duygusal ve davranışsal sorunları araştıran çok sayıda çalışma yoktur. Batı ülkelerinde çocuklarla yapılan çalışmalarda davranış problemleriyle, cezaya dayanan disiplin uygulamaları arasındaki ilişkiyi genelde pozitif yöndedir. (Barnett, Kidwell and Leung, 1998; Demirkaya ve Abalı, 2012; Kochanska,1995; Laskey and Cartwright-Hatton; 2009; Verschueren et al., 2006;). Öte yandan etnik gruplarda mesela Avrupa kökenli olmayan Afrika kökenli Amerikalı örneklemlerde ise tam tersi sonuçlar bulunmuştur Başka bir deyişle, ceza arttıkça olumsuz davranışlarda da azalma görülmektedir (Kochanska,1995; Barnett, Kidwell and Leung, 1998; Verschueren et al., 2006; Laskey and Cartwright-Hatton, 2009). (Lamborn, Dornbusch and Steinberg,1996; Gunnoe and Mariner, 1997; Polaha et al., 2004). Türkiye’de ise durumun ve bu ilişkinin yönünün nasıl olduğu ile ilgili bu araştırma bilgi verecektir.

Bununla birlikte, özellikle dış motivasyon yöntemlerinden olan ceza ve davranış problemleriyle ilgili araştırmalar ağırlıklı olarak fiziksel cezayı baz olarak almaktadır (Bilir vd., 1991; Hecker et al., 2016; Strauss., 1993; Dornbusch et al., 1987). Duygusal ceza görece göz ardı edilmektedir. Halbuki istismarın birinci ayağı fiziksel ceza iken,

diğer ayağı duygusal cezadır. Bu araştırma, duygusal ceza yöntemlerine hangi oranda başvurulduğu hakkında da fikir verecektir.

Aynı zamanda dış motivasyonu ve dış denetim odağını güçlendiren ödölün ciddi sakıncaları da bir çok araştırmada dile getirilmesine karşın (Amabile, 1998; Amabile et al., 2005; Barton, Dielman and Cattell, 1974; Kohn, 1993; Lepper et al., 1973; Vostanis et al., 2006) araştırmalar ödöl değişkenini ceza ile birlikte genelde sürece katmamışlardır. Bir kez ödöl sistemi kurulduktan sonra, çocuğa ödöl verilmemesinin çocuk tarafından ceza olarak algılandığı düşünölmektedir. Dolayısıyla ödöl alamamak da cezalandırılmak gibi özsaygıyı yıpratıcı ya da öfke uyandırıcı sonuçları olabilen mutsuzluk veren bir deneyime dönüşebilmektedir (Solter, 2012). Bu bağlamda, ödöl hakkında Maria Montessori'nin söyledikleri de çok düşündürücüdür. “Jokey, atının üstüne atlamadan önce, ata bir parça şeker verir. Arabacı, emirlerine itaat etmesi için atını kırbaçlar. Yine de bu iki at, kırların özgür atları kadar iyi koşamaz”.

Bu çalışmada cezanın yanı sıra ödöl değişkeni de incelenecektir. Ödöl ve cezanın annenin çalışıp çalışmamasıyla ilişkisine bakılacaktır. Öte yandan, ödöl veren annelerin cezaya başvurup başvurmadığı, yani ödöl ve ceza arasında bir ilişki olup olmadığı da araştırmanın diğer merak konularındandır.

Davranış problemleri yansıyan alandır. Altında bir çok kök sorun yatmaktadır. Bunlar biyolojik, psiko-sosyal birçok faktörle etkileşim içindedir (Easterbrooks vd., 2000). Günümüzde birçok ebeveyn problemlili davranış akabinde duygusal ulaşılabilirlik, uyum, bağlanma ve ilişki analizini göz ardı etmektedir. Davranışı ödöl-cezayı kullanarak baskılama suretiyle kök problemi beslemektedir. Halbuki bu bir kısır döngüdür. Günümüzde birçok ebeveyn çocukların davranışlarına yön verirken, ödöl ve ceza gibi disiplin yöntemleri kullanmaktadır. Özellikle Tahiroğlu ve arkadaşlarının belirttiği gibi (2009) anne-babaların başvurdukları disiplin yöntemlerinin, çocukların sergiledikleri davranış sorunlarını ve ana-baba-çocuk ilişkisini etkilemektedir.

Ödöl ve ceza ile kontrol altına alınmak istenen davranışlar, çoğunlukla çocuğun hayatında yolunda gitmeyen, kökenleri geçmişte veya bugünde olan, bazı şeylerin sinylidir. Humphreys'in (2002)'in deyimiyle bunlar, çocuğun iç dünyasında ki

karşılanmayan ihtiyaçların ve iç çatışmaların sonucudur.

Ruh sağlığı uzmanlarına daha çok sinyal olarak varsayılan, duygusal ya da davranışsal problemler gerekçesiyle başvurulmaktadır. Bu araştırmadan elde edilecek sonuç, olası kök problemler, ilişkili değişkenler ve bu doğrultuda tedavi planlama noktasında klinisyenlere ışık tutacaktır. Özetle, bu araştırmanın Türk örnekleminde orta çocuklukta karşılaşılan duygusal ve davranışsal sorunlar, bağlanma örüntüsü ve ödül-ceza yöntemlerinin kullanılma düzeyi hakkında literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Aynı zamanda anne-baba eğitimleri verilirken güvenli bağlanmayı anlatmanın yanı sıra, ödül-ceza yöntemlerine alternatif sunan Alfred Adler'in kuramından yola çıkarak geliştirilen "Cesaretlendirme" olarak adlandırılan yaklaşımın (Azoulay, 1999) öğelerini içinde bulunduran, Güneş'in (2013) ifadesiyle "Duyarlılık ekseninde vicdan ile terbiyeyi" temel alan, Kohn'un (1993) ödül ve cezalardan uzak "Koşulsuz ebeveynlik" olarak tanımladığı, pozitif ve doğal ebeveynliğin vurgulandığı çalışmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.1.1. Araştırmanın Problemi

9-11 yaşları arasındaki çocukların güvenli bağlanma düzeyi ve annelerinin ödül-ceza yöntemini kullanma düzeyi ile aynı çocukların olumsuz davranışları arasında ilişki var mıdır?

1.1.2. Araştırmanın Soruları

1. 9-11 yaşları arasındaki çocuklarının anneye güvenli bağlanma düzeyi ile bu çocukların olumsuz davranışları arasında ilişki var mıdır?
 - a. 9-11 yaşları arasındaki çocuklarının anneye güvenli bağlanma düzeyi ile bu çocukların içe yönelim sorunları arasında ilişki var mıdır?
 - b. 9-11 yaşları arasındaki çocuklarının anneye güvenli bağlanma düzeyi ile bu çocukların dışa yönelim sorunları arasında ilişki var mıdır?

2. 9 yaşındaki çocuklarının anneye güvenli bağlanma düzeyi ile bu çocukların olumsuz davranışları arasında ilişki var mıdır?
3. 10 yaşındaki çocuklarının anneye güvenli bağlanma düzeyi ile bu çocukların olumsuz davranışları arasında ilişki var mıdır?
4. 11 yaşındaki çocuklarının anneye güvenli bağlanma düzeyi ile bu çocukların olumsuz davranışları arasında ilişki var mıdır?
5. 9-10 yaşlarındaki çocuklarının anneye güvenli bağlanma düzeyi ile bu çocukların olumsuz davranışları arasında ilişki var mıdır?
6. 10-11 çocuklarının anneye güvenli bağlanma düzeyi ile bu çocukların olumsuz davranışları arasında ilişki var mıdır?
7. 9-11 yaşları arasındaki çocukların anneye güvenli bağlanma düzeyi, çocukların yaşına, cinsiyetine, annelerinin eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
8. İçe yönelim ve dışa yönelim sorunları, yaş gruplarına göre farklılaşmakta mıdır?
9. Annenin ödül-ceza kullanımları ile 9-11 yaşları arasındaki çocukların olumsuz davranışları arasında ilişki var mıdır?
 - a. Annenin ödül-ceza yöntemlerini kullanma düzeyi ile 9-11 yaşları arasındaki çocukların içe yönelim sorunları arasında ilişki var mıdır?
 - b. Annenin ödül-ceza yöntemlerini kullanma düzeyi ile 9-11 yaşları arasındaki çocukların dışa yönelim sorunları arasında ilişki var mıdır?
10. Ödül-ceza yöntemlerini kullanma düzeyi, annenin çalışma durumuna göre farklılaşmakta mıdır?
11. Ödül ve ceza kullanımı arasında ilişki var mıdır?

1.2. ANNE - ÇOCUK İLİŞKİSİNDE TARİHSEL SÜREÇ

1.2.1. Anna Freud ve Benlik (Ego) Psikolojisi (1895-1982)

Anna Freud, Sigmund Freud'un altıncı ve son çocuğudur. Çocukluk döneminde annesinin gözbebeği olan ablasını kıskanması, babası ile yakınlaşmasına yol açmıştır. Çocukluk dönemiyle ilgili olarak "Büyükler tarafından terk edilme ve onlar için sadece

bir sıkıntı olma hissini” hatırladığını söylemiştir. Önce öğretmen olduktan sonra, babasının yolunda ilerleyip analist olmuştur. Nazi baskısı sebebi ile babası ile Londra’ya taşınmıştır. Evlenmeyip, hayatını duygusal yönden zarar gören çocuklara adamıştır. Çocuklara yönelik psikanalitik terapi yaklaşımı geliştirmiştir. Çocuklarla oyun malzemeleri kullanmış ve çocukları evlerinde ve anneleriyle ilişki halinde iken gözlemlemiştir. Terapi ortamı dışında eğitsel uygulamalara ve koruyucu önlemlere de değer vermiştir (Schultz and Schultz, 2004).

Freud (2013) çocuklarını klinik muayene için getiren anne babalardan bahseder. Örneğin çocuğun bebekken “memeyi hemen almadığını” annesi bir yere gidip geldiği zaman “ bir süre onunla hiç ilgilenmediğini”, veya annesi hasta olduğu zaman “kendisine kimseyi dokundurmadığını” önemsiz bir ayrıntıymış gibi anlattıklarını belirtir. Oysa Anna Freud’a göre bu tür olayların analitik bir bakışla incelendiğinde, genelde çocuğun duygu yaşamındaki dönüm noktalarının, yani korkuların, tutuklukların, patolojik değişimlerin ve semptomların ortaya çıkmasına yol açan zedeleyici olaylar oldukları görülür.

Anna Freud, erken dönem ilişkilerinin bugünkü ilişkilerine etkileri ve geçmiş ilişkilerin bugünkü tekrarları üzerinde durmuştur. Analizde benliği güçlendirmeyi hedeflemiştir. Benliğin temel işlevi ise uyumdur. Benlik kişinin çevre ile ilişkilerini düzenler ve alt benliğin dürtülerini denetler. Benlik, bebek 6 ay civarı iken ayrılmaya başlar ve bebeğin çevreye ilgisi artar. Benlik geliştikçe neyin, ne zaman, nerede doyurulacağına karar verme, bekleme ve erteleme gücünü kazanır. Savunma mekanizmalarıysa benliği alt benliğin arzularına karşı korur. Gerçeklik ilkesiyle çalışan benlik, bazen haz ilkesi ile çalışan alt benliği bastırır; bazen de ihtiyaçlarını kısmen karşılamak için üst benlik ile uzlaşma çabası içine girer (Mercan, 2011).

1.2.2. Melanie Klein (1882-1960) ve Nesne İlişkileri Kuramı

Melanie Klein Viyana’da doğmuştur. Babası gibi tıp eğitimi almak istediği halde bu gerçekleşmemiştir. İstenmeyen bir çocuk olarak, anne ve babasının kendisini reddettiğini duygusuyla ömür boyu depresyon yaşamıştır. Oyun terapisini ve çocuk

analizini ilk geliştiren kişidir (Anna Freud'un pratiği ise analizden çok pedagojiye dayanmaktadır). Terapi bir eğitim sureci olarak görülür. Nevrozlu ocuğun dış dünyaya adaptasyonunu esas alır (Schultz and Schultz, 2007).

Nesne ilişkileri kuramı özellikle çocuğun ilk altı aylık yaşamında anne ve ocuk arasındaki yoğun duygusal bağı vurgulamaktadır. Anne memesi ilk kısmi nesnedir. Büyüdükçe bütün nesnelere ilişki kurar. Nesnelere ya tatmin edici ve iyidir. Ya da düşmanca ve kötüdür. Anne ve bebek arasındaki ilk sosyal etkileşim çocuğun hayatındaki tüm nesnelere (insanlara) genelleştirilir (<http://www.webster.edu/klein.html>).

Nesne ilişkileri kuramı, içimizdeki temsillerinin eş/sevgili ve arkadaş seçimlerini ve ilişkilerini nasıl etkilediğinin altını çizer. Bu durum, içsel temsiller, içsel nesnelere veya içsel nesne ilişkileri olarak adlandırılır. Ancak bu alandaki literatürle ilgili kavramsal muğlaklık sebebiyle, Bowlby'nin içselleştirme düzeneğine ilgi giderek artmaktadır (Safran, 2012).

1.2.3. Donald W. Winnicott (1896-1971)

Winnicott bir ocuk doktoru ve İngiliz analisttir. Çevrenin ve özellikle anne ile ilişkinin önemini vurgulamıştır. ocukta kendilik duygusu; anneyle ilişki içinde, annenin sunduğu "kucaklayıcı evre" ile olur. Eşduyum ile anne bebekle özdeşleşir. Anne kendini kaybedecek kadar kendisini bebeğin yerine koyar. Öyle ki o anda bebeğin neye ihtiyaı olduğunu bilir. Winnicott bu durumu " birincil annelik uğraşısı" olarak tanımlar. Anne kendini tamamıyla çocuğuna bırakır (Winnicott, 2014).

Anne ocuğun ihtiyaçlarını eşduyumlu olarak karşıladığında ocuk "tmllk" yaşar. Çocuğa yaşatılan bu "yanılsama" hali sağlıklı kendilik gelişiminin belirleyicisidir. Kendine güven duygusu ve gelecekte ki yaşamda dış dünyanın güçlüklere karşısında yıkılmama, çocuklukta ki tmllk deneyimlerine dayanır. ocuk zamanla bu yanılsamadan çıkıp, gerçeklikle buluşmadan önce tmllğn ikame ettiği yeni bir "geçiş nesnesi" edinir. Bu cansız bir nesnedir. Oyuncak, ev eşyası gibi. ocuk bir süre

devamlı bu nesneyi yanında taşır ve bu nesne ile ilgili denetim ve tasarrufu kendi elinde tutmak ister (Winnicott, 2013).

Winnicott'a göre çocuğun tüm güçlülük yanılsamasının, annenin eşduyumlu olmayan cevaplarıyla erken ve sert engellenmesi, ciddi psikopatolojik neticeler doğurur. Böyle bir durumdaki çocuk giderek "sahte kendilik" geliştirecektir. Kendi gibi olmasına izin verilmeyen çocuk, kendiliğinden ihtiyaç ve taleplerinden vazgeçecek, hızla annenin ve başkalarının taleplerine göre kendini oluşturmaya çalışacaktır. Artmış bir zihinsel aktivite ile yüzeysel bir uyum yaşayacaktır (Winnicott, 2013).

Winnicott (2013) için önemli olan bir diğer nokta da çocuğun yalnız olabilme kapasitesidir. Anne çocuğun sakin dönemlerini ve yalnızlık deneyimlerini, yersiz uyaranlarla bölmemelidir. Annenin talepsiz şekilde çocuğun yalnızlığına eşlik etmesi sağlıklı kendilik gelişimi için gereklidir.

Winnicott (2014) "Anne yaptığından zevk almıyorsa bütün prosedür ölü, yararsız ve mekaniktir", demektedir. Annenin endişelerini gidermek için bebeklerin "yeterli kaynaklara sahip bir işletme" oldukları metaforunu kullanır. Her çocukta içgüdüsel bir yaşam kıvılcımı olduğunu söyler. Onu geliştiren bu kıvılcımdır. "Bir çiçek soğanı için de gereken doğru tür toprak, doğru miktarda su ve ışıktır. Gerisi doğal olarak gelir. Tıpkı çocuklarda olduğu gibi".

1.2.4. Margaret Mahler (1897-1985) Ayrılma ve Bireyleşme Kuramı

Psikanalist bir hekim olan Mahler, sağlıklı anne ve çocukları gözlemledi. Anneden ayrılıp birleşmenin kimlik sahibi olmanın anahtarı olabileceğini düşündü. Yaşamın özellikle ilk üç yılında annenin önemine dikkat çekti.

Bebek ilk altı ay anne ile simbiyotik bir yaşam sürer. Bebek fizîken anneden ayrı olduğunu bilmez. Anne bebeğin bedenini okşar, tutar kucaklar. Bu ilişkinin niteliği temel psikolojik kazanımdır ve gelecekteki ilişkilerini belirler. Bebek altı aylıkken psikolojik doğum başlar ve yumurtadan çıkar. Ayrılma bireyleşme dönemi üç yaşına dek sürer.

Annenin yatıştırıcı, gerilim giderici ve düzenleyici işlevi yoksa çocuğun ileride duygusal yaşantıları yetersiz kalır. Anne çocuğun her gelişim evresindeki zorlukların üstesinden gelmesine, bakım veren, besleyen, sarıp sarmalayan, kapsayan ve eşduyum yapan annelik işlevleri ile yardımcı olur (Sökücü, 2011).

Mahler'e göre anne ve bebek arasındaki uyum çok önemlidir. Çocuk en başından anne-çocuk ilişkisinin kabında şekillenir. Anne ne kadar duyarlı ve eşduyumlu olursa bebek de buna ahenkle eşlik ederek karşılık verir (Mahler, 2012).

Klasik psikanalizin gelişimsel psikolojisini dayandırdığı Mahler'in yaklaşımları Daniel Stern'in (2011) deneysel çalışmalarıyla karşıtlık oluşturmuştur. Çünkü Mahler'in yaklaşımındaki "pasif ve edilgen bebeğin" yerini, "aktif ve anneyi bile etkileyen bir bebek" almıştır.

1.2.5. Heinz Kohut (1913-1981) ve Kendilik Psikolojisi

Kişilik gelişiminden en mühim konulardan biri kendilik (self) duygusu oluşturabilmektir. Kesebir'in ifade ettiği gibi Kohut ile narsistik kişilik bozukluğu tedavi edilebilir duruma gelmiştir. Burada psikopatolojinin kaynağı çatışmalar değildir. Kendilikte oluşan gelişimsel yetersizlikler ve duraksamalardır. Nesne ilişkileri kuramından farklı olarak, *kendilik* doğuştan vardır (Kesebir, 2011).

Çekirdek benlik, bebek ve çevredeki kendilik nesnelere (self objects) arasındaki ilişkiden doğar. Kendilik nesnesi çocuğun hayatındaki önemli diğeridir. Yani anne bebeğin temel kendilik nesnesidir. Annenin rolü bebeğin hem fiziksel hem de psikolojik ihtiyaçlarını gidermektir. Anne, bebeğe kendini değerli ve eşsiz olduğunu yansıtan bir ayna gibidir. Eğer anne böyle bir ayna olamaz ve çocuğa önemsizlik hissini yansıtırsa kişilik problemlerine yol aralanır (Schultz and Schultz , 2004).

Kohut'a göre insan hayatta kalmak için oksijene ihtiyaç duyduğu kadar psikolojik olarak hayatta kalabilmek için de kendilik nesnelere ihtiyaç duyar. Psikanaliz geleneğinde patolojiyi daha çok doğuştan getirilen dürtü özelliklerine bağlama eğiliminde

olan bir grup ise patolojiyi ilk çocukluk deneyimlerine bağlama eğiliminde olan grup karşı karşıya gelmiştir. Kohut'a göre tüm psikopatolojinin temel belirleyicisi erken dönem ilişkilerdeki eşduyum yetersizliğidir (Kohut , 2004).

1.3. JOHN BOWLBY (1907-1990) BAĞLANMA KURAMI

Bowlby, bağlanma (attachment) kuramını oluşturmuştur. İngiltere'de altı çocuklu, orta-üst sınıf bir ailenin dördüncü çocuğudur. Bowlby “kendi yaşamıyla da özdeşleştirdiği anneye birlikte oldukları halde anne sevgisinden mahrum büyümenin” olumsuz etkisini *Anne yoksunluğu* (Maternal deprivation) isimli kitabında anlatır. Yine de “tek bir bakıcı tarafından büyütülmüş olmayı şans” olarak nitelendirir. Yedi yaşındayken yatılı okula yollanışını “Köpeğim olsa, yedi yaşında evden uzaklaştırmazdım” diye ifade eder (Keskin, 2013).

Bowlby, Freud'un motivasyonel modelinin yetersiz olduğuna inanmaktaydı. Zamanla temel psikanalitik görüşleri, bebek gözlemi araştırmalarını, davranış bilimleri kuramlarıyla birleştirdi. Çocuk ve anne/bakım veren arasında çocuğun güvende hissetmesini, hayatta kalmasını sağlamak üzere, biyolojik temelli bir bağ olduğunu ileri sürdü (Özmen, 2011).

Antropolog ve psikanalist olan Bowlby primatları doğal ortamlarda, bebekleri yetimhanelerde, anne-çocuk etkileşimlerini de klinik ortamlarda gözlemlemiştir. Bowlby çocuklukta anneden ayrılmanın yol açtığı mahrumiyetin, bağlanmayı etkilediğini, ruh sağlığının zarar görebileceğini ve kurumlardaki bakıcıların annenin yerini tutamayacağını belirtmiştir. Bowlby, bağlanmayla keşfetme isteği arasında hassas dengeden çok etkilenmiştir. “Çalışmaları ebeveynliği değersizleştiren kültürel ön yargıları” da yıkmıştır (Keskin, 2013).

1.3.1. İçsel Çalışan Modeller

Bowlby'e göre insanlar, onlara bakım veren bağlanma figürlerine olan yakınlıklarını korumaya yönelik içgüdüsel bir ihtiyaç duyarlar. Bağlanma kuramcıları

buna motivasyonel sistem adını verir. Bağlanma sistemi olarak adlandırılan bu motivasyonel sistem, bebeğin yaşamını sürdürmesi için gerekli olan bakımı ve korumayı elde edebilme olasılığını artırarak, uyum sağlayıcı bir işlev görür. Böylelikle çocuk hangi davranışların bağlanma figürüne olan yakınlığı koruma olasılığını artıracığını, hangilerinin ilişkiyi tehdit edeceğini öngörebilir (Safran, 2014).

Anne ile ayrılma ve tekrar yakınlaşmayı içeren, bir sürü yaşantı nihayetinde bebeğin zihninde modeller oluşur. Bunu beyindeki bilişsel haritalara benzetebiliriz. Bu haritalar belirli hedeflere nasıl ulaşabileceğine (bağlanmaya) ilişkin tahmin yürütmeye sağlar. Zamanla çocuklar anneleriyle/bakıcılarıyla olan bu yaşantılarını öyle içselleştirirler ki, ilk bağlanma yaşantıları sonraki sosyal ilişkiler için model olur. Çocuğun bu bağlanma yaşantıları içsel çalışma/iç işleyiş modellerini (internal working models) oluşturur (Bowlby, 1969; 1973). Başka bir ifadeyle, birey yeni bir durumla karşılaşınca eski kayıtları gözden geçirir. Benzer ve farklı yanlarını karşılaştırır. Hızlıca ne yapması ve nasıl davranması gerektiğine karar verir. İçsel çalışma modelleri psikanalizde “nesne temsili”, bilişsel literatürde “şemalara”ya benzetilebilir.

Bowlby (2013) içsel çalışan modellerin iki boyutundan bahseder:

- (a) Bağlanma figürünün korunma ve yardım çağrılarına cevap veren ve ulaşılabilir, duyarlı biri olup olmadığı
- (b) Çocuğun kendisini, başkaları özellikle de bağlanma figürü tarafından sevmeye ve yardıma değer birisi olarak görüp görmediğidir.

Eğer bakım veren ihtiyaçlara cevap verebilen yeterlilikte algılanırsa, çocuk kendisine yönelik olarak; bu bakımı hak ettiğine yönelik içsel çalışan bir model geliştirecektir. Çocuk çevresini keşfedecek, diğerleriyle oynayacak ve sosyal olacaktır. Ters durumda ebeveynin çocuğun ihtiyaçlarına duyarsız ve tepkisiz olduğu durumlarda, çocuk üzüntü ve depresyon yaşayacaktır. Kendini değersiz bir birey olarak gördüğü, ebeveyni sevgisiz uzak ve reddedici olarak algıladığı temsiller geliştirecektir (Tekinalp ve Terzi 2013).

1.3.2. Zihinselleştirme

Bireyin kendisinin ve başkalarının zihnini, düşünce, duygu ve davranışlarını anlama yetisidir. Annenin bebeğin niyetlerini ve iç dünyasını gözlemleyebilme yetisi yani zihinselleştirebilme yetisi çocukta güvenli bağlanmanın temelini oluşturur. Bu beceri ebeveynde olursa, çocukta da 4 yaşından itibaren gelişmeye başlar (Özmen, 2011).

Zihinselleştirme nörobilimin ışığında ayna nöronlar incelenerek daha iyi anlaşılabilir. Nörobilimde zihin okuma terimi karşımızdaki kişinin ne bildiğini ve ne yapacağını tahmin etmek anlamına gelir. Yani başkalarının akıllarından ne geçiyor sorusuna iç cevap verir. Ayna nöronlar ve bu nöronların koordine ettiği ağlar, otomatik olarak başkalarının zihninden geçenlerle ilgili teoriler oluşturmamızı ve buna uygun tepkiler vermemizi sağlarlar (Cozolino, 2014).

Fonagy (1996) çocuk ve annedeki bağlanma ayırımını yapan şeyin, “annenin çocuğu zihinselleştirme kapasitesi” olduğu görüşünü öne sürmüştür. Fonagy zihinselleştirme kapasitesini “kendimizi ve başkalarını psikolojik derinliği olan varlıklar olarak görme becerisi” adı altında kavramsallaştırmıştır. Başka bir deyişle zihinselleştirme, kendi düşünce ve duygularımız üzerinde kafa yorma ve başkalarının zihin durumları üzerinde derinlemesine düşünme kapasitesidir (Safran, 2014).

Anne-çocuk ilişkisinde zihinselleştirme üç unsurdan oluşur. Anne kendisinde ve çocuktaki duyguyu tanımlayabilir ve kendi duygusunu dışa vurarak çocukta da bu duygunun oluşumunu sağlayabilir. Güvensiz bağlanan anne ve çocuklarda eksik olan şey bu zihinselleştirme kapasitesidir. Bu kapasite ile karşımızdakinin niyetini ve zihnindekini anlayabiliriz. İç dünyasını gözlemleyebiliriz (Masterson, 2013).

1.3.3. Bağlanma Biçimleri

Bağlanma şemaları çocukların anneleriyle yaşadıkları binlerce deneyimin özetidir. İlerleyen yıllarda bu şemalar kişiyi ya yakınlık aramaya, ya da yakınlıktan kaçmaya yöneltir.

Bowlby ve Robertson (1952) anneden ayrılan çocukların davranışlarını gözlemlemiştir. Çocukların verdiği tepkileri üçe ayırdılar:

- a- *Protesto* döneminde çocuklar anneden ayrılınca ağlar, onu aramaya başlar, rahatsızlık duyar. Yatıştırılsa bile içten içe kızmış ve korkmuştur.
- b- *Umutsuzluk/çaresizlik* (despair) döneminde kaybolan anne ile ilgili keder ve yas belirtileri gözlenir. Yapılan protestonun dışı dönük belirtileri yavaş yavaş yavaş ortadan kalkar. Çocuk olaya ilgisiz gibi davranarak sakin ve heyecanını baskılamış görünmektedir.
- c- *Kayıtsız kalma/duygusal kopma* (detachment) son safhada gözlenir. Bebeğin içinde bulunduğu açmaz uzayacak olursa, çocuk buna bir çare bulmaya çalışır. İçindeki karışıklığı maskeler. Bakım veren döndüğünde muhtemelen ilgisiz davranır. Umursamaz veya çekingen davranışlar sergiler (Yörükan, 2015).

Bir araştırmada annesinden hiç ayrılmayan iki yaş grubu çocuklarla, kısa bir süre (iki-üç hafta) bir bakımevinde anneden uzak kalıp, yeniden evlerine dönen çocuklar karşılaştırılır. Ayrılan çocuklarda iki tür bozulma görülmüştür:

- a. Duygusal kopma yaşayan çocuklar ilk karşılaşmada uzak ve kopuktur. Uzak kaldığı günlerde, sürekli dokunaklı şekilde annesi için ağlıyorken, annesi dönünce onu hatırlamıyor ya da ondan kaçıyor gibi görünebilir. Yeniden bağlanma sıklıkla çok yavaştır ve ayrılmanın süresi ile pozitif korelasyon gösterir.
- b. Anneye yakın olma yönündeki dizginlenemez istektir. Bu çocuklar anneye ayrılık öncesi olduğundan çok daha fazla yapışırlar. Annesinin ondan ayrılmasından hoşlanmayacak veya ağlama ya da annesini evin içinde takip etme eğiliminde olacaktır. Bu evrenin nasıl gelişeceği tamamen annenin vereceği tepkiye bağlıdır (Bowlby, 2014).

Hary Harlow'da yıllarca sosyal yoksunluğun, yavru maymunların üzerindeki etkilerini incelemiştir. En ünlüsü yeni doğan maymunların tel ve bezden yapılmış sahte anneler tarafından "büyütüldüğü" deneydir. Bunlar otistik ve sosyal açıdan uygunsuz davranışlar sergilemiş ve kendilerine zarar vermeye başlamışlardır. Bir başka deneyde, yeni doğan maymunlar hayatlarının ilk altı ayında tamamen yalnız bırakılmışlardır. Hiçbir fiziksel temas yaşamamış ve bakım görmemişlerdir. Altı ayın sonunda sosyal bir gruba konup izlenmişlerdir. Zamanın çoğunu ya bir köşeye sinerek ya da oldukları yerde öne arkaya sallanarak geçirdikleri görülmüştür. Ayrıca sosyal, cinsel veya annelik davranışları da geliştirememişlerdir. Bir başka deneyde de yine yalnız başına büyüyen maymunlar bir gruba konmadan önce onlara "terapistler" atanmıştır. Terapistler maymunlarla aynı cinsten ama onların yarı yaşındaydılar. Terapist maymunlar yalnız büyüyen maymunlarla temas kurmuş, sarılmış hatta zaman zaman yapışmışlardır. Yalnız maymunlar başta donuyor veya korkuyla geri çekiliyorlardı ama terapist maymunlar ısrarla onlara yaklaşmaya çalışmıştır. Yalnız maymunlar zamanla korkularından kurtulup diğerlerine yaklaşmaya, oyun oynamaya ve pozitif sosyal davranışları öğrenmeye başlamışlardır (Suomi and Harlow, 1972).

Bağlanma kuramının gelişmesinde ikinci evrede Ainsworth (1989) iki yıl Uganda ve Maryland'de evde anne-çocuk etkileşimlerini gözlemlemiştir. Sonrasında anne-bebek etkileşimini gözlemlemek ve bir yaşlarındaki bebeklerin bağlanma konumunu güvenilir biçimde sınıflandırmak için "yabancı ortam" (strange situation) adlı laboratuvar yöntemini geliştirmiştir.

Bu deneyde, kısaca bebek önce annesiyle sonra annesi olmadan ve ardından annesi döndükten sonra gözlenir. Üçer dakikalık 7 aşama halinde uygulanır. Küçük rahat ve bol oyuncaklarla donanmış bir oda vardır. Anne çocuğu yabancıyla bıraktıktan sonra çocuklar arasındaki farklı tepkiler belirgin hale gelir. Bu yöntemde temelde çocuğun annenin odaya dönmesine verdiği tepki değerlendirilir. Çocuk rahatlamak için anneye mi sığıyor yoksa onu görmezden mi geliyor? Çocuk anneye doğru mu gidiyor, uzak mı kalıyor? Çocuk çabuk teselli oluyor mu, yoksa yatıştırılması zor mu oluyor? Çocuk oyun oynamaya mı dönüyor, yoksa kaygılı davranmaya devam edip anneye mi yapışıyor ya da

geri mi çekiliyor? Bu ve benzeri davranışlar puanlama sisteminin odak noktasıydı (Tekinlap ve Terzi, 2013).

Bağlanma, çocukların verdikleri tepkiler baz alınarak güvenli ve güvensiz olarak sınıflandırılmıştır. Güvensiz olanlar da kendi içinde kaçınan ve ikircikli/kaygılı bağlanma olarak ikiye ayrıldı. Son yıllarda bu listeye Main ve Solomon (1986) ile dağınk / dezorganize bağlanma stili de eklenmiştir

1. Güvenli bağlanma

Çocuğun annesine bağlanma güvenliği annesinin kısa yokluğundan dönüşüne verdiği tepkide saklıdır. Güvenli bağlanan çocuklar, annesi yanındayken onu güvenli üs olarak kullanıp etrafı keşfe çıkar ve odaya yabancı gelmesiyle endişeye kapılmaz. Etrafta bağımsızca dolaşır, oyun sırasında aktif davranırlar. Ara sıra annelerinin yanına dönerler lakin gerginlik yaşamazlar. Anne gidince üzülürler ama dönünce kolayca sakinleşir, yatıştır ve çevreyi keşfe devam ederler. Anne odaya dönünce onu karşılar, ona yaklaşır ve yakın kalmaya çalışırlar (Bowlby, 2012).

Güvenli bağlanmış çocuklar anneye birlikte olmadığında iç dünyasında onun koruyuculuğu ile beraberdir (Arsu ve Arsu, 2013). Güvenli bağlanma örüntüsünde anne çocuğun sinyallerine karşı duyarlıdır. Çocuk olumsuz ve korkutucu durumlarla karşılaşır, annesinin ulaşılabilir, cevap veren ve yardım eden durumda olacağından emindir. Bu güvenceyle çocuk dünyayı keşfetmek için kendini daha cesur hisseder (Bowlby, 2014).

2. Güvensiz Bağlanma

Güvensiz grup annesi varken bile keşfe çıkmaz. Yabancı odaya gelince çok fazla korkuya kapılır. Çocuk anne yokluğunda çok üzülür ama anne dönünce onu karşılamaz. Bu gruba dahil olan çocuklar, anneye dönüşünde ya ilgisiz ve kaçınan davranırlar. Ya da yarı onu isteme, yarı direnme tepkisini gösterirler.

a. Kaçınan/Kaçınan Bağlanma (Avoidant)

Kaçınan/kaçınan türdeki çocuklar ayrılık anında fazla etkilenmemiş gibi daha az kaygılı görünür, oyununa ilgisi azalsa da devam eder. Yalancı bir olgunluk sergilerler. Annenin odadan çıkışını gözleriyle takip ederler. Anne ile yabancı arasında fark göz etmez. Hatta yabancıya daha dostça davranırlar. Anne dönünce fiziksel temastan kaçınırlar. Temasa istekli değildirler, anneyi yok sayar ve görmezden gelirler. Dikkatini daha fazla oyuna verirler. Anneye tek bir bakış atar ve göz temasından kaçınırlar. Kucağa alındığında başka yöne dönerek veya kurtulmaya çalışarak anneden kaçma davranışı sergilerler. Hiçbir kızgınlık ve üzümlük belirtisi göstermezler. Yani çocuklar annesinin geliş gidişlerinden etkilenmiyormuş gibi görünür. Yabancıyla ilgi kaygı duymalarına rağmen, annelerinin kendilerini rahatlatacağına ilişkin beklentileri yok gibidir. Bu yüzden kendi kendilerine duygularını düzenlemenin daha kolay olacağını düşünürler (Bowlby, 2012).

Bu örüntüde çocuk annenin yardımsever cevap vereceğinden emin değildir. Aksine böyle bir durumlarda azarlanmayı bekler. Böyle bir birey başkalarının sevgisi ve desteği olmadan yaşamak için dikkat çekici şekilde girişimde bulunur. Kendine yeter hale gelmeye çalışır. Böyle bir kişi Winnicott'un (2014) ifadesiyle "sahte kendilik" türüne sahiptir ve narsistik olduğu tanısı konabilir. Bu ilişki tarzında çatışma daha gizlidir. Bu çatışma, çocuğun daha evvelki deneyimlerinde rahatlık veya korunma için annesine yaklaştığı zaman azarlanmasının sonucudur (Bowlby, 2014).

b. Kaygılı/ İkiriklikli/ Dirençli/Kararsız Bağlanma (Ambivalent)

Kaygılı bağlanan çocuklar süreç boyunca anneye meşguldür, kızgın ve gergindir. Yabancı ile iletişimi reddeder. Anne dönünce ona sıkıca yapışır. Ama kolayca yatıştırılmaz. Oyuna geri dönmesi de zordur. Zihin anneye çok meşgul olduğundan, çevreyi keşfetme konusunda isteksizdir. Yakınlık ve temas kurma ile temasa direnme arayışının arasında kararsızdır. Anne gidince yoğun huzursuzluk yaşar. Anne dönünce ona odaklanarak ağlamaya devam eder (Bowlby, 2012).

Bu örüntüye sahip olan çocuklar annenin ulaşılabilir ve cevap verir durumda olacağından emin değildir, kuşkuludur. Bu belirsizlikten dolayı ayrılma kaygısına yatkındır. Sıkıca sarılıp bırakmamaya meyillidir ve dünyayı keşfetme konusunda kaygılıdır. Çatışma belirgindir. Çocuk önceki deneyimlerinde bazen anneye ulaşım yardım alırken, kimi zaman ulaşamamıştır. Klinik bulgular bu tarz bağlanma türünde, kontrol aracı olarak kullanılan terk etme tehditlerinin olduğunu göstermektedir (Bowlby, 2014).

c. Dağınık / Dezorganize Bağlanma

Bu bağlanma şemasına sahip olan çocukların zihinlerindeki karışıklık amaçsız hareketlerine yansımıştır. Hareketleri arasında kopukluklar gözlenir. Bu çocukların ayrılık yaşantısı ile başa çıkmak üzere tutarlı bir stratejisi yoktur. Verdikleri tepkiler tutarsızdır. Donuk ve hareketsizdirler. Annenin peşinden koşmaya başlayıp birden durup anneden uzaklaşabilirler. Anne dönünce aşırı sevinç ya da öfke göstermektedirler. Genellikle kaotik davranışlar sergilerler. Hatta motor becerileri bile çöker. Kendi etraflarında döner, yere düşer, kendilerine vurur, ve sakinleşmek için ne yapacaklarını bilmezler. Yüzlerinde trans benzeri ifadeler görülür. Donup kalırlar veya vücutlarını rahatsız pozisyonlarda bulundururlar. Sanki aynı anda hem anneye yaklaşmaya, hem de kendilerini korumak için anneden uzaklaşmaya çalışırlar (Bowlby, 2014; Cozolino, 2014; Özmen, 2011; Yörükân, 2015).

Annenin depresyonu, çözülmemiş yas, üzüntü veya travma yaşaması, fiziksel hastalığı ya da çocuğu fiziksel istismarı ve aşırı ihmali bu tipte bağlanmaya sebep olabilir. Annenin içsel dünyasındaki bu kaos çocuğun davranışlarında gözlemlenir (Tekinalp ve Terzi, 2013).

Bowlby'nin (2012) belirttiği gibi bağlanma evrensel bir olgudur. Amerika Birleşik Devletleri'nden alınmış 21 örneğe dayalı olarak 1584 çocuk üzerinde yapılan meta-analiz çalışmasında güvensiz bağlanma oranı % 33 bulunmuştur. Yine Batı Avrupa ülkelerinde yapılan meta-analiz çalışmasında da güvensiz bağlanmanın % 34 olduğu

belirtilmiştir. Güvensiz bağlanma oranları Çin’de %32, Japonya’da %30, Afirika’da %28 olarak bulunmuştur (Yörükan, 2011).

1.3.4. Bağlanmanın Yaşam Boyu Etkileri

Yenidoğanın gelişimindeki anahtar, bakımveren / annenin çocuğun duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarını vaktinde ve yeterince karşılamaıdır Bunun sonucunda çocuk ebeveyni güvenli bir üs olarak kullanır. Çevreyi rahatlıkla keşfe çıkar ve ne zaman ürküp kaygılansa, bir stres yaşasa güvenli üssüne dönüp enerji tazeler (Ainsworth, 1989; Bowlby, 1969).

Hassas ve duyarlı bir ebeveyni olan bir çocuğun zihninde kendisiyle ve diğerleriyle ilgili bazı temsiller oluşur. Ebeveynini ‘destekleyen ve sevgi dolu’ olarak kodlarken; kendisini de ‘sevgiye layık ve sevmeye değer’ olarak kaydeder. Zamanla duygusal ve sosyal gelişimi hızlanır; ilişkiler hakkında sağlıklı şemalar geliştirir. Moss’un (2005) çalışmalarında bu kazanımlardan örnekler görürüz. Başkasına nasıl ilgi gösterilir, ilişki nasıl başlatılır ve nasıl sürdürülür, duygu yönetimi ve regülasyonu nasıl sağlanır, akranlarla çatışmalar nasıl çözülür gibi. Aynı zamanda daha çok merak eden, araştıran keşfeden ve okul performansı da iyi olan çocuklar gelişir.

Genel olarak, güvenli veya güvensiz bağlanmanın psiko-sosyal etkilerinin yanı sıra kişilik yapılanmasında da etkileri olduğu birçok araştırmada kanıtlanmıştır (Kesebir, Kavzoğlu ve Üstündağ, 2011).

Bağlanma insan yaşamının bir çok alanında kritik öneme sahiptir. Öncelikle bağlanma özsaygıyı etkiler. Güvenli bağlanmış bireyler özsaygıyı ölçen her kriterde daha başarılı sonuçlar alır. Kendilerini güçlü, tutarlı, değerli, sevilebilir ve özel olarak algılanmayı öğrenirler. Güvenli bağlanma, dünyaya açılmak ve onu keşfetmek için ihtiyacımız olan güveni de sağlar. Çalışmalar güvenli bağlanmış çocukların gelişmiş duygusal esnekliğe, sosyal işlevselliğe ve anlama kapasitesine sahip olduklarını gösterir. Daha girişimcidirler (Bowlby, 2013).

Deneysel çalışmalarla artık bebeklik döneminde güvenli bağlanmayı sağlayan faktörler ve güvenli bağlanmanın uzun dönemde nelerle ilişkili olduğu biliniyor. Güvenli bağlanan çocuklarda olumlu benlik algısı, sağlıklı akran ilişkileri, daha az davranışsal problemler ve daha az kaygı sorunları görülüyor (Bosmans and Kerns 2015).

Volling ve Belsky'nin (1992) yapmış olduğu bir araştırma babalara oranla anne bebek arasında yaşanmış olan güvenli bağlanmanın ev ortamında yaklaşık beş yıl sonra kardeşler arasında daha az bir çatışmaya yol açtığını ortaya koymuştur. Teti ve Ablard (1989) yaptığı araştırma ile Booth (1998) ve arkadaşlarının yaptığı başka bir araştırma anne bebek arasındaki güvenli bağlanmanın, daha büyük bir kardeşin diğer kardeşlerine karşı olumlu davranışlarda bulunmasına yol açtığını vurgulamıştır. Waters ve arkadaşlarının yapmış olduğu bir araştırma 18 aylık bir dönemde güvenli bağlanan bebeklerin 4 yaşına geldikleri zaman, zor durumda bulunan arkadaşlarına daha sempatik davrandıklarını ve yardımcı olduklarını ortaya koymuştur (akt. Yörükân, 2015).

Başka bir araştırmada, gelişimdeki yetersizlikleri nedeniyle hastaneye kaldırılan 23 anneden sadece birinin güvenli bağlanması olduğu görüldü. Uyku bozukluğu yaşayan çocukların ise hiçbirinin güvenli bağlanma şekline sahip olmadığı tespit edildi (Benoit, Zeanah and Barton, 1989).

Güvenli bağlanan ortaokul-lise öğrencileri zorluklarla daha kolay baş edebilir ve herhangi bir konuda geride kaldıklarında güvensiz çocuklarda görülen çöküşü yaşamayıp daha çok çalışırlar. Duygularını düzenleyebilme yetenekleri gelişkindir. Güvensiz bağlanma ise duygusal katılık, sosyal ilişkilerde zorluklar, dikkat bozukluğu, diğerlerinin düşüncelerini anlamakta zorluk çekme gibi sonuçlara yol açmaktadır. Güvenli bağlanmayan çocuklarda daha fazla kortizol salgılanır. Fazla kortizol beynin bilgiyi anımsamadan sorumlu alanlarına zarar verebilir. Aynı zamanda uykusuzluğu da tetikler (Cozolino, 2015).

Bowlby (1969) bağlanmanın sadece bebeklik döneminde değil, ömür boyu önemli olduğu hususunu tartışır. Psikiyatrik rahatsızlıktan muzdarip kimseler, psikonevrotik, sosyopat veya psikotik olsun, her zaman sevgi bağı kurma kapasitelerinde bozulma gösterirler. Bu bozulma sıklıkla ciddi ve kalıcıdır. Ya da görünürde normal dışı

olmayanlarda da suç işleme, aileye ilgisizlik ve acımasızlık, bağımlılık, intihar girişimleri, sık ve tekrarlayan biçimde işini bırakmak gibi eylemler sergiler. Bu kişiler altı yaştan önce altı ay veya daha fazla anne yoksunluğu yaşamışlardır (Bowlby, 2014).

1.3.5. Orta Çocukluk Döneminde Bağlanma

Kalifornia’da yapılan (Main and Cassidy, 1988) ve benzeri Almanya’da yapılan iki ileriye dönük çalışmada çocuklar 1 yaşında değerlendirme sonrasında görülen bağlanma şeklinin 6 yaşında da devam ettiği bulundu. Kaçınan olanlar ebeveyni bir mesafede tutar. Verdikleri selamlar resmi ve kısadır. Konuşma konuları kişisel olmayan konulardır. Çocuk oyuncak ve etkinliklerle meşgul olur ve ebeveynin girişimlerini yok sayar veya girişimlerine saygısızdır. Dezorganize bağlananlar, 6 yaşında ebeveyni kontrol etme ve onun üzerinde egemenlik kurma eğilimindedir. Aşağılayıcı, reddedici veya koruyucu davranırlar yani çocuk-ebeveyn rolleri tersine dönmüştür. Çocuk ve ebeveyn arasındaki sohbetler bölünür, bitirilmez ve konular birdenbire değiştirilir. Genç yetişkinlerle yapılan iki enine kesit çalışması, ilk yıllardaki bağlanma şeklinin ve kişilik özelliklerinin genç yetişkinlerde de değişmediğini göstermiştir (Bowlby, 2012).

Gelişimsel olarak baktığımızda bu dönemde motor kontrol becerileri, algısal kapasite ve işlevler artmaya başlar. Hafıza gelişmektedir. Etik ve kompleks muhakeme becerileri, zihinselleştirme ve özdenetim/kendi kendinin regülasyonunu sağlama gibi alanlarda ilerleme sağlamaktadır (Del Giudice, 2015).

Orta çocuklukla birlikte çocuklar, kendi kendilerini daha iyi idare etmeye başlarlar. Daha az ebeveyn desteğine ihtiyaç duyarlar. Ancak hâlâ ne zaman ihtiyaç hissederse anne ulaşılabilir olmalıdır. Arkadaş çocuk için ne kadar önemli olsa da ebeveyn bu dönemde de önemli bir bağlanma figürüdür. Hatta 11-12 yaşlarda bile çocuklar belirgin bir şekilde aileyi akranlarına tercih eder. Ancak ergenliğin son dönemlerinde bağlanma figürü değişmeye başlar (Allen, 2008). Bu dönemde çocuk ve ebeveyn işbirliğinden ve ittifaka dayanan bir bağlanmadan söz edilebilir. Ancak çocuk için ebeveyn hâlâ stresli anlarda güvenli bir cennettir ve çocuğun keşiflerini destekleyen güvenli bir üsdür. Baba da cesaretlendirmesiyle bu süreç yer alır. Gelişim

tamamlanmadığı için ergenliğin ortalarına kadar, zihinsel şemalar yeni deneyimlerle şekillenmeye ve gelişmeye devam etmektedir (Bosmans and Kerns, 2015).

Elicker ve arkadaşlarının (1992), Grossmann ve Grossmann'ın (1991) ve Lewis ve Feiring'in (1989) yaptığı üç araştırma güvenle bağlanmış çocukların orta çocukluk döneminde daha çok arkadaş edindiklerini ortaya koymuştur (Akt. Yörükân, 2015).

Orta çocukluk döneminde güvenli bağlanma örüntüsüne sahip çocuklar, okul ve arkadaşlarıyla uyum içindedir. Duygularını kontrol edip yönetme konusunda daha başarılıdır. Çok az içe yönelim problemleri vardır (Brumariu et al., 2013; Kerns et al., 2011). Granot ve Mayselles (2001) orta çocuklukta güvenli bağlanmanın okula uyum ve okul değiştirme gibi geçiş sorunlarını başarıyla atlama bakımından da önemli olduğu bulunmuştur (akt. Sümer ve Anafarta-Şendağ, 2009).

Orta çocuklukta bağlanma türünü belirlemek için gözlem yönteminin kullanıldığı başka bir araştırmada çocuklardan yapboz yapmaları istendi. Güvensiz bağlanan çocukların yapbozu yaparken başarısızlığa uğradıklarında, annelerinden destek alma kararını vermek için daha uzun süre bekledikleri görüldü (Bosmans et al., 2015).

Grossman ve arkadaşları da (2002) erken dönemlerde anneye bağlanmanın daha güçlü bir etkiye sahipken, babaya bağlanmanın etkisinin orta çocukluk döneminde daha belirgin olarak görüldüğünü bulmuştur. Coleman'a göre (2003) orta çocuklukta akran ilişkilerindeki kaliteyi anneye bağlanma, kendine yeterlik ve yetkinlik düzeyini babaya bağlanma yordamaktadır. Kerns ve arkadaşları da (2000) orta çocuklukta sosyal ve duygusal becerilerin gelişimi, sosyalleşme ve kendini kontrol (düzenleme) becerileri bakımından babaya bağlanmanın, özsaygı gelişimi bakımından da anneye bağlanmanın kritik rol oynadığını belirtmektedirler (akt. Sümer ve Anafarta-Şendağ, 2009).

Erken çocuklukta bağlanma örüntüsünü belirlemek için, yabancı ortam deneyi, bağlanma davranışlarını sınıflandırma seti ve bebek öykü tamamlama gibi uygulamalar kullanılmaktadır. Orta çocuklukta ise öz bildirime dayalı projektif ölçümler ve gözleme ve öyküye dayalı ölçümler yapılmaktadır.

Bu çalışmada kullanılan Kerns güvenli bağlanma ölçeğidir. Hem anne hem de baba formu mevcuttur. 9-12 yaş için hazırlanmış öz bildirime dayalı bir ölçektir. 15 tane soru içerir. Her soruda birbirinin zıddı olan iki ifade yer alır Çocuklardan birini seçmesi istenir (Kerns, Klepac and Cole, 1996). Sümer ve Anafarta-Şendağ (2009) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Orta çocuklukta en sık kullanılan ölçeklerden biridir.

2011 yılında Brenning ve arkadaşları tarafından 36 sorudan oluşan orta çocukluk dönemi ölçeği geliştirilmiştir. 8-13 yaş için kullanılmaktadır. Kırimer, Akça ve Sümer tarafından (2014) Türkçeye uyarlanmıştır (Yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri- YİYE-2). YİYE kategoriler yerine bağlanmaya ilişkin kaygı ve kaçınma olmak üzere temel iki alt boyutu inceler. Kırimer, Akça ve Sümer'e (2014) göre, daha verimli sonuçlar elde etmek için, bu ölçeğin kısa formlarını geliştirmeye ihtiyaç vardır. Ölçeği açıklayıcı bir derecelendirme yöntemi eşliğinde sunmaya yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.

Ölçüm için öyküleme tekniğinden de faydalanılmaktadır (e.g., Bureau and Moss, 2010; Granot and Maysseless, 2001; Kerns et al., 2000). Öyküleme tekniğinde öykü bir konu ile başlar ve çocuğun devam ettirmesi istenir. Mesela, öyküdeki çocuk kırgındır ve üzgündür, diye başlanır. Sonrasında çocuğa ne oldu, diye sorulur.

Bir başka projektif yaklaşımda (Psouni and Apetroaia, 2014) çocuklara kelime listesi verilir. Ve bu sözcüklerle hikaye oluşturmaları istenir. Hikaye ve hikayedeki problemleri çocukların nasıl çözüldüğü, annenin fonksiyonu gibi öğeler araştırmacıyı sonuca götürür.

Bosmans and Kerns'in (2015) de vurguladığı gibi, orta çocuklukla ilgili olarak bağlanmaya ilişkin yapılacak ölçümlerde farklı ölçüm tekniklerini harmanlayarak kullanmak gelecekte araştırmacılar için önerilmektedir.

1.3.5.1. Orta Çocuklukta Bağlanma ve Dışa Yönelim Problemleri ile İlgili Araştırmalar

Orta çocuklukta bağlanma ve dışa yönelim problemleri arasındaki ilişki ile ilgili Fearon ve arkadaşları (2010) meta analiz çalışmasında birçok bağıntıyı göstermektedir. Bu analizlerde sadece gözleme dayalı ölçümler baz alınmıştır. Sonuçlar orta çocuklukta bağlanma ile dışa yönelim sorunları arasında ilişki olduğunu göstermiştir. Bu sonuçlar bu sorunun cevabını arayan diğer araştırma sonuçları ile de paraleldir (Dubois-Comtois, Moss, Cyr, and Pascuzzo, 2013; Moss and Dubois-Comtois, 2004; Solomon, George and DeJong, 1995).

Boyuta dayalı bağlanma ölçüm yapan boylamsal araştırmalarda; kaçınan bağlanma davranışı gösteren çocukların erken çocukluk döneminde ayrılık yaşadıkları, diğer güvenli bağlanan çocuklara kıyasla dışa yönelim sorunlarını daha fazla yaşadıkları tespit edilmiştir (Fearon and Belsky, 2011; Munson, McMahon, and Spieker, 2001).

Kaygılı bağlanması olan çocuklarda da dışa yönelim sorunları olduğu görülmüştür (Dubois-Comtois et al., 2013; Moss et al., 2006). Bu bağlanma örüntüsüne sahip olanlar sinir sistemi açısından baktığımızda sempatik bir hakimiyet altındadır. Sempatik uyarılmaya eğilimleri oldukları için aşırı faaliyet, ölçsüz duygu ifadeleri, düşmanca davranışlar, asabi, bağımlı, hiperaktif veya manik görüntü çizebilmektedirler (Schore, 1997).

Orta çocuklukta güvensiz ama organize bağlananlar ile (kaygılı ve kaçınan) dezorganize bağlanan grup arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Dezorganize bağlananlar davranış bozukluğu için çok daha yüksek risk faktörü taşımaktadır (Moss and Lecompte, 2015). Bir başka araştırmada ise bu çocukların ailelerinin yüksek risk faktörü taşıdıkları, annelerinin de psikososyal stres içinde oldukları görülmüştür (Moss, Cyr and Dubois-Comtois, 2004). Bizzi ve arkadaşları da (2016) orta çocukluk dönemindeki yıkıcı davranış bozukluğu olan çocukların bağlanma örüntülerini ve ailelerini araştırdı. Bu problemi yaşayan çocukların hem anne ve hem babalarıyla dezorganize bağlanma örüntüsü içinde olduğu bulundu.

O'Connor ve arkadaşları (2014) uzun soluklu çalışmasında erken dönem bağlanma ile orta çocukluk döneminde içe yönelim ve dışa yönelim davranışları arasındaki ilişkileri araştırmıştır. 1126 anne ve çocuğu 2 yaşından 12 yaşına kadar takip edilmiştir. Çocuklar 24 aylıkken, 36 aylıkken, birinci sınıfta, üçüncü sınıfta ve beşinci sınıfta data toplanmıştır. Bağlanma davranışlarını sınıflandırma seti ile çocuklar 24 aylıkken ve 36 aylıkken bağlanma biçimleri belirlenir. Sonra bu çocuklar ilkökula başladıktan sonra üç kez davranışları ile ilgili ölçümler yapılır. Bunun için de çocuk davranışlarını değerlendirme ölçeği (CBCL) kullanıldı. Güvenli bağlanma ile içe yönelim ve dışa yönelim davranışları arasında anlamlı negatif ilişki bulundu. Güvensiz bağlanma boyutları ise (kaygılı, kaçınan, dezorganize) içe yönelim davranışları ile pozitif şekilde ilişkilendirildi.

1.3.5.1.1. Orta Çocuklukta Bağlanma ve İçe Yönelim Problemleri ile İlgili Araştırmalar

İki meta-analiz çalışması bağlanma ve içe yönelim sorunları arasındaki ilişkileri incelemiştir (Groh, et al., 2012; Madigan et al., 2012). Groh ve arkadaşları 4614 çocuk üstünden data topladı. Madigan ve arkadaşları ise 5236 çocuktan data topladı. Çocukların yaşları 96 ay ile 12 yaş arasındadır. İlişkili bulunan içe yönelim semptomları depresyon, kaygı, sosyal izolasyon, geri çekilme ve somatik yakınmalardı. İki meta analiz sonuçları da içe yönelim sorunları ile güvensiz bağlanma arasında anlamlı ilişki olduğunu göstermiştir.

Brumariu and Kerns'in (2010) 18 yaş ve altı ile yapılan 55 çalışmayı içeren sonuçlarına göre depresyon ve kaygı problemleri bağlanma ile en güçlü ilişkisi olan alanlardır.

Yukarıdaki iki meta-analiz çalışmasında da görülen ilginç olan nokta, kaçınan çocukların içe yönelim sorunlarında en yüksek risk taşıyan grup olmasıdır. Bu sonuç gözleme dayalı ölçümlerle de paraleldir. Çocuklar stresli bir durumda anne odada olmasına rağmen olumsuz duygusal ifadeler yansıtıp ve geri çekilmişlerdir. Cozolino (2014) özellikle kaçınan çocukların parasempatik durumlara eğilimli olduğunu belirtmiştir. Bu durum çaresizlik, kalp atış hızının düşmesi ve eylemsizlik şeklinde

görülür. Bu çocuklar hem kişilerarası ilişkilerinde hem de klinik olarak depresif, kendine dönük ve güdülenmemiş bir resim arz ederler.

Main ve Hesse'nin araştırma sonuçlarına bakıldığında ise geçmişte bağlanma şemaları güvenli olanlar kendini daha etkili düzenlemelerle (regülasyon) karakterizedir. Okul öncesi çocukların öğretmenleri bu çocukların daha çok özsaygılı, daha çok özgüvenli, duygu ve isteklerini ifade etmede uyumlu bir tavır sergilediklerini belirtmiştir. Orta çocukluk döneminde ise duygu düzenleme kapasitesi yüksek görülmüştür. Değerlendirilen her yaş için güvenli bağlanması olanlar daha az duygusal sorunlar yaşamışlardır. Kaygı bozukluklarının da özellikle kararsız bağlanma şekliyle bağlantılı olduğu görülmüştür (akt. Masterson, 2013).

Fonagy ve arkadaşları da (1996) klinik depresyonu olan ve hastanede tedavi gören 82 çocuk ve ergenin annesini inceledi ve kontrol grubuyla karşılaştırdı. Kontrol grubu annelerinin çocuklarına bağlanma şekli çoğunun güvenli bağlanma iken, hasta annelerinin çocuklarıyla bağlanma şeklinin dezorganize olduğu görüldü.

Sosyal izolasyon bulgusuyla ilgili bir diğer araştırma da yaş ortalaması 8.5 olan 69 çocuk 21 yaşına kadar takip edildi. Bu çocuklardan güvensiz bağlanma örüntüsüne sahip olanlar, 21 yaşına geldiklerinde sosyal girişimcilik ve sosyal yeterlilik düzeylerinin düşük, sosyal kaygı ve yalnızlık düzeylerinin ise yüksek olduğu görülmüştür (Fransson et al., 2016).

Boldt ve arkadaşları (2016) araştırmalarında erken çocukluk döneminde başlayan bağlanmanın, orta çocukluk evresindeki sonuçlarını göstermektedir. 102 anne ve babanın çocuğu, bebeklik döneminden 10 yaşına kadar aralıklarla takip edildi. Ölçümler yapıldı, testler uygulandı. Belirlenen aylarda çocuklara bağlanma ölçüm testleri yapıldı. Attachment Q-Set, Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği ve Yabancı Durum Testi kullanıldı. 7, 15, 25, 38, 52, 67 ve 80 aylıkken ve 10 yaşında ölçümler tekrar edildi. Temel amaç orta çocukluk döneminde ki dört bağlı bağlanma boyutunu içeren türlerin öncüllerini araştırmaktı. Orta çocukluk döneminde davranış değerlendirmesi için anne ve babalar DSM-4 ile uyumlu olan Çocuk Semptom Envanteri (Child Symptom Inventory-4) ve Ergen Semptom Envanteri (Adolescent Symptom Inventory-4) kodladı. Aynı şekilde

çocuklarda kendi davranışları ile ilgili öz bildirim ölçekleri doldurdu. Sonuçta hem annesi ile hem babası ile güvenli bağlanan çocuklar, daha az davranış problemleri sergilerken, daha yüksek sosyal yeterliliğe sahiplerdi. Bunun yanında, aile değerlerine de daha çok bağlı oldukları bulunmuştur.

1.3.6. Yetişkinlikte Bağlanma

Acaba bir annenin annelik ebeveynlik stili ile kendi çocukluğunda gördüğü ebeveynlik davranışları arasında ilişki var mıdır? Bu sorunun cevabına yönelik “Yetişkin Bağlanma Görüşmesi” adlı aracı geliştirilmiştir. Buradaki amaç tutarlılık analizine tabi tutulacak bir hikaye elde etmektir. Annenin çocukluğunda kendi ebeveynleriyle olan ilişkisini nasıl tanımladığı ile çocuğunun şu anda bağlanma şeması arasında güçlü bağlantı olduğunu bulmuştur (Main, Kaplan and Cassidy 1985).

Annenin bağlanma kategorisinin çocuğunkinden etkilenip etkilenmediğini araştırmak için Fonagy ve arkadaşları (1996) annelerle doğumdan önce bağlanma görüşmesi yapmıştır. Aynı annelerle bebekleri doğduktan bir yıl sonra çocuklarını değerlendirmiştir. Anne ve çocuğun bağlanma şekli arasında %75 oranında benzerlik bulunmuştur.

(a) Kendi annesine güvenli bağlanan anneler

Güvenli bağlanan annelerin olarları net ve detaylı hatırlar. Genelde mutlu bir çocukluk geçirmişlerdir ve ayrıntıları anlatırlar. Mutsuz çocukluk geçirenlerse bunu tutarlı ve akıcı anlatır. Çocukluk dönemlerinin iyi ve kötü yönlerine dengeli bir bakış açısıyla bakarlar. Negatif ve travmatik olayları işleminden geçirmişlerdir. Dolayısıyla kendi çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamaya hazırdırlar. Evde yapılan gözlemlerde ise bu annelerin duygusal açıdan mevcut ve etkili oldukları fark edilmiştir. Bebeklerin ise yakınlık arama davranışı sergiledikleri, kolayca sakinleştirilip oyuna dönebildikleri görülmüştür (Bowlby, 2012).

(b) Kendi annesine kaçınan bağlanan anneler

Kendi annelerine kaçınan bağlanmış anneler, çocukluklarını hatırlayamıyorlardı. Genelde travmatik ve kronik stresli yaşantıları olmuştu. Ebeveynlerini idealize ederek (örneğin mükemmel, çok normal anne) ya da minimize ederek anlatıyorlardı. Çocuklarına nasıl kayıtsız kalıyorlarsa, erken dönemde kendi yaşadıkları ilişkilere de önem vermeme eğilimindeydiler. Geçmişe yönelik yalancı bir olumluluk yansıtırlar. Mutlu bir çocukluk geçirdiklerini olağan şekilde iddia etseler de bu söylemi destekleyecek detay veremezler. Fakat aksi yöne işaret eden olaylara atıfta bulunabilirler. Olumsuz deneyimlerin çok az etkisi olduğunu veya hiç etkisi olmadığını savunurlar. Sıklıkla ona nasıl davranıldığı da dahil olmak üzere çocuklukla ilgili hiçbir şey hatırlamadıklarında ısrar ederler. Hayatla başa çıkmak için inkar ve bastırma yollarını kullanırlar. Evde yapılan gözlemlerde ise bu annelerin uzak ve reddedici oldukları görülmüştür. Bebeklerinin ise yakınlık aramadığı ve üzgün de görünmediği tespit edilmiştir (Bowlby, 2012).

(c) Kendi annesine kaygılı bağlanan anneler

Kaygılı-dirençli bağlanma şeması geliştirmiş anneler, aşırı derecede sözcük kullanır ve anlattıklarını düzenleyemezler. Gereksiz çok şey anlatırlar. Kızgın, şaşkın, pasif ve korkak görünürler. Ezik hissederler. Ebeveynlerini ya idealize ederler ya da büyük öfke duyarlar. Olayları birbirine karıştırırlar. Hatta dinleyenin bile kafası karışır. Anneleriyle ilgili zor ve mutsuz bir ilişkiyi anlatırlar. Çözümlememiş travmaları vardır. Bu annelerin evlerinde kendi çocuklarıyla yapılan gözlemlerde ise istikrarsız bir mevcudiyetleri olduğu görülmüştür. Bebeklerin ise yakınlık aradıkları ama kolayca sakinleştirilemedikleri ve oyuna kolayca dönemedikleri görülmüştür (Cozolino, 2014).

Bu bulguların ışığında Main ve meslektaşları bağlanmayla ilgili uyumun yetişkinlik döneminde de güvenli kişilik gelişiminde belirleyici rol oynadığı sonucuna varmışlardır (Bowlby, 2012).

Hazan ve Shaver, Ainsworth'ün bağlanma stillerini ergenlik ve yetişkinlik döneminde duygusal ilişkilere ve romantik aşka uyarlamışlardır. Bebeklik dönemi

bağlanma sürecinin, yetişkinlik döneminde ki ilişkilere nasıl yansıdığını göstermeye çalışmışlardır. Güvenli bağlanan yetişkin bireyler eşlerine kolayca yaklaşmaktadır. Yaptıkları araştırmada çocuklukta annesine güvenli bağlanan bireylerin, yetişkinlikte uzun süren çalkantılara karşı, dayanıklı romantik ilişkiler yürüttükleri görülmüştür. İçine duygu ifadeleri katılmış serbestçe akan sohbetler ederler. Uzun süreli ilişki kurarlar. Hem kendilerine hem diğerlerine duydukları saygı ve güven yüksektir. Eşlerine karşı olumlu, yapıcı ve iyimserdirler. Diğer gruptakilerden daha çok empatik ve affedicilerdir (Hazan and Shaver 1987).

Kaygılı/kararsız bağlananlar ise daha fazla yakınlaşma ihtiyacı içindedir ama eşlerini yeterince yakın olmamakla suçlarlar. Terk edilme korkusu yaşarlar. Kolay aşık olurlar. Derin ilişki yaşasalar da ilişkileri kısa sürelidir. İlişkilerinde aşırı kıskanç, takıntılıdır. Duygusal iniş çıkışları sıkça yaşarlar. Kaçınan bağlananlar aşırı kırılma ya da hayal kırıklığına uğrama eğiliminde olup beklentilerinin eşleri tarafından karşılanmadığını düşünürler. Sohbetleri sınırlıdır, konular kişisel değildir. Duygularla ilgili tüm atıflar ihmal edilir. Eşlerine güven duymazlar (Tekinalp ve Terzi, 2013).

Bartholomew ve Horowitz, benlik modelini temel alan yetişkin dördü bağlanma modelini geliştirmiştir. Benlik modeli kişinin kendini ne kadar sevgiye layık ve değerli gördüğüdür. Başkaları modeli ise diğer insanları ne kadar güvenilir, ilgi ve sevgi sunma potansiyeli olan kişiler olarak algıladığıdır. Olumlu benlik algısı başkalarının onayından bağımsız olan, içselleştirilmiş özsaygı ve sevilebilirlik duygusudur. Olumsuz benlik algısı başkalarından onay alma ihtiyacının yüksekliği ve düşük özsaygı ile ilişkilidir (Bartholomew and Horowitz 1991).

1.3.7. Bağlanmanın Nörobiyolojisi

İnsan beyni nöral ağlarla kaplı sosyal bir organdır. Sinir sisteminin temel birimleri olan nöronlar kimyasal habercilerle birbirlerine sinyaller gönderen hücrelerdir. Hücreler aminoasitlerden oluşan çeşitli proteinlerden oluşur. Amino asitler de yediğimiz yiyeceklerden alınır. Nöronlar birbirinden sinaps adı verilen küçük boşluklarla ayrılır. Ama bunlar boş alanlar değildir. İçerdikleri kimyasal maddeler sinaptik aktarımların

gerçekleşmesini sağlar. Nöronların yaşamasını, büyümesini ve deneyimlerle şekillenmesini sağlayan da bu sinaptik aktarımlardır (Uzby, 2007).

Nöronlar doğaları gereği sosyaldır hayatta kalmak için komşularına muhtaçtır. Düzenli olarak diğer nöronlarla mesajlaşmazsa büzülerek ölürler. “Sosyal sinaps” da aramızdaki mesafedir. İnsanları birbirine bağlar. İnsanlar da nöronlar gibidir. Tıpkı nöronlar gibi birbirlerini etkinleştirirler. İnsan beyni hayatta kalabilmek için etkileşime muhtaçtır. Aynı zamanda da beyin, yapılarını başkalarıyla kurduğu etkileşimler aracılığıyla inşa eden bir uyumlanma organıdır. Mesela yüz yüze etkileşimler çocuğun sempatik sinir sistemini etkinleştirir, oksijen tüketimini ve gen ifadesini artırır. Oksitosin, prolaktin, endorfin ve dopamin üretimi artırır (Cozolino, 2014).

Nöropeptitler (endorfin, oksitosin ve vazopresin) zevki, acıyı, bağlanmayı ve cinselliği, monoaminlerse (dopamin, serotonin ve nörefinefrin) enerjimizi, faaliyet düzeyimizi ve kendimizi iyi hissetme halimizi düzenler. Endorfin ve oksitosin birlikte etkinleşmesi, annenin bebeğiyle kurduğu ilişkiden hoşlanmasını sağlar. Oksitosin doğum, emzirme ve cinsel birleşme sırasında kana salgılanır. Annelik davranışlarını etkinleştirir. Sinirlilik durumunu ketler, bağlanmanın itici gücüdür (Meaney, Brake and Gratton, 2002).

Sağ beyin kendiliğin nörobiyolojik merkezidir. Çocuk başlangıçta kendi duygularını düzenleyemez. Düzenleyici anne/bakımverendir. Karşılıklı olarak senkronize (eşzamanlı) etkileşimler orbital prefrontal korteksin ve dolayısıyla kendiliğin duygusal gelişimi için çok önemlidir. Bebeğin bu bağlanma deneyimleri sağ beyinde içselleştirilir. Kendilik ve nesne temsilleriyle ilgili duygular depolanır. Bu duygular iç düzenleyicidir (Masterson, 2013).

Sağ beyin duyguyu muhafaza eder ve düzenler. Küçük çocukların sağ beyinleri sol beyinlerine baskındır, özellikle de ilk üç yıl boyunca. Onlar henüz duygularını ifade etmek için sözcüklerden ve mantıktan faydalanma yeteneğinde ustalaşmamışlardır. Hayatlarını tamamen şimdiki ana göre yaşarlar. Sol beyin ikinci yılda etkili olmaya başlar

ve bilişsel, mantıksal ve bilimseldir. Kendini kelimelerle ifade eder (Siegel and Bryson, 2016).

Annenin pozitif ilgisinin beyinde iki önemli etkisi olmaktadır. Birincisi stresin beyindeki etkisini azaltmaktadır. Beynin bir çok bölgesinde daha fazla kortizol reseptörünün oluşmasını sağlayarak, ileride yaşanacak olan zorluklara ve strese karşı bir çeşit biyokimyasal tampon görevi yapmaktadır. İkincisi, beynin büyümesini ve bağlanma, duygu düzenlemesi ve sorun çözme işlevlerine yardımcı olan sistemlerin gelişimini pekiştirmektedir. İster eşle, ister çocukla güvenli bağlanma uyarılma düzeyini düşürür. Bizi seven ve bizimle uyumlanan birinin varlığı belirsizlik ve stres duygularını ya da bir başka deyişle, HPA ve sinir sistemi faaliyetlerini azaltır. HPA eksenini vücudun stres tepkisi sisteminin önemli bir parçasıdır. Görevi tehlike algısını uyarılma, dikkat ve kaç/savaş tepkisine dönüştürmektir. Bebekken kısa bir ayrılık bile ölçülebilir hipotalamik-pitüiter-adrenal (HPA) tepkilere neden olur. Ayrılıkta bebeğin endorfin seviyesi de düşerek bebeğin sıkıntı yaşamasına sebep olur (Schore, 1997).

Erken dönem ilişkileri beyin oluşumunda çok önemlidir. Basit bir ce-e oyunu bile bebeğin sempatik sinir sistemini etkinleştirir ve biyolojik bir süreç çağlayanına yol açar. Beyinde salgılanan nöradrenalin ve endorfinler bebeğin enerjisini ve coşku hissini pekiştirir. Bu şekilde nöronlar büyür ve gelişir. Bu süreçte aynı zamanda yetişkinde de serotonin ve dopamin düzeyleri yükselir. Bağlanma şemaları ile ilgili anne-çocuk arasındaki deneyimler, orbital frontal korteksi, amigdalay ve duygu düzenlemesiyle ilgili ağları şekillendirir. Dolayısıyla bağlanma şemaları kişilerarası deneyimlerin biyolojik yapılara dönüşme sürecini yansıtır. Güvenli ilişkiler kuranlarda beyin pozitif başa çıkma tepkileri ile yapılır. Güvensiz ilişki kuranlarda ise kaçma, savaşıma, bölünme gibi daha ilkel düzenlemeler kullanılır (Cozolino, 2014).

Bağlanma uyumlanma becerisini gerekli kılar. Bunu sağlayan en önemli gereçlerden biri de ayna nöronlardır. Tanrıdağ (2014) bu sistemi şöyle tarif eder: “Bu sistem sayesinde insan karşısındakinin niyet ve amaçlarını, onun hareket ve beden dilinden anlayabilir. Akabinde buna karşın bir reaksiyon belirlerler. Ardından da verdiği bu reaksiyonun etkilerini gözler”.

Aynalama sistemi rezonans davranışlarını tetikler. Rezonans bize başkalarının ne hissettiğiyle ilgili duygusal bir şablon tedarik eder. Ebeveynlikte rezonans davranışlarını kullanma kapasitesinin düzeyi bağlanma ilişkisinin niteliğine bağlıdır. Anneyle çocuk arasında duygusal rezonans olduğu zaman, çocuk sosyal açıdan daha katılımcı olur, daha iyi duygu düzenlemesi yapar, sembolik oyun düzeyi artar, sözel IQ'sü yükselir ve duyguları hakkında konuşma kapasitesi artar (Feldman et al., 1997).

1.4. DAVRANIŞ PROBLEMLERİ

Ruh sağlığı, sağlıklı olmanın üç temel bileşeninden biridir. Sağlıklı olmak, bireyin yalnızca fiziksel hastalık ya da engelinin olmaması değil, fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden iyilik halidir. Ruhsal bozuklukların yaklaşık yarısının 14 yaşından önce başladığı tahmin edilmektedir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından yapılan çalışmalarda dünyadaki çocuk ve ergenlerin %20'sinin herhangi bir ruhsal sorunu olduğu belirtilmektedir. Ülkemizde ise Türkiye Ruh Sağlığı Profiline annelerden elde edilen bilgilere göre; 2-3 yaş çocuklarında son 2 ay içinde sorun davranış görülme sıklığı klinik düzeyde %10.9 dur. 4-18 yaş arası çocuk ve gençlerde son 6 ay içinde sorun davranış görülme sıklığı %11.3'dür (Erol ve Şimşek, 1997).

Duygusal ve davranışsal sorunlar içe yönelim ve dışa yönelim olarak iki grupta sınıflandırılmaktadır (Erol ve Şimşek, 1997).

1.4.1. Dışa Yönelim Problemleri

Dışa yönelim sorunları yelpazesinde davranım bozukluğu, karşıt gelme bozukluğu, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu yer alır.

1.4.1.1. Davranım Bozukluğu

Ergenlik başlangıcı 10 -12 yaş iken erken başlangıç 9 yaş öncesidir. Ergenlik öncesi gelişen davranış bozukluğu yaşayanların yaklaşık %50'sinden fazlası erişkinlik

döneminde uygunsuz ve kötü ilişkiler, mesleki problemler ve madde bağımlılığı başta olmak üzere ciddi problemler yaşamaktadır. Yarıya yakını anti-sosyal kişilik bozukluğu tanısı almaktadır. Bu çocuklarda dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, öğrenme zorlukları, kaygı ve depresyon da eş tanılardandır. Özellikle dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ile davranım bozukluğu bir arada ise kişi yetişkinlik döneminde daha fazla şiddet içeren suç işlemektedir. Bu çocukların ilişki problemleri olduğu için kaygı ve depresyon da kişiler arası çatışmaların sonucudur (Scott, 2006).

Araştırmalar 9-10 yaş başlangıçlı davranım bozukluğunda annenin madde bağımlılığı, kaygısı ya da depresyonu gibi ebeveyn psikopatolojisi arasında güçlü bir ilişki olduğunu söyler (Scott, 2006). Hormonal olarak, yüksek oranda testosteron ve türevleri davranım bozukluğu ile ilişkilendirilmektedir. Nörotransmitter disfonksiyonu açısından serotonin düşük seviyededir. Bu eğilimi olan kişilerin beyin ön loplarda hasar olduğu görülmüştür. Ayrıca otonom sinir sisteminin yetersiz uyarılması (örneğin kalp atışının yavaşlaması) ve ergen anti sosyal davranışıyla ilişkilendirilmektedir. Doğum öncesi veya doğum esnasındaki komplikasyonlar, annenin hamilelikte sigara içmesi veya madde bağımlılığı yanında kurşun gibi toksinlere maruz kalmak davranışsal problemlerle ilişkilendirilmiştir (Kauffman and Landrum, 2015).

Suç davranışlarının en güçlü yordayıcısı kötü ebeveynliktir (tutarsız ve sıkı disiplin, şiddet, aile ve evlilik çatışmaları gibi). Suça yatkın kardeş veya arkadaşlar ve çete üyeliği ile davranım bozuklukları arasında doğru orantılı bağlantı olduğu saptanmıştır. Yakın çevrede suç işlemiş birilerinin olması kötü barınma koşulları, uyuşturucu ve silaha kolay ulaşabilme suç eylemlerini artırmaktadır (Austin and Sciarra, 2015).

Tanı aşamasında mülakat, değerlendirme ölçekleri ve gözlem verileri kullanılmaktadır. Yapılandırılmış mülakatlardan olan Çocuklar için Tanı Görüşme Çizelgesi (CAS) ve Çocuk ve Ergenler için Tanı görüşmesinin (DICA) güvenilirlik ve geçerliği yüksektir. Değerlendirme ölçeklerini genelde özbildirim veya yakınlarından alınan raporlar oluşturur. Çocuklar için Davranım değerlendirme Sistemi (BASC) yaygın kullanılır. Eyeberg Çocuk ve Öğretmen Davranım Envanteri de mevcuttur. Achenbach'ın geliştirdiği ölçeğin (ASEBA- CBCL) çocuk, öğretmen ve ebeveyn için ayrı formları

vardır. Ampirik Temelli Değerlendirme çocuk ve gençlerin yeterlik ve uyum işlevleri ile sorun davranışlarını bütüncül bir yaklaşımla ölçen bir testtir. 85’den fazla dile çevrilmiş ve farklı kültürlerde 6500’ün üzerinde araştırma yayınlanmıştır. Hem ebeveyn hem çocuk hem de öğretmenlerden bilgi toplanır. 2001 baskısında eski formlarda etkisi düşük olan 6 madde değiştirilmiş ve DSM uyumlu alt testlere de yer verilmiştir. Bu araştırmada da gözden geçirilmiş 21. yy (2001) baskısı olarak bilinen Çocuk ve Gençler için Davranış Değerlendirme Ölçeği’nin ebeveyn için olan formu kullanılmıştır (CBCL / 6-18). Ölçekten “içe yönelim” ve “dışa yönelim” olarak davranış puanları elde edilir. İçe yönelim grubunu anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon ve somatik yakınmalar oluşturur. Dışa yönelim grubunu ise kurallara karşı gelme ve saldırgan davranışlar alt testleri oluşturur. Her iki gruba da girmeyen sosyal sorunlar, düşünce sorunları ve dikkat sorunları alt ölçekleri de yer almaktadır. Ölçeğin tümünden toplam problem elde edilmektedir (Erol ve Şimşek, 2010).

Doğrudan gözlem için BASC ve CBCL ölçeklerinin sınıf içi etkileşimi kodlamada kullanılan gözlem çizelgeleri vardır. CBCL’de 10 dakikada 96 hedef davranışın kontrol listesi vardır. Ebeveyn ile çocuğun doğrudan gözlemlenmesi de teşhis için tavsiye edilir. Bazen serbest oyun oynanır. Bazılarında ebeveynin yönettiği oyun gözlenir (Austin and Sciarra, 2015).

1.4.1.2. Karşı Gelme Bozukluğu

Özellikle otorite figürlerine karşı düşmanca tavırlarla meydan okuma davranışlarıdır.

Pek çok araştırma karşı gelme bozukluğunu davranım ya dikkat eksikliği ve hiperaktiviteye bağlı bir bozukluk olarak değerlendirirken, bir kısmı da öncül bir bozukluk kabul eder. Kaygı bozukluğu da eşlik eden bozukluktur. Sosyal ilişkilerde azalmayla ilgili otizm arasında bağ vardır. Toplumda yaygınlık oranı %2 ile %16 arasında değişir. Erkeklerde daha çok görülür. Genelde 9 yaş altı çocuklarda tanımlanır. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite ile arasındaki fark davranışın yapılma amacında yatar. Karşı

gelme bozukluğu acelecilikten değildir ve kasıtlıdır. Saldırganlık algılanmış bir tehditin sonucudur, reaktiftir (Reinecke, Dattilio and Freeman, 2015).

Etiyoloji davranım bozukluğuna benzer. Üzerinde daha az çalışma yapılmıştır. Temporal lop hacminin eksikliği söz konusudur. Saldırgan davranışların % 50'sinin genetiğe bağlı olduğu bulunmuştur. Ebeveyn çocuğun itaatsizliğine tepki verdikçe saldırganlık artmaktadır. Bu çocukların problem çözme becerileri yoktur. Davranışların sonuçlarını öngöremezler (Scott, 2006).

Okulöncesi erkek çocuklarıyla yapılan bir araştırmada karşı gelme bozukluğu anne ile güvensiz bağlanma ile ilişkilendirilir. Yine araştırmalara göre aile fonksiyonlarında yetersizlik, düşük gelir, otoriter tutum, patlamaya hazır zarar ve esnek olmayan katı ve tutarsız disiplin aile içi sıcaklık ve yönlendirme eksikliği vardır. Aşırı sinirli ve baskıcı disiplin uygulanır. Bağırma, vurma, tehdit etme, aşağılama gibi yöntemler uygulayan ailelerin bu tanıyı almış çocukları vardır (Speltz et al., 1995).

1.4.1.3. Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB)

Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, nörobiyolojik olduğu düşünülen erkeklerde üç kat daha fazla görülen bir bozukluktur. Bir nörondan diğerine sinyallerin taşınmasına yardımcı olan taşıyıcı nöronların (nörotransmitter) uyarı iletimindeki aksaklıktır. Özellikle dopamin azalır ve prefrontal korteks fonksiyonları zayıflar. Beynin sağ ön lobundaki alanın daha küçük olması da beyin yapısındaki farklılığı açıklar. Öğrenme gücü ve karşı gelme bozukluğu eş tanılardandır. Genetik faktörler önceliklidir. İkizlerde yapılan çalışmalar kalıtımın 0.80 olduğu yönündedir. Düşük doğum ağırlığı ve hamilelikte alkol ve madde kullanımı ile DEHB arasında bağı destekleyen kanıtlar bulunmaktadır. Gıdalardaki koruyucu maddeler ve aşırı şeker tüketimi ile ilişkiyi anlatan teoriler de vardır (Kılıç ve Aysev, 2005).

1.4.2. İe Yönelim Problemleri

1.4.2.1. Kaygı Bozuklukları

Kaygı strese verilen bir tepkidir. Normal gelişimde korku vardır. Ama bu aşırı olunca koruyucu insan özelliği olmaktan çıkar probleme dönüşür. Özgöl fobiler, obsesif kompulsif bozukluk, ayrılma kaygısı bozukluğu, sosyal fobi, travma sonrası stres bozukluğu, seçici mutizm, yeme bozuklukları, dışa atım bozuklukları bu kategoride yer alır. Kaygı bozuklukları farklı yaşam olayları hakkında gereğinden fazla kronik şekilde endişelenmekle karakterizedir. Kaygı mizacıyla doğan, ebeveyni kaygı bozukluğu problemi yaşayan, aşırı koruyucu ebeveyni olan ve istismar edilen çocukların kaygı sorunları geliştirmesi muhtemeldir.

1.4.2.2. Özgöl (Spesifik) fobiler

Belirli bir nesne veya duruma karşı ısrarlı ve mantıksız korkudur. Etiyoloji tamamen bilinmemektedir. Genetik, mizaç, ebeveyn psikopatolojisi, ebeveynlik uygulamaları ve bireysel koşullanmanın etkili olduğu öne sürölmektedir. Fobi sahibi ebeveynlerin kaçınma davranışları, risk alamama davranışları çocuk tarafından model alınabilir. Bu ebeveynlerin izole edici ve koruyucu davranma eğilimleri vardır (Kauffman and Landrum 2015).

1.4.2.3. Ayrılma Kaygısı Bozukluğu

Çocuğun bağlandığı nesnelere ayrı kalmayla aşırı korkması ve ayrı iken ebeveynlerine kötü bir şey olacağına dair büyük bir endişedir. Bu çocuklar negatif düşünmeye eğilimlidir. Annelerinde depresyon ve kaygı bozukluğu olma oranı %50 ile % 70 arasındadır. Panik bozuklukta bu risk üç kat daha artar. Bu bozukluk iki ebeveynlik biçimiyle açıklanır. Birincisi bakıcı stresidir. Çocuk kendini güvende hissetmeyince keşfetme olasılığı azalır. Yeni ve farklı durumlarla baş edemez. İkincisi ise ebeveynin stresle baş etmede tutarlı bir model olamamasıdır. Sıklıkla bu ebeveyn hastadır. Çocuğun

zihni ebeveynin sağlığı ve iyi olmasıyla meşguldür ki neticesinde bu durum elişir (Austin and Sciarra, 2015).

1.4.2.4. Sosyal Fobi

Daha çok utangaç olarak kabul edilirler. Korkuları olumsuz değerlendirilme, reddedilme veya başkalarının yanında aşağılanmış hissetmedir. Ergenlik döneminde başlar. Üzöldüklerinde kalp çarpıntısı, yüz kızarması, titreme, terleme, mide bulantısı gibi fiziksel semptomlar sergilerler (Reinecke, Dattilio and Freeman, 2015).

1.4.2.5. Travma Sonrası Stres Bozukluğu

Cinsel istismar, fiziksel saldırı, aile içi şiddet, ağır hastalık, kaza, doğal veya insan yapımı afet olayları bu bozukluğa sebep olur. Anılar elde olmadan sürekli hatırlanır. Hatırlandığında sanki olayı yeniden yaşarmış gibi acı çekilmektedir. Çalışmalar çocukların 18 yaş öncesinde %40'ının hafif bir travma deneyimi olduğunu göstermektedir. Yetişkinlerde ise bu oranın %70 olduğu düşünölmektedir. Özellikle fiziksel veya cinsel istismara uğrayan ergenlerde borderline kişilik bozukluğu ve dissosiyatif bozukluklar eş tanılardandır (Austin and Sciarra, 2015).

1.4.2.6. Obsesif Kompulsif Bozukluk

Obsesyon istenmeden ortaya çıkan yineleyici düşünce ve görüntülerdir. Kompulsiyon obsesyonu nötrale etmek için çok korktuğu bir olayı önlemek için yapılan ama kişinin engel olamadığı yineleyici davranışlar ve zihinsel eylemlerdir. Nörobiyolojik olduğu ileri sürölmektedir. Serotonin düzeyi ile ilişkilidir. Tourette sendromu ile birlikte görölebilir. Bu ise dopaminle ilişkilendirilmiştir. Dopamin kontrollü davranma ve zevk alma gibi beyin işlevlerinden sorumludur (Austin and Sciarra, 2015).

1.4.2.7. Seçici Mutizm

Normal veya normale yakın konuşma kapasitesi gösteren çocukların sosyal olarak konuşması beklenen yerlerde konuşmamasıdır. Genetik ve çevresel etmenler sebebidir. Kaygılı veya sosyal fobili aşırı koruyucu aileler buna zemin hazırlar. Sınıfta ve evde konuşmayı teşvik etmek için cezalandırıcı olmayan yaklaşımlar uygulanmalıdır.

1.4.2.8. Yeme bozukluğu

Yeme bozukluklarında anoreksiya nevroza, bulimia nevroza ve obezite (aşırı yeme) en çok dikkati çekenlerdendir. Anoreksiya kilo almaya yönelik takıntı ve korkudur. Bulimia aşırı yemenin ardından tasarlanmış bir kusma, lavman ve aşırı spor yapılmasıdır. Anoreksiya olanlar genelde itaatkar, mükemmeliyetçi bağımlı, kendinden nefret etme gibi örüntülere sahiptirler. Bulimia olanlar ise zayıf dürtü kontrolü, dışa vurum davranışları, düşük engellenme toleransı gibi özellikleri taşır. Araştırmalarda anoreksiya özellikle çocukluk dönemi cinsel istismar ile ilgili bulunmuştur (Kauffman and Landrum 2015).

1.4.2.9. Dışa Atım Bozukluğu

Enüresis gündüz ya da gece alt ıslatmadır. Erkek çocuklarda iki kat daha fazla görülür. Enkopresis altını kirletmedir, dışkısını tutamama halidir.

1.4.2.10. Duygu Durum Bozuklukları

Duygu durum bozuklukları affektif bozukluklar olarak da bilinir. Temelde ikiye ayrılır. Üzüntü periyotlarıyla karakterize olan depresif bozukluklar ve manik-üzüntülü duygulanımla karakterize olan bipolar bozukluk olarak tanı alır.

1.4.2.10.1. Majör Depresyon Bozukluğu

Depresif bozukluk majör depresyon, distimi ve başka türlü adlandırılmayan depresif bozukluk olarak üçe ayrılır. Ergenliğe kadar cinsiyet arası fark yoktur. Ergenlikte kızlarda depresyon iki kat daha fazladır. Erkeklerde sinirlilik oranı yüksektir. Majör depresyon bozukluğu tanısı için bir yıl bu durum sürmelidir. Çocuk ve ergenlerde iyileştikten sonra nüksetme ihtimali beş yıl içinde % 72, iki yıl içinde % 45'dir. Majör depresyon bozukluğu tanısı alan ergenlerin %60'ında bir kişilik bozukluğu ve borderline kişilik olduğu görülmüştür (Miller, 2001).

Etiyolojide ise genetik, biyolojik, biyokimyasal ve çevresel etmenler söz konusudur. Genetik durumun etkisi %50'dir. Depresif ebeveyn en güçlü belirleyicidir. Depresif ebeveyn daha tutarsız ve umursamaz disiplin sergilediği için etkisizdir. Diğer yandan, çocuk ebeveynin isteklerine boyun eğmediğinde, doğrudan güçlü kontrol yöntemlerine başvurması olasıdır. Anlaşmazlıkları tavizle sonlandırma azdır. Davranışçılar bu durumu olumlu pekiştireç eksikliği ve öğrenilmiş çaresizlik ile açıklarlar. Bilişsel modeller, olumsuz ve irrasyonel düşüncelerle ilişkilendirir. Kendi, dünya ve gelecekle ilgili olumsuz şemaları vardır. Aile sistemler modeli ise depresyon belirtisi davranışların aile sistemini dengede tuttuğuna inanır ve komple aile ile çalışılır. (Shapiro, 1994).

1.4.2.1.0.2. Distimi

Tanı için mutsuzluk veya sınırlı duygu durumu en az bir yıl görülmelidir (DSM-4).

1.4.2.1.0.3. Bipolar Bozukluk

Hem depresif hem de öforik (aşırı coşku) duyguların varlığı ile karakterizedir. Bipolar tanısı alan ergenlerin ilk epizodlarını ortalama 11.8 yaşında geçirdiği bildirilmiştir. Maniyi tipik çocuk davranışlarından ayırt etmek zordur. Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu %97 ile en sık tahmin edilen eş tanıdır. Bipolar ergenlerde kontrolsüz cinsel etkinlik ve intihar oranı yüksektir (Miller, 2002).

1.4.3. Davranış Problemleriyle İlgili Araştırmalar

Toplumun ruh sağlığı açısından çok önemli olan bu alandan yapılan çok sayıda araştırma vardır. Davranış problemleri daha çok aile işlevselliği ile davranış bozuklukları ilintidir. Frick ve arkadaşları (1992) yaptığı araştırmada orta çocukluk döneminde 7-13 yaş grubundan davranım bozukluğu ve karşıt gelme bozukluğu tanısı almış 177 çocuğun ailesini incelemiştir. Aile işlevselliğinde sorunlar, tutarsız ve sert disiplin yöntemleri, aile bireylerinde anti-sosyal özellikler ve madde kullanımı ile karşıt gelme bozukluğu ilişkilendirilmiştir.

Kılıç ve Aysev'in (2005) yaptığı araştırmaya göre, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu anne ile çocuk arasındaki uyumsuzluk ile ilişkili bulunmuştur. Tutarsız hoşgörüsüz ve otoriter aile tipinde dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu ihtimali yüksektir. Annede depresyon ile kaygı ve babada dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, çocukta dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu eğilimini güçlendirmektedir.

Kaygı gelişiminde en büyük risklerden biri de güvensiz-dezorganize bağlanma biçimidir. Cassidy ve arkadaşları (2009) 138 denekle çalışmıştır. Örneklem grubunu kaygı bozukluğu sebebiyle başvuran 69 danışan teşkil etmiştir. Kontrol grubu da kaygı sorunu olmayan 69 kişiden oluşmuştur. Deneklere medya aracılığıyla duyurularla ulaşılmıştır. Her biriyle öncesinde 30 dakikalık telefon görüşmesi yapıldıktan sonra DSM kriterleri temel alınarak görüşmeye alınmışlardır. Araştırmada Hamilton kaygı ölçeği ve depresyon ölçeği kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre, güvenli bağlanma deneyimleri zayıfladıkça, kaygı bozukluğunun riskinin arttığı bulunmuştur.

İçe yönelim sorunları ergenlik döneminde yaşanabilecek uyumsuzluklar için önemli bir risk faktörü teşkil etmektedir. Jokela, Ferrie ve Kivimaki'nin (2009) araştırmasından ortaya çıkan sonuçta olduğu gibi, ileriye ve geriye dönük yetişkinlerle yapılan yetişkin çalışmalarında; çocuklukta başlayan içe yönelim problemlerinin ergenlikte kalıcı hale gelip, yetişkinlikte devam ettiği bulunmuştur.

Madigan ve arkadaşlarının (2012) yaptığı araştırmada bulunan kızlarda içe yönelim sorunlarının daha çok görülmesi de literatürdeki bilgilerle tutarlıdır.

Anne baba eğitimlerinin bu sorunların üzerindeki etkisini araştırmak için de karşılaştırmalı araştırmalar yapılmıştır. Gallagher (2003) 628 aileyle araştırmasını yürütmüştür. 368 aileye eğitim verildikten sonra davranış problemlerinde azalma olduğu görülmüştür. Webster-Stratton, Reid ve Hammond (2004) 4 ve 8 yaşları arasında karşıt gelme bozukluğu tanısı almış 159 aileye, çocuklarına ve öğretmenlerine eğitim vermiştir. Kontrol grubu da oluşturmuştur. Bir yıl içinde eğitim alan grupta anlamlı bir fark bulunmuştur.

Chang ve arkadaşları (2003) 325 Çinli çocuk ile araştırmasını gerçekleştirmiştir. “Ebeveyn Kabul-Red Anketi”, “Duygu Düzenleme Kontrol Listesi” ve “Saldırganlık Dereceleme Listesi” kullanmıştır. Sonuçlara göre, annelerin katı disiplin yöntemleri babalara kıyasla çocukların duygu düzenleme becerilerini daha fazla etkilemektedir. Sert ebeveynlik ve saldırgan davranışlar arasında pozitif yönde bir ilişki bulmuştur.

1.5. DİSİPLİN

Disiplin çoğunlukla kural ve yönetmeliklere uygun sergilenen düzen anlamında kullanılmaktadır. Disiplin altına almanın bir anlamı denetlemek diğer anlamı eğitmektir. İlk anlam çerçevesinde “yönetmek, hizaya sokmak, sınırlamak, dizginlemek, frenlemek, susturmak, zorlamak, engellemek, cezalandırmak, dayakla adam etmek, azarlamak, eleştirmek, ayıplamak, sitem etmek” vardır. Disiplinin diğer anlamı ise “eğitmek, antrenman yaptırmak, bilgi vermek, önderlik etmek, bir şeyin esaslarını öğretmek, aşılacak, alıştırmak, eğitim vererek ve denetim altında tutarak boyun eğdirmek ve düzene sokmak, düzeltmektir”. Her iki anlamda da güç kullanmayı gerektirdiği için, çocuklar bu güce karşı koyarak, isyan ederek ya da yalan söyleyerek kendilerini savunurlar (Gordon, 2015).

Batı kültürünün çocuklara karşı tutumlarını insanoğlunun doğuştan kötü olduğu inancı belirler. Çocukların bu olumsuz doğasını evcilleştirmek ve uygarlaştırmak

ebeveynin görevidir. Disiplin altına alınamayan çocuklar kötü davranışlar sergiler. Yanlış davranış akabinde çocuklara suçluluk hissetsin diye ceza verirler. Bu inanç disiplin kisvesi altında şiddete, zorbalığa, sevginin geri çekilmesine, tehdit ve aşağılamalara gerekçe oluşturmuştur. Bu bireyin otorite figürlerine karşı sorgusuzca boyun eğmesini ve nasıl davranması gerektiğini net olarak düşünemeyecek duruma gelmesine yol açmıştır. Çocukların gerçek ihtiyaçlarının karşılanamamasına sebep olmuş ve umutsuzca çocukluk döneminde karşılanmamış ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıp başarısızlığa uğrayan ve kendilerini olduğu halleriyle kabul edecek, anlayacak birilerini arayan yetişkinler olmuşlardır. Halbuki bir bebeğe bakacak olursak, insanda geniş bir iyilik potansiyeli olduğunu görürüz. Dünyayı anlama isteği, sevgi alıp verme, işbirliği yapma, yeni bilgi ve beceriler edinme yeteneğini görürüz. Bir çocuğun bebeklikten itibaren fiziksel, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılar ona azami saygıyla davranırsak onun yıkıcı ve bencil bir canavar olarak değil, düşünceli, sevgi dolu ve işbirlikçi bir yetişkin olarak büyüdüğünü görürüz (Bryner, 2005; Kohn,1993; Solter, 2010).

Suçlular üzerinde yapılmış çok sayıda çalışmada, bu kişilerin erken yaşlarında duygularının ve ihtiyaçlarının anlaşılmadığı bir ortamda yaşadıkları ve kötü muameleye maruz kaldıkları saptanmıştır. Mesela Nazi liderlerinin çocuklukları incelemiştir. Araştırmacı liderler için “Sert ve katı şekilde yetiştirilmemiş bir tek kişiye rastlamadım” demiştir. Bu kişilerin hayatları boyunca emirleri hiç sorgulamadan yerine getirdikleri görülmüştür (Miller, 1983).

Halbuki sorgulamanın düşünme ve muhakeme yeteneğinin yaşamın temel amaçlarından olduğu varsayılırsa ödül ve cezaya dayalı disiplinler düşünmeden sorgusuz itaati doğurmaktadır. Nitekim Smith ve Warneken (2016) 4-10 yaş arası 123 çocuk ve 93 yetişkinle gerçekleştirdikleri adalet kavramını inceleyen araştırmalarında ödül ve cezanın muhakeme yeteneğindeki etkilerine dikkat çekmişlerdir.

Thomas Gordon disiplin konusunda ciddi çalışmalar yapmış olan bir klinik psikologdur. Disiplinle ilgili şöyle der: “Disiplinin pek çok kişi için evdeki kedi ve köpeklerine kullandıkları biçimde ödül ve ceza kullanmakla eşdeğer olduğunu gördüm. Ödüllerin etkili olmadığını, cezaların işe yaraması için şiddetli olması gerektiğini öğrendim. Cezanın çocukların saldırganlıklarını engellemediğini, tersine

saldırganlıklarının nedeni olduğunu keşfettim”. Evde ve okulda disiplin sağlamanın en etkisiz yolu çocukları disiplin altına almaya çalışmaktır. Araştırmalar ‘disiplinli’ öğretmenlerin sınıftan çıkınca veya arkasına dönünce sınıfın disiplininin bozulduğunu göstermiştir. Otoriteye zorunlu olarak boyun eğen bu çocukların, büyüdüklerinde sorun yaratan ve isyankar çocuklara dönüşme ihtimalleri yüksektir. Bu kişilerin denetim odağı dıştan gelen yönlendirmelerle sağlandığı özdenetim becerisi geliştiremezler (dış denetim odağı-dış disiplin). Tersine kendi kendini disipline etmiş kişilerde denetim odağı (iç denetim odağı-iç disiplin) içeridedir (Gordon, 2015; Marschall,2009).

Sosyal Psikoloji alanında çalışan Kurt Lewin ödül-ceza sistemleri için ‘kendi çıkarına yöneltme’ terimini kullanır. Yetişkin yalnızca kendisinin kazanacağı güç ve denetim oyunu oynar. Zaman içinde dozları artırılır. Her geçen gün daha fazla yaptırım ve daha fazla ikram gerekir. Bu dış motivasyondur. Burada yönlendirerek denetleme sürece hakimdir. Ödül de motive eder ama dış motivasyondur

İç motivasyonda ise insanların başarma duygusu tatmaları ve kendilerini gerçekleştirmeleri sağlanır. Yeterli kendilik algısı gelişimi önemlidir. İşbirliği süreci yönetir ve stresi azaltır, ilişkileri geliştirir ve insanların birbirlerini değişim yönünde etkilemeleri kolaylaşır. Ellerinden seçim hakları alınan kişiler iç motivasyonlarını yitirir.

Akbaba ve Aktaş’ın (2005) 8. sınıf öğrencilerinin içsel ve içsel olmayan motivasyonlarını bazı değişkenler açısından incelediği araştırması benzer bulgulara ulaşmıştır. Veri toplama aracı olarak yapılandırılmış görüşme formu ve anket kullanılmıştır. 333 öğrenci katılım sağlamıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, içsel olarak motive olan öğrencilerin; planlı olarak ders çalışma, ders çalışma programı hazırlama ve verimli ders çalışma yöntemlerini bilme, ders çalışmaları konusunda ailelerinden daha az uyarı alma ve derslerde kendilerini daha yeterli hissetme konularında kendilerini içsel motive olmayanlardan daha yeterli göreceklere şeklinde kurulan hipotezleri desteklemiştir.

1.5.1 Ceza

Cezalar, çocuğun davranışını değiştirmek amacıyla çocuğa karşı takınılan acı verici ya da saldırgan tutumlardır. İsviçreli psikolog Piaget’e göre çocuklar, ödül ve ceza

kullanılınca kendilerini yönetme haklarının ellerinden alındığını ifade eder. Ceza, denetim altına alınanları, gözleri kapalı her şeye uymaya yönelten, dış denetimli davranış yönetimi tekniğidir. Çocuğa “kendin için iyi olana göre değil, başkalarının tepkilerine göre karar vermelisin” mesajı verilir. Halbuki özellikle orta çocukluktan ergenliğe geçerken akran baskısıyla kötü alışkanlıklar kazanma ihtimali olan bir gencin yanında annesi, babası ve öğretmeni yoktur (Gordon, 2015).

Ebeveynler genelde iyi niyetle çocukları iyi insan olsun, olumsuz davranışları değişsin diye ceza yöntemine başvurmaktadır. Bazen de bunun altında çocuğu yoksunlukların ve hayal kırıklıklarının olduğu gerçek hayata hazırlamak yatar. Bu iyi niyetli yaklaşım şunu söyler: “Kötü bir deneyime hazırlanmanın en iyi yolu kötü deneyimler yaşamaktır”. Halbuki, fizyolojik ve psikolojik olarak sağlıklı çocukların zor durumlarla mücadele etme gücü, cezalarla incitilmiş ve aşağılanmış çocuklarınkinden daha fazladır. Ebeveynin ceza vermesinin bir başka nedeni de, fiziksel ve duygusal açıdan tükenmişlikleridir (Miller, 1983).

Temelde iki tür ceza vardır:

- 1-Tokat atmak, dövmek, vurmak gibi yöntemlerle fiziksel acı içeren fiziksel ceza vermek.
- 2-Yalnız bırakmak, ilgiden mahrum bırakmak ya da özgürlüğünü ve bir kısım izinlerini elinden almak suretiyle duygusal ceza vermek (Solter, 2012).

“Odaya kapatma, akşam yemeği vermeme, yaptığı yaramazlığı telafi için fazladan çalıştırma, en sevdiği oyuncakla oynamasına ya da bisiklete binmesine izin vermeme, zorla yemek yedirme, sevmediği yemeği bitinceye kadar sofradan kalkamama, arkadaşlarının önünde aşağılama, küçük düşürücü sıfatlar kullanma, bağırıp çağırma, yok sayma” gibi duygusal cezalar evlerde uygulanmaktadır. Okullarda ise “sarsma, itekleme, tekmeleme, fırlatma, tuvalete gitmesine izin vermeme, teneffüslerde veya öğle teneffüsünde dışarı çıkmasına izin vermeme, sınıfın bir köşesinde ayakta bekletme, onur kırıcı sözler söyleme, çocuğu görmezden gelme, bir kişinin davranışı nedeniyle tüm sınıfı cezalandırma” gibi yaptırımlar kullanılmaktadır (Gordon, 2015).

Çocuğa bir köşede oturmasını söylemek gibi cezalarda zorla yaptırma sorunu vardır. Aslında çocuk örtük bir usulde, söylenileni yapmazsa daha kötü bir sonuçla karşılaşacağı ile ilgili tehdit alır. Belki fiziksel ceza alacak. Bu gerçekleşmese dahi çocuk bu ihtimalin farkındadır ve daha az şiddet içeren cezaya boyun eğer. Kendine değer vermeyi öğrenerek yetişmiş, özsaygısı olan hiçbir çocuk başına daha kötü bir şey gelmesinden korkmuyorsa, köşede oturmayı ya da odasına gitmeyi kabul etmez. Davranışçılar bu tür cezalara “mola” (time-out) gibi masum bir isim verse de, aslında üstü kapalı bir şiddet tehdidi vardır.

Mola yöntemi sert cezalara çok benzer. Birinde vurma ile fiziksel acı vardır. Diğerinde tecrit ile duygusal acı vardır. İki yöntem de davranışını değiştirmezse ona acı çektirileceği iletisi gider. Çocuk kaygıyla ebeveyn sevgisini yitirmemek için geçici olarak davranışını değiştirir ve itaat eder. Bir grup araştırmacı bu tarz disiplinin fiziksel cezaya göre çok daha uzun süreli duygusal huzursuzluklar yarattığını saptamıştır (Dienstbier et al., 1975).

Duygusal cezalardan olan sevgiyi geri çekme yönteminde ebeveyn çocukla arasına fiziksel mesafe koyar. Çocuk panik haldeyken çıkıp gider. Ya da çocuğu zorla başka bir mekana yollar. Ebeveyn daha soğuk ve daha az sevecen davranır. Çocuğa hiç cevap vermeyerek, onu görmezden gelerek sevgisini geri çeker. Bu yöntem hayvan deneylerinde başarıyla uygulanmıştır. Sevgi ve ilginin geri çekilmesi çocuk için çok acı vericidir. Bu yöntemde çocukların sevgi ve onay ihtiyaçları ve duygusal desteği yitirme korkuları manipüle edilmektedir. En sarsıcı etkisi uzun vadede korku ve kaygıdır. Çocuk kızgınlığını göstermekten çekinir. Başarısızlığa uğramaktan korkar. İlişkileri de olumsuzdur. Bağlılıktan kaçma eğilimleri içindedir (Kohn, 1993).

Çocuklar kırılgan ve hassastır. Hayatta kalmaları yetiştikine bağlıdır. Ebeveyn kafasında davranışla kişiliği ayırma da çocuk bu ayrımı yapamaz. Reddedilmiş hisseder ve sevilmediğini düşünür. Sevdiği etkinlikten mahrum bırakılınca da iç dünyasında hınç ve öfke duyguları oluşur. Halbuki kabul edilmeyen davranışlar yardım çağrısıdır. Böyle zamanlarda bu çocukların daha fazla ilgi ve sevgiye ihtiyacı vardır (Humphreys, 2002)

Cezanın her tür uygulaması çocuğu aşağılamanın modern bir kılıfıdır. Aşağılama ise zayıfların silahıdır. Zayıf olanların kendilerini geçmişin eyleme çağırma duygularına

karşı savunabilmek için başvurdukları bir çaredir. Aşağılamalar, çocuğun filizlenen benliğini derin ve kalıcı şekilde örseler. Ne var ki yıkıcılık bir miras gibi kuşaklar arası geçicidir. Yani yirmi yıl sonra bu çocuklar, bedenlerinde yıllarca taşıdıkları bu acılarını çocuklarından ve çevresindekilerden çıkaracaklardır. Kendi çocukluğunda cezalandırıldıysa ve bu ona onun iyiliği için olduğu hissettirilmişse, muhtemelen bu kişi kendi çocuklarını da ceza ile disipline edecektir. Kendine acı verenleri idealize edip (babamdan yediğim dayakların büyük yararı oldu gibi) yüceltecektir. Önceleri edilgen olarak katlandıkları aşağılanmaları, etken bir davranışa dönüştüren savunma mekanizmasına başvuracaklardır (Miller, 2013). Nitekim yapılan araştırmalara da bakıldığında fiziksel veya duygusal açıdan ihmal ve istismara uğrayan kişilerin, çocuklarına daha çok ceza verdiği görülmektedir (Bilge ve ark., 2013).

1986'da Kaliforniya'da bazı okullar fiziksel cezanın yasaklanmasına karşı çıkar. Ödül ve ceza yaklaşımlarını savunan davranışçı kuramın önde gelen simalarından Skinner'ın bile kongre üyesine gönderdiği mektubunda, ceza dışında etkili başka yöntemler bulunması gerektiğini şöyle anlatır: Cezanın çocuk, ebeveyn, eşler ve öğretmenler üzerinde standart etkileri vardır;

- a. Kaçış (Eğitimde ki özel adı okulu kırmadır).
- b. Karşı saldırı (Okullarda artan şiddet durumları).
- c. Kayıtsızlık (İçe kapanma)

Çocukların kendilerini denetleyen kişilere karşı geliştirdikleri baş etme yöntemleri vardır. Gordon (2015) bunları şöyle sıralar: “Karşı koymak, isyan etmek, öç almak, saldırganlık, kanun ve kurallara uymamak, kızmak, yalan söylemek, aldatmak, suçu başkalarına atmak, kabadayılık yapmak, yağcılık yapmak, aşırı hayallere dalmak, rekabet etmek, kaytarmak, kopya çekmek, evden kaçmak, okulu bırakmak, konuşmamak, yetişkinleri defterden silmek, umursamazlık, ağlamak, depresyon, korkmak, yeni bir şeye denemeye çekinmek, sürekli onay aramak, güvensizlik, psikosomatik belirtiler, aşırı yemek, aşırı perhiz yapmak, boyun eğmek, çok uysal davranmak, içki ve uyuşturucu kullanmak”.

Yine başka araştırmalarda çocuklukta yaşanan fiziksel ceza ile ileriki yıllarda depresyon, intihar ve diğer psikiyatrik bozukluklar arasında ilişki olduğu bulunmuştur (Strauss, 1993).

Cezanın bir başka olası yan etkisi de bebeğin söz konusu durumdan tamamen uzaklaşmasıdır. Bunun bir örneği tuvalet eğitimi sırasında, cezanın kabızlığa yol açmasıdır. Bebek gözüyle hiç kaka yapmamak yanlış yere kaka yapma riskini göze almaktan daha iyidir (Azrin and Holz, 1966).

Cezanın bir diğer sonucu da saldırganlığa yol açabilmesidir. Ama bu etki bebeğin ilerleyen yaşlarında görülür. Araştırmalarda ebeveynleri fiziksel ceza kullanan çocukların ilerleyen yaşlarda anti-sosyal ve şiddet içeren davranışlar gösterme ihtimallerinin yüksek olduğu bulunmuştur (Strauss, 1991). Bu bir kısır döngüdür. Saldırgan davranış cezalandırılır. Ceza daha saldırgan davranışa sebep olur. Sonra daha sert bir ceza gerekir.

Engellenmeye karşı gösterilen tepki saldırganlıktır. Yıllar önce hayvanlar sonra çocuklarla deney yapılmıştır. Deneklerin çok ihtiyaç duydukları şeyler (yiyecek oyuncak, vs.) elde etmelerine izin verilmemiştir. Engellenenler saldırganlaşmışlardır. Psikologlar bunun üzerine engellenme ve saldırganlık kuramını geliştirmişlerdir (Gordon, 2015).

Kişinin sorumluluk alması için onu istemesi gerekir. Zorlama bu isteği uyandırmaz. Ceza alan çocuk kendini kurban olarak görür ve sorumluluktan kurtulur. İstek içten gelir. Kendi seçiminizdir. Yani ödül ve ceza iç disiplini geliştirmede etkisizdir. Dolayısıyla çocuklarla ve gençlerle baskı kullanılmayan ve onlarla birlikte işbirliği içinde çalışılan yöntemler gereklidir (Marshall, 2009).

1.5.1.1. Ceza ve Davranış Problemleri ile İlgili Araştırmalar

Türkiye’de yapılmış bir araştırmada çocuklardaki psikopatoloji varlığı ile annelerin olumsuz tutumları arasında ilişki belirlenmiştir. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeğinin alt boyutları olan karı-koca geçimsizliği, katı disiplin, ev kadınlığı reddi alanlarındaki yüksek ortalamalar ile çocuk davranışlarını değerlendirme ölçeğinin (CBCL) dışa yönelim puanları arasında ilişki bulunmuştur. İçe yönelim puanları, geçimsizlik ve aşırı koruyuculuk ile ilişkili çıkmıştır (Demirkaya ve Abalı,

2012).

Tahiroğlu ve arkadaşları (2009) disiplin yöntemleri, çocuklardaki davranış sorunları ve demografik değişkenler arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışmaya 4-12 yaş arasında çocuğu olan 442 anne ve baba katılmıştır. Katılımcılara kendi disiplin uygulamalarını içeren 8 soruluk anket formu verilmiştir. Ayrıca Connors Aile Derecelendirme Ölçeği kullanılmıştır. Sonuçlara göre en yüksek davranış sorunu 'para ile ödüllendirme' ve 'ceza amacı ile vurma' seçenekleri ile ilişkili bulunmuştur. Cinsiyet değişkeniyle ilgili olarak, erkek çocukların, kızlardan daha sık 'dayak' ile cezalandırıldığı görülmüştür.

Bilir ve arkadaşları (1991) Türkiye'nin 16 ilinde 4-12 yaş arası 50.473 çocuğa fiziksel ceza verme sıklığı ve bununla ilişkili durumları araştırmıştır. Fiziksel ceza oranı % 62 bulunmuştur. Dayak %48 oranında 2-4 yaş arası başlamaktadır. Fiziksel ceza alma yaşı en yüksek 7 iken, en az ceza alma yaşı 12'dir. Fiziksel ceza alan çocuklarda almayanlara kıyasla en sık görülen problemler, davranım bozukluğu, korku, uyku bozukluğu, konuşma sorunları ve tiklerdir.

Sert ve tutarsız disiplin yöntemleri çocuk için tehditkârdır ve bu durum öngörülemeyen bir ev ortamı demektir. İçe yönelim davranışları ve ebeveynlik stili (sıcaklık/reddetme, kontrol/otonomi) arasında ilişkiye odaklanan birçok çalışma olmasına karşın, ailenin kullandığı disiplin şekli ile içe yönelim davranışları arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmalar daha azdır. Laskey and Cartwright-Hatton (2009) bu konu hakkında çalışmıştır. Yaş ortalaması 7.5 olan 4-10 yaş arası çocuklarda, ailenin uyguladığı etkili olmayan disiplin yöntemleri ile çocuğun içe yönelim davranışları arasında güçlü bir ilişki olduğunu göstermiştir. 88 aile ile araştırmayı yürütmüşlerdir. En güçlü ilişki fiziksel ceza ile içe yönelim arasında bulunmuştur. Aşırı tepki (over reactive discipline) ile içe yönelim arasındaki ilişki ise " $r=0,376$ " bulunmuştur. 'CBCL' ve 'Parenting Scale' kullanılan ölçeklerdendir. Arnold ve arkadaşlarının geliştirdiği 'Parenting Scale' Türkçeye ana-baba disiplin ölçeği olarak çevrilmiştir. 30 maddeden oluşan 7 dereceli likert tipi bir ölçektir. 3 alt ölçeğe sahiptir. Bunlar, umursamazlık (lax discipline), aşırı tepki (over-reactive discipline) ve etkisiz sözel disiplindir (verbosity).

Mola ve sevginin geri çekilmesi yöntemleriyle disipline edilen çocuklarda özsaygı düşüktür. Duygusal açıdan sağlıklı değillerdir. Suça eğilimlidirler. Depresyona yatkındırlar. Aynı zamanda 7. Sınıf öğrencileriyle yapılan bir araştırmaya göre de zayıf bir maneviyatları vardır ve toplum yanlısı davranışlar (prosocial behavior) sergilemezler (Kernis, 2000).

Mola yöntemi içe yönelim problemleriyle özellikle de anksiyete sorunlarıyla ilişkilidir. Nitekim Gershoff ve arkadaşları (2010) çalışmalarının sonucunda bunu dile getirmiştir. Bu çalışmada, ailenin disiplin uygulamalarının davranışlarla ilişkisini araştırmak üzere 6 farklı ülkeden -Çin, Kenya, Hindistan, İtalya, Tayland, Filipinler- annelerden ve orta çocukluk dönemindeki 8-12 yaşlarındaki çocuklarından veri toplanmıştır. On bir disiplin yöntemi -fiziksel cezalandırma, mola, hayal kırıklığını ifade etme, utandırma, bağırma-azarlama, özür dilemesini isteme, doğru ve yanlış olanı öğretmek, ayrıcalıklarını almak, sevgiyi geri çekmek, ayrıcalık vaad etmek, ceza ile korkutmak- belirlendi. Fiziksel ceza vermek, hayal kırıklığını anlatmak ve bağırıp azarlamak çocuktaki saldırgan davranışlarla; mola yöntemini kullanmak, fiziksel ceza vermek ve utandırmak ise anksiyete ile ilişkili bulunmuştur.

Mola yönteminin Türkiye’de kullanım oranı % 80’dir. İlgili bir araştırma, 1. 2. ve 3. sınıfta okuyan 151 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Çatışma Çözme Taktiği Ölçeği Resimli Kart Versiyonu kullanılmıştır. Kız ve erkek öğrencilerinin ortalama %80’i herhangi bir yanlış yaptığında anne ve babasının zaman zaman odaya gönderdiğini bildirmiştir (Kartal ve Bilgin, 2009).

Holtrop, McNeil Smith and Scott (2015), Latin göçmen ailelerde 5-12 yaş olumlu ebeveynlik uygulamaları ile dışa yönelim arasında ilişkiyi incelemiştir. Özbildirim ölçekleri yanı sıra evde de etkileşimler gözlemlenmiştir. Dışa yönelim için CBCL kullanılmıştır. İlginç olan bir bulgu, duygusal ceza olarak kabul edilen mola, mahrum bırakma gibi yöntemleri içeren disiplin uygulamaları arttıkça, dışa yönelim davranışları azalmaktadır.

Hecker ve arkadaşları (2016) Tanzanya’da 7-12 yaş grubunda 409 kişi ile araştırmalarını yürütmüştür. Sert, acı veren, yıpratıcı ve haşin disiplin yöntemlerinin içe yönelim problemleri, hafıza zayıflığı ve okul başarısızlığı ile ilişkisi tespit edilmiştir.

Cezanın caydırıcılığı ceza veren kişi ortamdaki uzaklaşınca biter. Iowa üniversitesinden Ronald Lippitt ve Robert White'in (1943) yaptığı bir çalışma otoriter liderlerin yönettiği bir kulüpteki çocukların, demokratik liderleri olan çocuklara kıyasla daha saldırgan ve çevreye zarar verici davranışlar sergilediklerini göstermiştir. Demokratik gruptakiler liderleri odadan ayrılmadan önce başladıkları etkinliklerini, yalnız kaldıklarında da sürdürme eğilimi göstermişlerdir. Otoriter gruptaki çocuklar denetimsiz kalır kalmaz, yasaklanan davranışlara geri dönmüşlerdir (akt., Gordon, 2015).

Psikolog Thomas Power ve Lynn Chapeki'nin (1986) yaptıkları çalışma hafif cezaların beklenen sonuca ulaşmada etkisiz kaldığını göstermiştir. Çalışmada önce anneleriyle oynayan on dört-on altı aylık çocuklar gözlenmiştir. Çocukların ellerine aldıkları her objeyi anneleri geri almaya çalışır. Çocuk objeyi alır almaz eline hafifçe vurulur. Cezalandırılan bebeklerin bu kez kırılacak objeleri ellerine aldıkları ve engellemelere uymadıkları görülmüştür. Yedi ay sonra aynı bebeklerin gelişimini ölçen bir test uygulanmıştır. Cezalandırılan bebekler disipline sokulmaya çalışılmayanlara göre daha başarısız olmuşlardır. Araştırmacılar cezalandırılan bebeklerin görme, algılama ve sorun çözme yeteneklerini geliştirecek alıştırmaları daha az yaptıklarını belirtmiştir.

Yine başka araştırmalar da cezanın çocukta şiddet duygusunu ve agresif tutumu ortaya çıkardığını göstermiştir. Böyle çocukların evde cezalandırılmayan çocuklara oranla arkadaşlarına daha sert davrandıkları görülmüştür. Mesela Straus, Geles ve Steinmetz (1980) Amerika'da 2143 aileyle görüşülür. Ebeveynlerin %70'i on iki yaşında bir çocuğu tokatlamamanın gerekli olduğunu, %77'si normal olduğunu, %73'ü zaman zaman çocuğa karşı şiddetin herhangi bir türünü kullandıklarını itiraf etmişlerdir. Araştırmanın yapıldığı yıl ebeveyni tarafından cezalandırılmayan çocukların %22'si kardeşlerine saldırgan davranırken, cezalandırılan çocukların %100'ünün kardeşine saldırgan davrandığı görülmüştür.

Moss ve arkadaşlarının (2012) yaptığı araştırma sonucunda cezalandırılan, düşmanca ve yer yer saldırgan davranan ebeveynlerin çocukları, okul ortamında arkadaşlarıyla ve otorite figürleri ile tıpkı ebeveynlerinin kendilerine davrandığı gibi davranmaktaydılar.

Ceza zihinsel gelişimi de olumsuz yönde etkiyebilmektedir. Araştırmacılar sıklıkla cezalandırılan 11 aylık bebeklerin zeka düzeylerinin daha az cezalandırılan yaşlılarından daha düşük olduğunu bulmuştur (Ainsworth and Bell 1974). Fiziksel ceza ile okul başarısı arasında da ilişki vardır. Anne ve babaları sert disiplin yöntemleri kullanan çocukların okul başarıları diğer arkadaşları kadar iyi değildir (Dornbusch et al., 1987).

Yıllar önce psikolog Watson (1943) 230 üniversite son sınıf öğrencisi ile yaptığı görüşmede onlara çocukluklarında ne kadar sıklıkta ve ne şiddette ceza gördüklerini sordu. Daha çok cezalandırılan çocukların daha az cezalandırılan çocuklara oranla ebeveynlerinden daha çok nefret ettiklerini, sınıf arkadaşlarıyla ilişkilerinin daha kötü olduğunu, daha kavgacı, daha utangaç, daha kaygılı, daha mutsuz, daha bağımlı, aşk ilişkilerinde de daha mutsuz olduklarını saptamıştır (akt., Gordon, 2015).

Türkiye de yapılan bir araştırmada kız öğrencilerin çocukluk döneminde ihmal veya istismara maruz kalma durumu ile benlik saygısı arasındaki ilişki değerlendirilmiştir. Öğrencilerin %81'i çocukluk döneminde ebeveynlerinin sinirliyen bağırıp azarladığını belirtmişlerdir. En sık görülen istismar türünün de duygusal istismar olduğu saptanmıştır (Güliz vd., 2016).

Akduman (2010) 247 anne aile gerçekleştirdiği araştırmasında, annelerin uyguladıkları disiplin yöntemlerini belirledikten sonra bu uygulamaları çocuk istismarı açısından değerlendirmiştir. Annelerin %64'ü olumsuz davranışları azaltmak amacıyla sözel, duygusal ve fiziksel ceza yöntemlerine başvurduklarını belirtmiştir. Aynı zamanda %88'i kullandıkları disiplin yöntemlerinin istedikleri değişikliği yaratmadığını ifade etmişlerdir. En sık verilen ceza türünün kızmak, tehdit etmek ve bağırma olduğu bulunmuştur. Anneler en çok kaba sözlerle kardeşine zarar verdiği e ev düzenini bozduğu için çocuklarına ceza vermektedirler.

Görüldüğü gibi, ebeveynin çocuğun kardeşine saldırgan davranmasını tasvip etmezken; kendisinin çocuğa saldırganca davranması büyük bir çelişki ve tezat teşkil etmektedir.

Türkiye 1043 kişinin katılımı ile yapılan başka bir çalışmada ailelerin %32.4'ü çocuğunu sevdiği şeyden mahrum bırakarak cezalandırdığını ve % 22.3'ü duygusal cezalar verdiğini belirtmiştir (Bilge ve ark., 2013).

152 Ceza ve Bağlanma ile İlgili Araştırmalar

Annenin kullandığı disiplin yöntemleri ile bağlanma örüntülerini araştıran çok sayıda çalışma yoktur. Barnett, Kidwell ve Leung (1998) çocuklara fiziksel ceza verilmesi ile güvensiz bağlanma arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Benzer şekilde, Verschueren ve arkadaşları (2006) bağlanma ile annenin kullandığı disiplin yöntemi arasında anlamlı bir bağ olduğunu göstermiştir. Ortalaması 54 aylık olan 62 çocuk ile annelerinin bağlanma stili belirlenmiştir. 2 yıl sonra bu çocuklar ve anneleri laboratuvar ortamında araştırmaya tabi tutulmuştur. Disfonksiyonel yöntemleri (Çok gevşek, aşırı tepkisel- güç odaklı, sert- katı, psikolojik kontrol ve baskı uygulayan) kullanan annelerin çocuklarının, sevgi ve yakınlık davranışlarının düşük düzeyde olduğu görülmüştür. Aynı çocukların annelerine genel olarak negatif tepkiler sergilerken, anneleriyle uyum içinde olmadıkları bulunmuştur. Sonuçlara göre bu çocuklar, annelerinin söylediklerine itibar etmemektedirler.

Başka bir araştırmada, güvensiz-dezorganize bağlanan çocukların annelerinin çok kontrolcü ve cezalandırıcı oldukları görülmüştür. Araştırmada 8 yaşından büyük çocuklar yer almamıştır. Güvensiz bağlanan çocukların annelerinin sözel tehdit, sert ve yüksek sesle verilen komutlar, bağırma gibi farklı ceza türlerine başvurduğu tespit edilmiştir. Güvenli bağlanan çocukların anneleri ise yardımsever bir rehber konumundadır (Moss et al., 2011).

Tehditle, cezayla, bağırarak ya da ödüllerle çocuklara belli davranışlar yaptırılabilir. Sevgiyle ve güce dayalı olmayan disiplinle büyütülen çocuklarla kurulan sağlam ve tutarlıdır. Ebeveynin çocuğa tesir etmesi iyi bir ilişkinin sonucudur. Kochanska (1995) 26-41 aylık arası 1003 çocukla bir araştırma yaptı. İçe yönelim, mizaç olarak kaygı ve korkuya yatkınlık, güvenli bağlanma ve annenin kullandığı disiplin arasındaki ilişkileri inceledi. Çocuklar evde ve laboratuvar ortamında gözlemlendi. Kontrol grubundaki annelere çocuklarıyla her zaman oynadıkları gibi oynanması söylendi. Oyun bitince anne

çocuktan oyuncakları toplamasını isteyecekti. Deney grubundaki annelere çocuğun seçeceği bir oyunu oynamaları ve kuralları çocuğa bırakmaları istendi. Bu anneler komut vermeyecek, eleştirilerde bulunmayacak ve övgü ifadeleri kullanmayacaklardı. Araştırma sonucunda, deney grubundaki çocuklar, kontrol grubundakilere nazaran, annelerinin söylediklerini (oyuncakları toplama) daha çok yapıyordu. Çocuklarda güvenli bağlanmanın ve disiplin yönteminin kaygı düzeyinde ve içe yönelim davranışlarında belirleyici faktör olduğunu tespit etmiştir.

1.5.2. Ödül

Davranışçı teori esas olarak sıçanlar ve güvercinler üzerinde yapılan deneylerden yola çıkarak, çocukların dışarıdan yiyecek yada sözel övgü gibi dışarıdan ödül aldığı anda öğreneceklerine inanır.

Davranışçılar hayvanın genetik yapısına veya türün evrimsel geçmişine bakmaksızın, davranışların, biyolojinin geri kalanından bağımsız olarak anlaşılabilirliğine inanıyordu. Genetiğe de beyne de yabancıydılar. Watson anne babaların çocuklarına katı bir beslenme programı uygulamasını tavsiye ederdi. Ailelere “Ağlayan bebeği teskin ederseniz, ağladığı için ödüllendirmiş olursunuz. Böylece ağlama sıklığı artar” önerisinde bulunurdu. Psikolojide davranışçı yaklaşımların çoğu hayattadır. Psikolog ve sinirbilimciler hala organizmaların birbirlerinin yerini tutabileceğini düşünür ve üstünde çalışması kolay bir laboratuvar hayvanının(fare, kedi, maymun gibi) hangi açıdan insana benzeyip benzemediğini nadiren sorgulamışlardır. Psikoloji bilimi inançlar ve arzular gibi zihinsel varlıkları sürgün etmiş, bunların yerine etki ve tepkiyi koymuştur. (Pinker, 2013).

Ancak İsviçreli psikolog Piaget gibi insan yavruları üzerinde çalışma yapan araştırmacılar, bu teorinin birçok öğrenme sürecini açıklamakta yetersiz olduğuna inanır. İnsanlar çevreleriyle her türlü yoldan ilişki kurma eğilimiyle doğarlar. Bu doğal eğilim onların yeni şeyler öğrenmesini sağlar. Sadece keşfetmeleri için nesnelere erişebilmelerine ve oynamalarına izin verilmelidir.

Aslında ödüller de cezalara benzer. Bir kez ödül sistemi kurulduktan sonra çocuğa ödül verilmemesi ceza olarak algılanır. Ödül alamamak da cezalandırılmak gibi özsaygıyı

yıpratıcı ya da öfke uyandırıcı sonuçları olabilen mutsuzluk veren bir deneyimdir. (Solter, 2012).

Cezada itaatsizlik cezalandırılır, ödülde ise itaat ödüllendirilir. Çocuklar, hoşumuza gitmeyen şeyler yaptıklarında sevgiyi geri çekerken, hoşumuza giden şeyler yaptıklarında sevgi vermek koşullu ebeveynliktir.

Çocukların iyi davrandıkları karşılığında bir şey almaları gerektiğini öğrenmeleri yanlıştır. Çünkü yaşayacakları toplum kimseye kurallara uygun davrandıkları için ödül vermez (Marschall, 2009).

Ödüller çocukların kişiliklerine hakaret olarak da değerlendirilebilir. Küçük çocuklar bile fiziksel ve duygusal ihtiyaçları karşılandığında, nasıl davranacaklarına karar verebilirler. Çocukların davranışlarını ödülle değiştirmeye çalıştığımızda, onlara kendi kendilerine nasıl doğru davranacaklarını bilmedikleri mesajını veririz. Ebeveynin görevi, çocukları sirk hayvanları gibi yetiştirmek değil, onların doğal düşünme ve kendilerini yönetme yeteneklerinin gelişmesini sağlayacak biçimde saygılı ve tutarlı davranmaktır (Kohn, 1993; Solter, 2012).

Ödül ve övgü arkadaşlar ve kardeşler arasında rekabete yol açabilir. Ödül ve övgü miktarındaki en küçük adaletsizlik başka sorunlara kapı aralayacaktır. Eşit olarak övmek imkansız olduğundan, çocuklar kendilerine haksızlık yapıldığını düşünür ve kendilerini daha iyi göstermeye çalışırlar (Gordon, 2015).

Ödül çocuğa istenileni yaptırmayı sağlayabilir. Ama tıpkı cezada olduğu gibi altta yatan sorunları çözmez. Çocukta bir değer algısı ve tutum geliştirmez. Örneğin, ödülle çocuk odasını toplar ama ‘düzenlilik tutumu’ gelişmez. Bunun yanında, ebeveyn ödüle sık başvuruyorsa, çocuk ödül aldığı sürece davranışa devam eder.

Övgü de sık kullanılınca ödülün bir çeşidi haline dönüşebilir. Övgü, kişinin davranışının ya da başarılarının veya kişisel özelliklerinin değerlendirmesini içeren sözlü bir iletidir. Her övgünün arkasında gizli bir gündem vardır. Çocuklar genelde bunu anlar. Çocuklar dolaylı eleştiri içeren iletile çok kızarlar. “Bugün arabayı çok daha dikkatli kullanıyorsun” demek “Her zaman dikkatli olduğunu düşünmüyorum” demektir. “Bugün

dikkatle ders dinlediğin için dersi anladın” demek “Çoğu zaman dikkatsizsin” diye çocuk tarafından algılanır. Hele ki övgü gerçekdışı ise çocuk yetişkinin kendini anlamadığını düşünerek iletişim hattını kaptır. Öte yandan meslek seçimine de övgünün etkisi sızabilir. Bir genç bağımsız karar vermekten çok, ebeveyninin onayını ve övgüsünü almak için kendisine uygun olmayan mesleklere yönelebilir (Gordon, 2015).

1.5.2.1 Ödül ile İlgili Araştırmalar

Çocuklardaki yüksek başarının nedenlerini araştıran araştırmacılar 6. ve 7. Sınıflarda okuyan 311 öğrenciyi sosyal bilgiler, fen, matematik ve dil bilgisi derslerinden sınadılar. Aynı çocukların anne ve babalarına da çocuk yetiştirme konusunda uzun bir anket uyguladılar. Bulgular ilginçti. Çocuklarına yakın ve sıcak ilgi gösteren ve onların atılganlıklarını engellemeyen annelerin çocukları sınavlarda yüksek notlar aldılar. Çocuklarını sık sık cezalandıran annelerin çocukları ise daha düşük not aldılar. Övgüyü çok kullanan babaların çocuklarının özellikle fen derslerinden ve dil bilgisi derslerinden düşük not almaları ilginçti. Araştırmacıların açıklamaları şöyleydi. Çocuğunu sürekli öven anne babanın bunu onu boyun eğmeye zorlamak amacıyla yaptığı kesindir. Bu övgünün içten olmadığı ve hak edilmediği çocuk tarafından bilinir (Barton, Dielman ve Cattell, 1974).

Ödüller beklenen etkinin tam tersi etkiye sebep olabilir. Bir araştırmada bir çizim aktivitesini tamamladıklarında ödül alacaklarını bilen okul öncesi çocuklar, ödül kaldırıldığında çizim aktivitesine ilgilerini kaybetmişlerdir. Ama hiç ödüllendirilmeyen çocuklar resme ilgilerini kaybetmemişlerdir. Çünkü çocuk ödül için çalışırken, gerçekten neye ilgi duyduğunu unutur ve öğrenme isteğini kaybeder (Kohn, 1993; Lepper et al., 1973).

Harvard üniversitesi profesörlerinden Teresa Amabile yaratıcılık hakkında çalışan uzmanlardandır. Hangi tür çevresel koşulların yaratıcılığı ve motivasyonu etkilediğini araştırmaktadır. Çalışmalarında görülmüştür ki, kişilere çocuklar da dahil başlangıçta bir ödül vaat edildiğinde yapılan işlerde kalite düşüyor ve yaratıcı işler çıkmıyor. Ama dışardan bir yöntemle motive edilmeyenler yaptıklarını sadece keyif

olarak yaptıkları için ortaya çıkardığı işler kaliteli ve yaratıcı olduğu bulunmuştur (Amabile, 1998; Amabile et al., 2005; Bolat, 2015).

‘Cesaretlendirme’ kavramı dışsal motivasyonu destekleyen ödül-ceza sürecine dayalı davranışçı yaklaşımlara alternatif olarak kabul edilir. Günümüzde cesaretlendirmenin övgü ve dışsal pekiştirmeden daha iyi sonuçlar verdiği pek çok çalışmada ortaya konmuştur (Azoulay, 1999; Ergüner ve Terzi 2015; Henderlong and Lepper, 2002; Lepper and Henderlong 2000).

Theunissen, Vogels ve Reijneveld (2015) ödül ve cezanın yaygınlığı ve ödül ceza kullanımına etki eden faktörlerle ilgili 5-6 yaş grubu 1630 çocuk ve ailesiyle çalıştı. Aileler ilgili anketi doldurduktan sonra araştırmacı tarafından evlerinde ziyaret edildi. Katılımcılardan 1057 kişi Hollandalı iken, 327 kişi yani % 23,4’ü Hollandalı olmayan göçmen ailelerden oluşmaktaydı. Çalışmada, fiziksel cezaya başvurma oranı % 21,9 iken mola gibi fiziksel olmayan duygusal cezaları kullanma oranı %80,3 bulunmuştur. Ayrıcalık ve hak verilmesine dayanan ödül yöntemlerine %32.2 oranında başvurulurken, iltifat ve övgü gibi ödüllendirme yöntemlerinin oranının %86.3 olduğu görülmüştür. Hazırlanan ankette iki soru yer almaktaydı. ‘Ceza olarak hangi yöntemleri kullanırsınız’ sorusu ile ‘Çocuğunuzu ödüllendirmek istediğinizde hangi yöntemleri kullanırsınız’ sorusuydu. Seçeneklerde ceza; vurma, sıkıca tutup sarsma, odanın dışına yollama, köşede bekletme, herhangi bir şeyi geri çekme ve bağırma gibi sözel kızgınlık ifadeleri olarak gruplanmıştır. Ödül ise sarılma, şeker verme, televizyon izleme, hediye verme, daha geç saatlere kadar ayakta kalma, dışarıya çıkma sözü yöntemlerinden oluşmaktaydı. Araştırmanın sonucunda, fiziksel ceza kullanımı ebeveynin orta ve düşük eğitim düzeyi ile ilişkili bulundu. Ödül yönteminden ayrıcalık ve hak vermeye odaklı yöntemler büyük şehirlerde yaşayan düşük gelirli küçük ailelerde, işsiz ailelerde ve göçmen ailelerde daha çok kullanılmaktaydı. Övgü, iltifat ve sarılmaya dayanan ödüllendirme yöntemleri ise eğitim düzeyi ve gelir düzeyi yüksek olan ailelerde başvurulmaktaydı.

Turhan ve Yaraş (2013) öğretmen ve öğrencilerin öğretmen, disiplin, müdür, sınıf kuralları, ödül ve ceza kavramlarına ilişkin metafor algılarını araştırdı. Batman’da ilkokula giden 50 öğrenci ve 110 öğretmenden veri toplandı. Metaforlar içerik ve

anlamalarına göre kategorize edildi. Güvenilirlik açısından her iki araştırmacı da kodlamaları ayrı olarak yaptı. Kodlamalar arası tutarlılık % 82 bulundu. Veri toplarken:

“Ödül.....gibidir. Çünkü.....”

“Ceza.....gibidir. Çünkü.....” kalıbı kullanıldı.

Öğretmen ve öğrenciler toplamda 19 metafor üretmiştir. Metaforlar incelendiğinde öğrencilerin disiplini ceza olarak algıladıkları çıkarımına ulaşılmıştır. Cezaya ilişkin dayak ve hapisane metaforlarının dağılımı yüksektir. Ödül genel olarak tatlı, şeker gibi metaforlarla açıklanmıştır. Hem öğrenci hem de öğretmenleri için en çok kullanılan metafor biberdir.

Carroll ve Hamilton (2016) pozitif disiplin ölçeğinin (PPDS) geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarını yapmıştır. Ölçek Adler ve Dreikurs’un ödül ve cezayı ötelirken, saygı ve cesaretlendirme kavramını temel almaktadır. İngilizce ve İspanyolca olarak hazırlanmıştır. “Hataları, öğrenmek için fırsat olarak görürüm”, Çocuğun ebeveynine nasıl karşılık vereceği, ebeveynin çocuğa nasıl davrandığıyla bağlantılıdır”, “Çocuğumla bir problemi çözmeden önce kendimi sakinleştiririm” gibi maddeler içermektedir.

Kotaman, (2016) okul öncesi çocukların hile yapma davranışında ödülün etkisini araştırmıştır. Şanlıurfa’da yaşayan, yaşları 54 ve 76 aylık arası olan 77 çocuk bireysel olarak test edilmiştir. Deney ve kontrol grubu oluşturulmuştur. Deney grubuna eğer yapbozda başarılı olurlarsa lolipop alacakları söylenmiştir. Çocuklar yapboz çözmeye çalışırken araştırmacı odadan çıktıktan sonra çocuklar izlenmiştir. Ödül grubu anlamlı olarak daha çok hile davranışına başvurmuştur. Ödül grubundaki çocuklar çoğunlukla araştırmacı odadan çıktıktan sonra yapbozun çözümüne bakmıştır. Araştırma sonucunda eğitsel bir araç olarak ödül kullanmanın, çocuklarda hile davranışını artırabileceği belirtilmiştir. Performans odaklı çocuklar davranış akabinde dış bir ödül aramaktadırlar. Bunun için gerekirse çalışmaktan kaçıp, kolay ve rahat bir çözüm olan hileye başvurabilmektedir. Araştırmacı iç motivasyonu besleyen alternatif disiplin yöntemlerinin uygulanması gerekliliğini vurgulamıştır.

Yurtal ve Yontar (2006) sınıf öğretmenlerinin öğrencilerinden bekledikleri sorumluluklar ve sorumluluk kazandırmada kullandıkları yöntemleri incelemiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğini kullanmışlardır. Araştırma sonucunda ödül ve ceza temelli yöntemlerin eğitsel temelli yöntemlerden daha çok kullanıldığı sonucu bulunmuştur. Ödül oranı % 32 iken, ceza oranı % 51 bulunmuştur. Ceza olarak aynı ödevi artan sayıda tekrar verme, kulak çekme, vurma, kızıp bağırma ve teneffüse çıkarmama cezaları tercih edilmektedir.

Vostanis ve arkadaşları (2006) ebeveyn psikopatolojisi, ebeveynlik stratejileri ve çocuk ruh sağlığı arasındaki ilişkileri incelemiştir. Örneklem grubu İngiltere’de 5 ve 15 yaşları arasında 10.438 çocuk ve ailesinden oluşmuştur. Ebeveynlik stratejileri ödül, fiziksel ceza ve fiziksel olmayan ceza olarak üçe ayrılmıştır. Psikiyatrik sorunu olan çocuk oranı % 9.5’tir. Bunların % 5.3’ü davranım bozukluğu %4.3’ü duygusal problemler ve % 1.4’ü hiperkinetik sorunlar yaşamaktadır. Ebeveyn psikopatolojisi ile fiziksel ve fiziksel olmayan ceza stratejilerini kullanma arasında anlamlı ve güçlü bir ilişki bulunmuştur. Sonuçlara bakılınca, davranım bozukluğu ile ebeveyn psikopatolojisi arasındaki ilişki çok daha belirgin ve çok daha güçlüdür. Araştırmacılar fiziksel olmayan ceza yöntemleri konusunda toplumda farkındalık oluşturulması gerektiğini belirtmiştir.

1.5.3. Ödül ve Cezanın Nörobiyolojisi

Beyinlerimiz özellikle stresli durumlarda sağlıklı kalabilmek için başka beyinlere ihtiyaç duyar. Dayanıklılık yani hayatın iyi ve kötü yanlarıyla başa çıkma becerisi, destek sistemlerimizin kalitesine bağlıdır. Peki sevdiğimiz bizi travmaya maruz bıraktığında fiziksel ve duygusal acı verdiklerinde ne olur? İlişki travması özellikle çocuklarda çelişkiye yol açar. Çocuk destek almak için o kişiye hem sarılmak ister; hem de kendisini korumak için uzak durmak ister (Cozolino, 2014).

Tehdit, ceza ve aşağılama içeren zorba davranışlar beyin gelişimini etkiler. Yaşanılan deneyimler beynin organizasyonunu aktif şekilde biçimlendirir. Güvenli, öngörülebilir tekrarlayan deneyimler, genetik potansiyelin ortaya çıkmasını sağlar. Çocuğun stres sistemi, tehditkâr ortamlarda hassaslaşmışsa normal durumlarda da travma tepkisi verir. Bu stres hipokampus gibi nöral yapıların zarar görmesine yol açar. Sonuçta

eşit IQ ya sahip sakin ve panik çocuk farklı şekilde bilgiyi işler. Sakin çocuk anlatılanlara daha iyi odaklanır. Neokorteksini kullanır. Soyut düşünerek bağlantılar kurar. Panik olan bilgiyi almada daha az etkindir. Subkortikal (korteks altı) ve limbik alanlar çocuğun kavrayışını yönetir (Schoore, 1997).

Sözel tehditler beynimizde amigdala bölgesinde aktiviteye sebep olur. Amigdala limbik sistemin bir parçasıdır. Duyguları dürtüleri kontrol eden başlıca beyin merkezlerinden biridir. Uzun süreli bellek oluşturmada rolü vardır. Görevi çevreden gelen sinyallerle bellekte bulunan anıları karşılaştırarak gelen sinyal bilgilerin tehdit düzeyi konusunda anlık kararlar vermektir. Amigdalanın işlevini kaybetmesi, depresyon kaygı ve panik rahatsızlıklarda rol oynar.

Amigdala türe özgü bağlanma davranışı ve toplumsal emosyonlarla ilişkilidir. Amigdalaya ek olarak özellikle başlıca girdilerini amigdaladan alan paralimbik alanlar da karmaşık toplumsal durumlar ve bağlanma davranışlarına ilişkin emosyonel cevaplarda rol oynar. Amigdala yaşam boyu duygusal belleğin önemli parçalarından biridir. Tehlikeyi hızla değerlendirir ve tehlikeli durumlarda savaş/kaç tepkisini tetiklemede baş rolü oynar. Bir uyarının tehlike arz etmediğini anladığımız zaman amigdalada etkinleşme azalır (Mesulam, 2004).

Amigdala hem üzgün hem de mutlu yüzlerle karşılaştığımızda etkinleşir ama en önemli işlevi korkuyu tanımamızdır. Gözlerden, yüzlerden ve dikkatin yönünden vücut hareketlerinden duruştan bilgi toplar. Güven vermeyen yüzler, sözlü ve yazılı tehditler amigdalanın bazı bölgelerini derhal etkinleştirir. Sol yarımküredeki taraf spesifik ve sözlü tehditlerin incelenmesinde daha büyük rol oynar. Sağ taraf ise tehlikeli durumlarda etkinleşir. Böylece insan bağlanma davranışlarından yaklaşma veya kaçınma davranışı sergileyip sergilemeyeceğine karar verir. Sözel tehditler yapan birinin genelde yüz ifadeleri de ürkütücü ve korkutucudur. Bir başkasının yüzünde korku işaretleri gördüğümüz veya birinin yüzü güven telkin etmediği zaman, beyinlerimiz alarma geçer ve tehlikeye karşı tetikte olur (Cozolino, 2014). Buradan hareketle böyle zamanlar bağlanma şemalarına zarar veren anlardır demek yanlış olmaz.

Etiyoloji, çevresel ve genetik faktörlerin bileşimidir. Bağlanma kuramı ve nörobiyolojik beyin araştırmaları bilimsel bir temele dayanır. Açıklanması gereken yapı genetik yapıdır. “Belli bir gene sahip istismar edilmiş çocukların saldırgan ve antisosyal bireyler olarak yatışme ihtimali, başka bir tür gene sahip çocuklara göre daha yüksektir. Bu gen X kromozomundadır. Biyokimyasal atıkları düzenleyen bir enzim olan monoamin oksidoaz-A (MAOA) üretir. Yüksek MAOA travmaya karşı direnci yükseltir. Farelerde MAOA bulunmayışı saldırganlıkla ilişkilendirilmektedir. Tek başına düşük MAOA yetişkinlikte saldırganlık için risk teşkil etmez. Çocuklar istismar yaşadıklarında bu geni taşıyanlarda saldırganlığa meyil görülür” (Cozolino, 2014).

1972’de Yeni Zelendalı 442 beyaz erkeğin doğumlarından itibaren izlendiği çalışmada araştırmacılar, çocuklukta kötü davranılmasının yetişkinlikte saldırganlığa yol açmasının; düşük aktiviteli MAOA olan çocuklarda, yüksek olanlara kıyasla çok daha muhtemel olduğu sonucuna varılmıştır. Düşük MAOA olan ihmal ve istismar edilmiş 55 erkeğin ergenlik döneminde kavga hırsızlık kabadayılık yapma ihtimali, yüksek MAOA olanlara göre iki kat yüksek olduğu, yetişkinlikte de bir suçtan hüküm giyme ihtimalinin diğerlerine çok yüksek olduğu görülmüştür. Genler çocukların çevresel hor görülmelerine hassasiyetlerini de hafifletir. Bu da kötü muamele görmüş bütün mağdurların neden başkalarını mağdur etmek üzere yetişmeyişini kısmen açıklar. Kötü davranılma beynin kimyasında kalıcı değişikliklere yol açar. Ancak MAOA seviyelerinin yüksek olması bu değişiklikleri sınırlar (Caspi et al., 2002).

İKİNCİ BÖLÜM- YÖNTEM

Bu araştırma ilişki arayan korelatif bir çalışmadır.

2.1. Evren ve Örneklem

Araştırma 2015-2016 yılı ikinci döneminde İstanbul'da Üsküdar ilçesinde bulunan özel bir okulda 3. 4. 5. Sınıf öğrenci ve anneleriyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örnekleme kolaylıkla bulunabilen örnekleme yöntemi ile (convenience sampling) belirlenmiştir. Örneklem oluşturulurken, çocukların anne ve babalarının boşanmış olmamaları ve öz anne-babalarıyla birlikte yaşıyor olmaları göz önünde bulundurulmuştur. Katılımcılar gönüllü olan annelerden oluşmuştur. 115 anne ve çocukları ile araştırmaya katılmıştır.

2.2. Veri Toplama Araçları

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Eğitim durumu, kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk olduğu, yaş, çalışma durumu ve cinsiyet gibi bilgileri içeren, katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini değerlendirmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış bilgi formudur.

2.2.2. Ödül-Ceza Anketi

Annelerin çocuğuna ödül-ceza yöntemini kullanma düzeyi ile ilgili veri toplamak için araştırmacı tarafından geliştirilen ankettir. Ölçme araçları konusunda alanında uzman bir kişi biçim ve içerik açısından anketi değerlendirilmiştir. Tavsiyeleri doğrultusunda gerekli görülen değişiklikler yapılmıştır. Pilot çalışma olarak 9-12 yaşlarında çocuğu olan bir grup kişiye anket bire-bir uygulanarak, onlardan da geribildirim alınmıştır. Alınan yorumlar doğrultusunda ankete son hali verilmiştir. Ankette 21 soru yer almaktadır.

2.2.3.Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği (Kerns Security Scale-KSS)

Araştırmada çocukların ebeveynlere karşı duyduğu güvenli bağlanma düzeyini ölçmek amacıyla Kerns bağlanma ölçeği anne formu kullanılmıştır. Kerns ve arkadaşları (1996) tarafından geliştirilen ve 15 maddeden oluşan Kerns güvenli bağlanma ölçeği orta çocukluk ve ergenlik öncesi dönemdeki (9-12 yaş) çocuklara uygun olarak geliştirilmiştir. Hem anne hem de babalar için ayrı formları vardır. Bu araştırmada sadece anneler ile ilgili olan form kullanılmıştır. Ölçeğin orijinal İngilizce ismi “Security Scale” olarak kullanılmaktadır. Ancak, Türkçe’ye çevrilmesinde “security” sözcüğün Türkçe karşılığı olarak sadece “güvenlik” kavramının kullanılmasının yanlış anlaşılmalara yol açabileceği düşünüldüğünden sözkonusu ölçek, Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği olarak isimlendirilmiştir. Ölçek, çocukların bağlanma figürlerinin ;

- a. “Duyarlı ve ulaşılabilir olacaklarına ne oranda güvendiklerini (örnek madde: Bazı çocukların annelerinin yardım edeceklerine inanmaları kolaydır ama bazı çocuklar için ise annelerine inanmak zordur);
- b. Stres altında iken bağlanma figürlerine güvenme eğilimlerini (örnek madde: Bazı çocuklar üzgün olduklarında annelerinin yanlarına giderler ama bazı çocuklar da üzgün olduklarında annelerinin yanlarına gitmezler);
- c. Bağlanma figürleri ile iletişim kurma kolaylığını ve isteklilik düzeylerini ölçmeyi amaçlamaktadır (örnek madde: “Bazı çocuklar annelerinin onları dinlemediklerini düşünürler ama bazı çocuklar da annelerinin onları gerçekten dinlediklerini düşünürler)” (Kerns, Klepac ve Cole, 1996; Sümer ve Anafarta-Şendağ, 2009).

Bu soru formatında her soru aynı boyutta birbirinden zıt yönlerde farklı olan iki çocuğun tanımını vermektedir (örn., “Bazı çocuklar annelerine kolayca güvenirler AMA bazı çocuklar annelerine güvenip güvenmeyecekleri konusunda emin değildirler”). Katılımcılardan öncelikle bu iki çocuktan hangisine daha çok benzediklerini seçmeleri,

ardından da seçtikleri çocuğa “Biraz” mı yoksa “Çok” mu benzediklerini işaretlemeleri istenmektedir. Böylece her bir madde dört aralıklı ölçek üzerinden değerlendirilmektedir. Ters yönde yazılmış yedi madde yeniden kodlandıktan sonra ölçek toplam puan üzerinden (15-60 arasında değişen puanlarla) ya da madde sayısına bölünerek ortalama değerler üzerinden (1-4 arasında değişen puanlarla) değerlendirilebilir. Yüksek puanlar ebeveynlere karşı güvenli bağlanmaya karşılık gelmektedir. Ters kodlanan maddeler: 1, 3, 4, 9, 10, 13, 15. Ölçeğin Türkçe’ye çevrilmesinde standart çeviri - tekrar çeviri yöntemi kullanılmıştır. Alandan iki uzman ölçeği önce Türkçe’ye çevirmişler, daha sonra üzerinde uzlaşmaya varılan Türkçe form alanında uzman olan başka bir kişi tarafından tekrar İngilizce’ye çevrilmiştir. Karşılaştırmalar sonucunda ölçeğe son hali verilmiştir. Bu çalışmada ölçeğin hem anne hem de baba formunun yüksek düzeyde iç tutarlığa sahip olduğu bulunmuştur. Cronbach alfa değerleri anne formu için .84 ve baba formu için .88 olarak bulunmuştur (Sümer ve Anafarta-Şendağ 2009).

Kerns ve arkadaşları ilk çalışmalarında (1996) ölçeğin yüksek düzeyde iç tutarlık güvenirliğine (Cronbach $\alpha = .84$) ve test tekrar test güvenirliğine ($r = .74$) sahip olduğunu göstermişlerdir.

2.2.4.6-18 Yaş Çocuk ve Gençler için Davranış Değerlendirme Ölçeği (CBCL)

CBCL, (Child Behavior Checklist for Ages 6-18) çocuk ve gençlerin yeterlik alanları ve sorun davranışlarını, anne babalardan elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirmek amacı ile Achenbach ve Edelbrok tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin 1991 formu 4-18 yaş arasını, 21. yüzyıl baskısı olarak bilinen 2001 yılı baskısı ise 6-18 yaş aralığını kapsamaktadır. Bu çalışmada 21. yüzyıl baskısı kullanılmıştır. Ölçeğin birinci bölümü “Etkinlik”, “Sosyallik” ve “Okul” alt ölçeklerini kapsayan 20 yeterlik maddesinden oluşmaktadır (Erol ve Şimşek, 2010).

Birinci bölüm bu çalışmada kullanılmayacaktır. Ölçeğin ikinci bölümü olan çocuk ve gençlerdeki davranışsal ve duygusal sorunları içeren problem davranışlar bölümü ise 118 problem maddesinden oluşmaktadır. Sorun davranışlar son 6 ayda

görülme sıklık derecesine göre 0, 1 ve 2 olarak derecelendirilir ve maddeler çeşitli alt ölçekler içinde gruplandırılır. Ölçekten “içe yönelim” ve “dışa yönelim” olarak iki ayrı davranış belirti puanı elde edilmektedir. İçe yönelim grubunu “anksiyete/depresyon, sosyal içe dönüklük/depresyon ve somatik yakınmalar”, dışa yönelim grubunu ise “kurallara karşı gelme ve saldırgan davranışlar” alt testlerinin toplamı oluşturmaktadır. Ayrıca, her iki gruba da girmeyen “sosyal sorunlar, düşünce sorunları ve dikkat sorunları” alt testleri yer almaktadır. Ölçeğin tümünden “toplam problem” puanı elde edilmektedir. 8 maddenin üzerinde boş bırakılan testler geçersiz sayılır. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği, toplam problemde .84, iç tutarlılığı .88 olarak bulunmuştur. Doğrulayıcı faktör analizi kullanılarak yapılan geçerlik çalışmasında, maddelerin %99’unun ölçülmesi amaçlanan belirtileri anlamlı ($p < .01$), pozitif ve tatmin edici düzeyde ölçtüğünü göstermiştir. Davranım problemleri, dikkat sorunları ve depresyonu daha iyi değerlendirebilmek için 1991 formunda nadiren işaretlenen ya da etkisi düşük olan 6 madde değiştirilerek 2001 formunda şu maddeler yer almıştır: “ 2-Anne-babanın izni olmadan içki içer; 4-Başladığı etkinlikleri (oyunu, dersleri, işleri) bitiremez, 5-Hoşlandığı ya da zevk aldığı çok az şey vardır; 28-Ev, okul ya da diğer yerlerde kurallara uymaz, karşı gelir; 78-Dikkatı kolayca dağılır; 99-Sigara içer, tütün çiğner. Ayrıca içki içme 2.maddede sorgulandığı için, 105. soruda madde kullanımı yer almıştır” (Erol ve Şimşek, 2010).

2.3. İşlem

İstanbul Valiliği’nden ve okul yönetiminden gerekli izin alındıktan sonra araştırma dahilindeki sınıf öğrencilerinin ebeveynlerine araştırmanın amacını, uygulama biçimini anlatan kapalı bir zarf gönderilmiştir. Gönüllü olmayı kabul ettikleri takdirde bu zarflara demografik bilgi formu, ödül-ceza anketi ve 6-18 yaş çocuk ve gençler için davranış değerlendirme ölçeği konmuştur. Gönüllü olmayı kabul eden 3. 4. ve 5. sınıf öğrencilerine ise bizzat araştırmacı tarafından sınıflarında uygulama yapılmıştır. 6. sınıflara ise okul psikolojik danışmanı gözetiminde uygulama yaptırılmıştır. Gönüllü olan annelerden formları evlerinde doldurduktan sonra yine kapalı zarflar içinde formları teslim etmeleri istenmiştir.

Çalışma toplamda 330 öğrenciye uygulanmış ve bu çocukların annelerine ölçekler kapalı zarflar içinde yollanmıştır. İl Milli Eğitim Müdürlüğü veliden kişisel bilgilerin alınmasına izin vermediği için kodlama sitemi ile eşleştirme yapılmıştır. Geri dönüş yapan ve gönüllü olmayı kabul eden anne sayısı 135'dir. 6.sınıf annelerinden 60 kişiden 9 kişi dönüş yapmıştır. Kriterlere uyanlar ise 7 kişi olduğu için 12 yaş grubu araştırma sonucunu yanılmaması açısından araştırmadan çıkarılmıştır. Diğer anketler ise kriterleri karşılamadığı için ya da çok fazla eksik veri olduğundan dolayı analize tabi tutulmamıştır.

2.4. Veri Analizi

Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasında öncelikle, Kişisel Bilgi Formundaki sorulara verilen yanıtlar doğrultusunda örneklem grubunun genel yapısını tanıtıcı frekans ve yüzde değerleri yanında ortalama ve standart sapmalar belirlenmiştir.

Elde edilen verilerin çözümlenmesinde SPSS İstatistik Paket Programı yardımı ile istatistikî işlemlere tabi tutulup tablolar haline getirilecektir. Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki Pearson korelasyon katsayısı hesaplanarak belirlenmiştir. Bulunan korelasyon katsayısının kabul edilebilir olup olmadığını belirlemek için hipotez testi yapılmıştır. Bu hipotez testi t-testi ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca yaş grupları arasında fark olup olmadığını tespit etmek için varyans analizi; bu farkın hangi grupta kaynaklandığını bulmak için tukey testi kullanılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM – BULGULAR

3.1. Çalışma Grubunun Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Çocukların Cinsiyetine İlişkin Bulgular

		Frekans	Yüzde
Geçerli	Erkek	47	40,9
	Kız	65	56,5
	Toplam	112	97,4
Kayıp	Sistem	3	2,6
Toplam		115	100,0

Cinsiyete ait frekans ve yüzde dağılımları tablodaki gibidir. Çocukların %40.9'u erkek (47 kişi), %56.5'i (65 kişi) kızdır.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Çocukların Yaşına İlişkin Bulgular

		Frekans	Yüzde
Geçerli	9,00	46	40,0
	10,00	40	34,8
	11,00	29	25,2
	Toplam	115	100,0

Yaşa ait frekans ve yüzdeler aşağıdaki gibidir. Çocukların %40'ı (46 kişi) 9 yaşında, %34,8'i (40 kişi) 10 yaşında ve %25,2'si (29 kişi) 11 yaşındadır.

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Ailelerin Çocuk Sayısına İlişkin Bulgular

		Frekans	Yüzde
Geçerli	1,00	17	14,8
	2,00	55	47,8
	3,00	29	25,2
	4,00	11	9,6
	5,00	3	2,6
	Toplam	115	100,0

Çocuk sayısına ait frekans ve yüzdeler tablodaki gibidir. Tek çocuk olanlar %14,8 (17 kişi), iki kardeş olanlar %47,8 (55 kişi), üç kardeş olanlar %25,2 (29 kişi), dört kardeş olanlar %9,6 (11 kişi) ve beş kardeş olanlar %2,6'dır (3 kişi).

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Çocukların Kaçınıcı Çocuk Olduğuna İlişkin Bulgular

		Frekans	Yüzde
Geçerli	1,00	59	51,3
	2,00	35	30,4
	3,00	13	11,3
	4,00	7	6,1
	5,00	1	,9
	Toplam	115	100,0

Katılımcıların kaçınıcı çocuk olduğuna ilişkin frekans ve yüzdeler tablodaki gibidir. %51,3'ü (59 kişi) ilk çocuktur. %30,4'ü (35 kişi) ikinci çocuk, %11,3'ü (13 kişi) üçüncü çocuk, %6,1'i (7 kişi) dördüncü çocuk, %0,9'u 1 kişidir.

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Annelerin Eğitim Durumuna İlişkin Bulgular

	Frekans	Yüzde
Geçerli İlkokul	4	3,5
Ortaokul	5	4,3
Lise	38	33,0
Üniversite	50	43,5
Yüksek lisans	12	10,4
Doktora	6	5,2
Toplam	115	100,0

Annelerin eğitim düzeyi frekans ve yüzdeleri tablodaki gibidir. İlkokul mezunu olanlar %3,5 (4 kişi), ortaokul mezunu olanlar %4,3 (5 kişi), lise mezunu olanlar % 33 (38kişi), üniversite mezunu olanlar %43,5 (50 kişi), yüksek lisans yapmış olanlar %10,4 (12) ve doktora yapmış olanlar % 5,2 (6 kişidir).

Tablo 6: Araştırmaya Katılan Annelerin Çalışma Durumuna İlişkin Bulgular

	Frekans	Yüzde
Geçerli Çalışıyorum	35	30,4
Çalışmıyorum	78	67,8
Diğer	2	1,7
Toplam	115	100,0

Annelerin çalışmasına ilişkin frekans ve yüzdeler tablodaki gibidir. %30, 4'ü (35 kişi) çalışırken, %67,8'i (78 kişi) herhangi bir işte çalışmamaktadır. Bu iki gruba girmeyen ise %1,7'dir (2 kişi).

3.2. Bağlanma ve Davranış Problemlerine İlişkin Bulgular

Tablo 7. 9-11 Yaş Bağlanma ve Davranış Problemlerine İlişkin Korelasyonlar

		Güvenli Bağlanma	İçe Yönelim	Dışa Yönelim	Olumsuz Davranışlar	Anksiyete/ Depresyon	Sosyal İçe Dönüklük/ Depresyon	Somatik Yakınmalar	Karşı Gelme	Saldırgan Davranışlar	Sosyal Sorunlar	Düşünce Sorunları	Dikkat Sorunları
Güvenli Bağlanma	Pearson Korelasyonu	1	-,109	-,264**	-,230*	,005	-,241**	-,080	-,238*	-,252**	-,229*	-,163	-,202*
	Anlamlılık Düzeyi		,248	,004	,014	,955	,009	,397	,010	,007	,014	,083	,030
İçe Yönelim	Pearson Korelasyonu	-,109	1	,619**	,863**	,901**	,829**	,791**	,517**	,607**	,633**	,561**	,567**
	Anlamlılık Düzeyi	,248		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
Dışa Yönelim	Pearson Korelasyonu	-,264**	,619**	1	,894**	,618**	,494**	,421**	,845**	,977**	,740**	,558**	,644**
	Anlamlılık Düzeyi	,004	,000		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
Olumsuz Davranışlar	Pearson Korelasyonu	-,230*	,863**	,894**	1	,808**	,728**	,623**	,730**	,883**	,829**	,676**	,787**
	Anlamlılık Düzeyi	,014	,000	,000		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
Anksiyete/ Depresyon	Pearson Korelasyonu	,005	,901**	,618**	,808**	1	,622**	,563**	,475**	,622**	,591**	,523**	,531**
	Anlamlılık Düzeyi	,955	,000	,000	,000		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
Sosyal İçe Dönüklük/ Depresyon	Pearson Korelasyonu	-,241**	,829**	,494**	,728**	,622**	1	,512**	,427**	,479**	,537**	,555**	,509**
	Anlamlılık Düzeyi	,009	,000	,000	,000	,000		,000	,000	,000	,000	,000	,000

Somatik Yakınmalar	Pearson Korelasyonu	-,080	,791**	,421**	,623**	,563**	,512**	1	,398**	,395**	,455**	,323**	,377**
	Anlamlılık Düzeyi	,397	,000	,000	,000	,000	,000		,000	,000	,000	,000	,000
Karşı Gelme Davranışı	Pearson Korelasyonu	-,238*	,517**	,845**	,730**	,475**	,427**	,398**	1	,711**	,621**	,442**	,452**
	Anlamlılık Düzeyi	,010	,000	,000	,000	,000	,000	,000		,000	,000	,000	,000
Saldırgan Davranışlar	Pearson Korelasyonu	-,252**	,607**	,977**	,883**	,622**	,479**	,395**	,711**	1	,724**	,557**	,667**
	Anlamlılık Düzeyi	,007	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000		,000	,000	,000
Sosyal Sorunlar	Pearson Korelasyonu	-,229*	,633**	,740**	,829**	,591**	,537**	,455**	,621**	,724**	1	,472**	,613**
	Anlamlılık Düzeyi	,014	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000		,000	,000
Düşünce Sorunları	Pearson Korelasyonu	-,163	,561**	,558**	,676**	,523**	,555**	,323**	,442**	,557**	,472**	1	,433**
	Anlamlılık Düzeyi	,083	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000		,000
Dikkat Sorunları	Pearson Korelasyonu	-,202*	,567**	,644**	,787**	,531**	,509**	,377**	,452**	,667**	,613**	,433**	1
	Anlamlılık Düzeyi	,030	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
N		115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115

** . Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlı.

* . Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlı.

Tüm grup için yapılan güvenli bağlanma analizlerinde; güvenli bağlanma ile içe yönelim davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.109$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile dışa yönelim sorunları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.264$; $p<.01$). Güvenli bağlanma ile olumsuz davranışlar arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.230$; $p<.05$). Güvenli bağlanma ile anksiyete ve depresyon arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=.005$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile sosyal içe kapanıklık arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.241$; $p<.01$). Güvenli bağlanma ile somatik yakınmalar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.080$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile karşı gelme davranışları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.238$; $p<.01$). Güvenli bağlanma ile saldırgan davranışlar arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.252$; $p<.01$). Güvenli bağlanma ile sosyal sorunlar arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.229$; $p<.05$). Güvenli bağlanma ile düşünce sorunları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.163$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile dikkat sorunları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.202$; $p<.05$). Diğer yandan ölçeğin tüm alt ölçekleri arasındaki tüm korelasyonlar anlamlı, pozitif ve yüksektir.

Tablo 8. 9 Yaş Bağlanma ve Davranış Problemlerine İlişkin Korelasyonlar

	Güvenli Bağlanma	İçe Yönelim	Dışa Yönelim	Olumsuz Davranışlar	Anksiyete/ Depresyon	Sosyal İçe Dönüklük/ Depresyon	Somatik Yakınmalar	Karşı Gelme	Saldırgan Davranışlar	Sosyal Sorunlar	Düşünce Sorunları	Dikkat Sorunları
Güvenli Bağlanma Pearson korelasyonu	1	-,161	-,328*	-,272	-,004	-,333*	-,151	-,297*	-,323*	-,198	-,293*	-,198
Anlamlılık düzeyi,		,284	,026	,067	,977	,024	,316	,045	,029	,187	,048	,188
N	46	46	46	46	46	46	46	46	46	46	46	46

*. Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlı.

** . Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlı.

9 yaş grubu için yapılan güvenli bağlanma analizlerinde; güvenli bağlanma ile içe yönelim davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.161$, $p>.05$). Güvenli bağlanma ile dışa yönelim davranışları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.328$, $p<.05$). Güvenli bağlanma ile olumsuz davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.272$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile anksiyete ve depresyon arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.004$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile sosyal içe kapanıklık arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.333$; $p<.05$). Güvenli bağlanma ile somatik yakınmalar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.151$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile karşı gelme davranışları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.297$; $p<.05$). Güvenli bağlanma ile saldırgan davranışlar arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.323$; $p<.05$). Güvenli bağlanma ile sosyal sorunlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.198$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile düşünce sorunları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.293$; $p<.05$). Güvenli bağlanma ile dikkat sorunları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.198$; $p>.05$).

Tablo 9. 10 Yaş Bağlanma ve Davranış Problemlerine İlişkin Korelasyonlar

		Güvenli Bağlanma	İçe yönelim	Dışa yönelim	Olumsuz Davranışlar	Anksiyete/ Depresyon	Sosyal İçe Dönüklük/ Depresyon	Somatik Yakınmalar	Karşı Gelme	Saldırgan Davranışlar	Sosyal Sorunlar	Düşünce Sorunları	Dikkat Sorunları
Güvenli Bağlanma	Pearson korelasyonu	1	-,167	-,320*	-,337*	-,084	-,203	-,097	-,243	-,313*	-,417**	-,092	-,270
	Anlamlılık düzeyi		,304	,044	,034	,607	,208	,551	,131	,049	,007	,572	,093
	N	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40

*. Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlı.

** . Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlı.

10 yaş grubu için yapılan güvenli bağlanma analizlerinde; güvenli bağlanma ile içe yönelim davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.167$, $p>.05$). Güvenli bağlanma ile dışa yönelim davranışları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.320$, $p<.05$). Güvenli bağlanma ile olumsuz davranışlar arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.337$; $p<.05$). Güvenli bağlanma ile anksiyete ve depresyon arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=.084$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile sosyal içe kapanıklık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.203$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile somatik yakınmalar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.097$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile karşı gelme davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.243$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile saldırgan davranışlar arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.313$; $p<.05$). Güvenli bağlanma ile sosyal sorunlar arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.417$; $p<.01$). Güvenli bağlanma ile düşünce sorunları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.092$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile dikkat sorunları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.270$; $p>.05$).

Tablo 10. 11 Yaş Bağlanma ve Davranış Problemlerine İlişkin Korelasyonlar

	Güvenli Bağlanma	İçe Yönelim	Dışa Yönelim	Olumsuz Davranışlar	Anksiyete/ Depresyon	Sosyal İçe Dönüklük/ Depresyon	Somatik Yakınmalar	Karşı Gelme	Saldırgan Davranışlar	Sosyal Sorunlar	Düşünce Sorunları	Dikkat Sorunları
Güvenli Bağlanma Pearson korelasyonu	1	,075	-,041	-,025	,136	-,109	,118	-,188	,013	-,032	-,024	-,144
Anlamlılık düzeyi		,701	,832	,899	,481	,575	,541	,330	,945	,869	,901	,457
N	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29

** . Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlı.

* . Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlı.

11 yaş grubu için yapılan güvenli bağlanma analizlerinde; güvenli bağlanma ile içe yönelim davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=.075, p>.05$). Güvenli bağlanma ile dışa yönelim davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.041, p>.05$). Güvenli bağlanma ile olumsuz davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.025; p>.05$). Güvenli bağlanma ile anksiyete ve depresyon arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=.136;p>.05$). Güvenli bağlanma ile sosyal içe kapanıklık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.109;p>.05$). Güvenli bağlanma ile somatik yakınmalar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=.118;p>.05$). Güvenli bağlanma ile karşı gelme davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.188;p>.05$). Güvenli bağlanma ile saldırgan davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.013;p>.05$). Güvenli bağlanma ile sosyal sorunlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.032;p>.05$). Güvenli bağlanma ile düşünce sorunları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.024;p>.05$). Güvenli bağlanma ile dikkat sorunları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.144;p>.05$).

Tablo 11. 9-10 Yaş Bağlanma ve Davranış Problemlerine İlişkin Korelasyonlar

		Güvenli Bağlanma	İçe Yönelim	Dışa Yönelim	Olumsuz Davranışlar	Anksiyete/ Depresyon	Sosyal İçe Dönüklük/ Depresyon	Somatik Yakınmalar	Karşı Gelme	Saldırgan Davranışlar	Sosyal Sorunlar	Düşünce Sorunları	Dikkat Sorunları
Güvenli Bağlanma	Pearson korelasyonu	1	-,157	-,317**	-,283**	-,033	-,275*	-,125	-,257*	-,317**	-,282**	-,207	-,219*
	Anlamlılık düzeyi		,150	,003	,008	,761	,010	,251	,017	,003	,009	,055	,043
	N	86	86	86	86	86	86	86	86	86	86	86	86

** . Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlı.

* . Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlı.

9-10 yaş grubu için yapılan Güvenli bağlanma analizlerinde; güvenli bağlanma ile içe yönelim davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.157$, $p>.05$). Güvenli bağlanma ile dışa yönelim davranışları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.317$, $p<.01$). Güvenli bağlanma ile olumsuz davranışlar arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.283$; $p<.01$). Güvenli bağlanma ile anksiyete ve depresyon arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.033$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile sosyal içe kapanıklık arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.275$; $p<.05$). Güvenli bağlanma ile somatik yakınmalar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.125$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile karşı gelme davranışları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.257$; $p<.05$). Güvenli bağlanma ile saldırgan davranışlar arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.317$; $p<.01$). Güvenli bağlanma ile sosyal sorunlar arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.282$; $p<.01$). Güvenli bağlanma ile düşünce sorunları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.207$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile dikkat sorunları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.219$; $p<.05$).

Tablo 12. 10-11 Yaş Bağlanma ve Davranış Problemlerine İlişkin Korelasyonlar

	Güvenli Bağlanma	İçe Yönelim	Dışa Yönelim	Olumsuz Davranışlar	Anksiyete/Depresyon	Sosyal İç Dönüklük/Depresyon	Somatik Yakınmalar	Karşı Gelme	Saldırgan Davranışlar	Sosyal Sorunlar	Düşünce Sorunları	Dikkat Sorunları
Güvenli Bağlanma	1	-,060	-,218	-,204	,014	-,167	-,004	-,220	-,196	-,270*	-,063	-,215
		,625	,072	,092	,907	,170	,971	,069	,106	,025	,607	,076
N	69	69	69	69	69	69	69	69	69	69	69	69

*. Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlı.

**Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlı.

10-11 yaş grubu için yapılan Güvenli bağlanma analizlerinde; güvenli bağlanma ile içe yönelim davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.060$, $p>.05$). Güvenli bağlanma ile dışa yönelim davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.218$, $p>.05$). Güvenli bağlanma ile olumsuz davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.204$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile anksiyete ve depresyon arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.014$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile sosyal içe kapanıklık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.167$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile somatik yakınmalar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.004$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile karşı gelme davranışları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.220$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile saldırgan davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.196$; $p>.01$). Güvenli bağlanma ile sosyal sorunlar arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-.270$; $p<.05$). Güvenli bağlanma ile düşünce sorunları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.063$; $p>.05$). Güvenli bağlanma ile dikkat sorunları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-.215$; $p>.05$).

3.3.Bağlanma ve Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular

Tablo 13. Çocukların Cinsiyete Göre Güvenli Bağlanma Ortalamaları

Cinsiyet	Ortalama	N	Std. Sapma
Erkek	55,2766	47	8,52031
Kız	55,4308	65	8,26319
Toplam	55,3661	112	8,33423
P		,924	

Cinsiyete göre güvenli bağlanma bulguları tablodaki gibidir. Erkek çocuklarda güvenli bağlanma ortalaması 55,2766 (47 kişi), kız çocuklarda güvenli bağlanma ortalaması 55,4308'dür (65 kişi). Ortalamalar arasında anlamlı bir fark yoktur ($p>,05$).

Tablo 14. Çocukların Yaş Gruplarına Göre Güvenli Bağlanma Ortalamaları

Yaş	Ortalama	N	Std. Sapma
9,00	55,1957	46	8,42383
10,00	55,1250	40	8,50999
11,00	55,3103	29	8,26828
Toplam	55,2000	115	8,34161
F		,004	
P		,996	

Yaş gruplarına göre güvenli bağlanma bulguları tablodaki gibidir. 9 yaşta olanların güvenli bağlanma ortalaması 55,1957 (46 kişi), 10 yaşta olanların güvenli bağlanma ortalaması 55,1250 (40 kişi), 11 yaşta olanların güvenli bağlanma ortalaması 55,3103'tür (29 kişi). Ortalamalar arasında anlamlı bir fark yoktur ($p>,05$).

Tablo 15. Annenin Eğitim Durumuna Göre Güvenli Bağlanma Ortalamaları

Eğitim	Ortalama	N	Std. Sapma
İlkokul	58,0000	4	8,36660
Ortaokul	57,8000	5	3,96232
Lise	55,5263	38	8,58577
Üniversite	55,4400	50	8,18949
Yüksek lisans	53,0000	12	11,17627
Doktora	51,5000	6	3,44964
Toplam	55,2000	115	8,34161
F		,60	
P		,70	

Eğitim durumuna göre güvenli bağlanma bulguları tablodaki gibidir. İlkokul mezunu olan annelerin güvenli bağlanma ortalaması 58,0000'dir (4 kişi). Ortaokul mezunu olanların güvenli bağlanma ortalaması 57,8000'dir (5 kişi). Lise mezunu olanların güvenli bağlanma ortalaması 55,5263'tür (38 kişi). Üniversite mezunu olanların güvenli bağlanma ortalaması 55,4400'dür (50 kişi). Yüksek lisans yapmış olanların güvenli bağlanma ortalaması 53,0000'dir (12 kişi). Doktora yapmış olanların güvenli bağlanma ortalaması 51,5000'dir (6 kişi). Ortalamalar arasında anlamlı bir fark yoktur ($p>,05$).

Tablo 16. Annenin Çalışma Durumuna Göre Güvenli Bağlanma Ortalamaları

İşte çalışma	Ortalama	N	Std. Sapma
Çalışıyorum	54,0857	35	7,99769
Çalışmıyorum	55,7179	78	8,53396
Diğer	54,5000	2	9,19239
Toplam	55,2000	115	8,34161
P		,340	

Annelerin çalışma durumuna göre güvenli bağlanma bulguları tablodaki gibidir. Bir işte çalışanların ortalaması 54,0857'dir (35 kişi). Çalışmayan annelerin ortalaması 55,7179'dur (78 kişi). Bunların dışında kalan 54,500 ortalama ile 2 kişi vardır. Ortalamalar arasında anlamlı bir fark yoktur ($p>,05$).

3.4. Davranış Problemleri ve Çocuğun Yaş Durumuna İlişkin Bulgular

Tablo 17. Çocukların Yaş Gruplarına Göre Davranış Problemlerinin Ortalamaları

Yaş	İçe yönelim	Dışa Yönelim	Olumsuz Davranışlar	Anksiyete/ Depresyon	Sosyal İçe Kapanıklık	Somatik	Karşı Gelme	Saldırgan	Sosyal Sorunlar	Düşünce Sorunları	Dikkat sorunları	
9,00	Ortalama	8,9565	7,3478	26,2174	4,2609	2,3913	2,3043	1,7826	5,5652	3,7391	1,7174	4,4565
	N	46	46	46	46	46	46	46	46	46	46	46
	Std. Sapma	8,14850	8,07800	22,36556	3,77968	2,63716	2,78783	2,69083	5,73354	3,24849	2,10463	4,35485
10,00	Ortalama	7,6500	6,5000	22,6250	4,3250	1,8750	1,4500	1,0000	5,5000	3,4750	1,4500	3,5500
	N	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40
	Std. Sapma	4,73693	5,30119	13,31028	2,53577	2,13863	1,46672	1,15470	4,51777	2,44936	1,70895	3,03780
11,00	Ortalama	6,5172	3,5172	16,3793	3,2759	2,0345	1,2069	,6207	2,8966	2,0000	1,0690	3,2759
	N	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29
	Std. Sapma	5,46822	3,74758	13,53148	3,05774	1,84164	1,61199	1,04928	3,21097	1,88982	1,90734	3,34767
Toplam	Ortalama	7,8870	6,0870	22,4870	4,0348	2,1217	1,7304	1,2174	4,8696	3,2087	1,4609	3,8435
	N	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115	115
	Std. Sapma	6,49530	6,41895	17,83667	3,21436	2,27938	2,16155	1,95467	4,88018	2,75775	1,92530	3,69588

Yaş gruplarına göre davranış problemlerinin ortalamaları tablodadır.

Tablo 18. Yaş Grupları Arasındaki Varyans Analizine İlişkin Bulgular

		Toplam Kareler	Sd	Ortalama Kare	F	P
Kurallara Karşı Gelme	Gruplar arası	26,912	2	13,456	3,688	,028
	Grup içi	408,654	112	3,649		
	Toplam	435,565	114			
Saldırgan Davranışlar	Gruplar arası	151,049	2	75,525	3,299	,041
	Grup içi	2563,994	112	22,893		
	Toplam	2715,043	114			
Dışa Yönelim Problemleri	Gruplar arası	271,454	2	135,727	3,435	,036
	Grup içi	4425,676	112	39,515		
	Toplam	4697,130	114			
Sosyal Sorunlar	Gruplar arası	58,147	2	29,073	4,026	,020
	Grup içi	808,845	112	7,222		
	Toplam	866,991	114			

3 yaş grubu arasında yapılan varyans analizinde; kurallara karşı gelme davranışı ($F=3.688$; $p<.05$), saldırganlık davranışı ($F=3.299$; $p<.05$), dışa yönelim problemleri ($F=3.435$; $p<.05$) ve sosyal sorunlar ($F=4.026$; $p<.05$) ilgili fark bulunmuştur. Diğer davranış problemleriyle ilgili alanlarda fark bulunmamıştır. Bu farkın hangi gruplardan kaynaklandığını görmek için tukey testi yapılmıştı

Tablo 19. İkili Karşılaştırmalarda Tukey Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) yas	(J) yas	Ortalama Farkı (I-J)	Std Hata	P
Kurallara Karşı Gelme Davranışı	9,00	10,00	,78261	,41296	,145
		11,00	1,16192*	,45292	,031
	10,00	9,00	-,78261	,41296	,145
		11,00	,37931	,46587	,695
	11,00	9,00	-1,16192*	,45292	,031
		10,00	-,37931	,46587	,695
Saldırgan Davranışlar	9,00	10,00	,06522	1,03440	,998
		11,00	2,66867	1,13449	,053
	10,00	9,00	-,06522	1,03440	,998
		11,00	2,60345	1,16693	,070
	11,00	9,00	-2,66867	1,13449	,053
		10,00	-2,60345	1,16693	,070
Dışa Yönelim Problemleri	9,00	10,00	,84783	1,35901	,807
		11,00	3,83058*	1,49051	,031
	10,00	9,00	-,84783	1,35901	,807
		11,00	2,98276	1,53312	,131
	11,00	9,00	-3,83058*	1,49051	,031
		10,00	-2,98276	1,53312	,131
Sosyal Sorunlar	9,00	10,00	,26413	,58098	,892
		11,00	1,73913*	,63720	,020
	10,00	9,00	-,26413	,58098	,892
		11,00	1,47500	,65542	,067
	11,00	9,00	-1,73913*	,63720	,020
		10,00	-1,47500	,65542	,067

Kurallara karşı gelme davranış problemiyle ilgili olarak 9 yaş grubu 11 yaş grubuna göre anlamlı olarak daha yüksektir ($p < ,05$). Saldırganlıkla ilgili herhangi ikili bir grup arasında fark çıkmamıştır ($p > ,05$). Fark tüm gruplar arasındadır. Sosyal sorunlar bakımından 9 yaş grubu 11 yaş grubuna göre anlamlı olarak daha yüksektir ($p < ,05$). Yine dış yönelim problemleri için 9 yaş grubu 11 yaş grubuna göre anlamlı olarak daha yüksektir ($p < ,05$).

3.5. Ödül –Ceza Kullanımı ve Davranış Problemlerine İlişkin Bulguları

Tablo 20. 9-11 Yaş Ödül ile Davranış Problemlerine İlişkin Korelasyonlar

		Ödül	İçe Yönelim	Dışa Yönelim	Olumsuz Davranışlar	Anksiyete/ Depresyon	Sosyal İçe Kapanıklık	Somatik	Karşı Gelme	Saldırgan	Sosyal Sorunlar	Düşünce Sorunları	Dikkat Sorunları
Ödül	Pearson korelasyonu	1	-,089	-,143	-,161	-,120	-,053	-,032	-,105	-,146	-,180	-,042	-,218*
	Anlamlılık düzeyi		,346	,128	,085	,201	,575	,731	,266	,119	,055	,652	,019

*. Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlı.

**. Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlı.

Tüm grup için yapılan ödül kullanma analizlerinde; ödül kullanımı ile içe yönelim davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,089$; $p>,05$).Ödül kullanımı ile dışa yönelim davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,143$; $p>,05$). Ödül kullanımı ile olumsuz davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,161$; $p>,05$). Ödül kullanımı ile ünsiyete ve depresyon arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,120$; $p>,05$). Ödül kullanımı ile sosyal içe kapanıklık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,053$; $p>,05$). Ödül kullanımı ile somatik yakınmalar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,032$; $p>,05$). Ödül kullanımı ile karşı gelme davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,105$; $p>,05$). Ödül kullanımı ile saldırgan davranışlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,146$; $p>,05$). Ödül kullanımı ile sosyal sorunlar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,180$; $p>,05$). Ödül kullanımı ile düşünce sorunları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,042$; $p>,05$). Ödül kullanımı ile dikkat sorunları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-,218$; $p<,05$).

Tablo 21. 9-11 Yaş Ceza ile Davranış Problemlerine İlişkin Korelasyonlar

		İçe	Dışa	Olumsuz	Anksiyete/	Sosyal İçe		Karşı		Sosyal	Düşünce	Dikkat	
	Ceza	Yönelim	Yönelim	Davranışlar	Depresyon	Kapanıklık	Somatik	Gelme	Saldırgan	Sorunlar	Sorunları	Sorunları	
Ceza	Pearson korelasyonu	1	-,136	-,285**	-,259**	-,183	-,046	-,089	-,168	-,308**	-,185*	-,138	-,305**
	Anlamlılık düzeyi		,147	,002	,005	,051	,628	,343	,074	,001	,047	,142	,001

** . Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlı.

* . Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlı.

Tüm grup için yapılan ceza kullanma analizlerinde; ceza kullanımı ile içe yönelim davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,136$; $p>,05$). Ceza kullanımı ile dışa yönelim davranışları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-,285$; $p<,01$). Ceza kullanımı ile olumsuz davranışlar arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-,259$; $p<,01$). Ceza kullanımı ile anksiyete ve depresyon davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,183$; $p>,05$). Ceza kullanımı ile sosyal içe kapanıklık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,046$; $p>,05$). Ceza kullanımı ile somatik yakınmalar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,089$; $p>,05$). Ceza kullanımı ile karşı gelme davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,168$; $p>,05$). Ceza kullanımı ile saldırgan davranışlar arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-,308$; $p<,01$). Ceza kullanımı ile sosyal sorunlar arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-,185$; $p<,05$). Ceza kullanımı ile düşünce sorunları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,138$; $p>,05$). Ceza kullanımı ile dikkat sorunları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-,305$; $p<,01$).

Tablo 22. 9-11 Yaş Ödül-Ceza Kullanımı ile Davranış Problemlerine İlişkin Korelasyonlar

	Ödül Ceza	İçe Yönelim	Dışa Yönelim	Olumsuz Davranışlar	Anksiyete/ Depresyon	Sosyal İçe Kapanıklık	Somatik	Karşı Gelme	Saldırgan	Sosyal Sorunlar	Düşünce Sorunları	Dikkat Sorunları
Ödül Pearson korelasyonu	1	-,145	-,282**	-,272**	-,195*	-,061	-,082	-,176	-,300**	-,228*	-,122	-,335**
- Anamlılık düzeyi Ceza		,122	,002	,003	,036	,520	,385	,060	,001	,014	,192	,000

** . Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlı.

* . Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlı.

Tüm grup için yapılan ödül-ceza kullanma analizlerinde; ödül-ceza kullanımı ile içe yönelim davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,145$; $p>,05$). Ödül-Ceza kullanımı ile dışa yönelim davranışları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-,282$; $p<,01$). Ödül-Ceza kullanımı ile olumsuz davranışlar arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-,272$; $p<,01$). Ödül-Ceza kullanımı ile anksiyete ve depresyon davranışları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-,195$; $p<,05$). Ödül-Ceza kullanımı ile sosyal içe kapanıklık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,061$; $p>,05$). Ödül-Ceza kullanımı ile somatik yakınmalar arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,082$; $p>,05$). Ödül-Ceza kullanımı ile karşı gelme davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,176$; $p>,05$). Ödül-Ceza kullanımı ile saldırgan davranışlar arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-,300$; $p<,01$). Ödül-Ceza kullanımı ile sosyal sorunlar arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-,228$; $p<,05$). Ödül-Ceza kullanımı ile düşünce sorunları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($r=-,138$; $p>,05$). Ödül-Ceza kullanımı ile dikkat sorunları arasında anlamlı ve negatif bir ilişki bulunmuştur ($r=-,335$; $p<,01$).

3.6. Ödül-Ceza Kullanımına İlişkin Diğer Bulgular

Tablo 23. Annelerin Çalışma Durumuna Göre Ödül-Ceza Ortalamaları

	İste Çalışma	N	Ortalama	Std. Sapma	Std. Hata Ortalama	P
Ceza	Çalışıyorum	35	63,8286	4,52110	,76421	,092
	Çalışmıyorum	78	61,9872	5,63499	,63804	
Ödül	Çalışıyorum	35	21,2000	4,19944	,70983	,059
	Çalışmıyorum	78	19,7436	3,52886	,39957	
Ödül-Ceza	Çalışıyorum	35	85,0286	7,11455	1,20258	,027
	Çalışmıyorum	78	81,7308	7,27149	,82333	

Annenin çalışma durumuna göre ödül ceza kullanımı ortalama değerleri tablodadır. Ödül-ceza toplam puanı için çalışan annelerde ödül-ceza toplam puanı çalışmayanlara göre anlamlı olarak daha yüksektir ($p<,05$). Sadece ödül ve sadece ceza puanları için ortalamalar arasında bir fark yoktur($p>,05$).

Tablo 24. Ödül-Ceza Korelasyonu

		Ceza	Ödül	Ödül-Ceza
Ceza	Pearson Korelasyonu	1	,268**	,867**
	Anlamlılık Düzeyi		,004	,000
	N	115	115	115
Ödül	Pearson Korelasyonu	,268**	1	,712**
	Anlamlılık Düzeyi	,004		,000
	N	115	115	115
Ödül Ceza	Pearson Korelasyonu	,867**	,712**	1
	Anlamlılık Düzeyi	,000	,000	
	N	115	115	115

Ödül kullanımı ile ceza kullanımı arasında ise pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır ($r=.268;p<.01$).

Tablo 25. Annelerin Kullandığı Ceza Yöntemlerinin Dağılımı

	Frekans	Geçerli Yüzde
Vurmak	57	50
Terlik vs. Fırlatmak	33	28.7
Üstüne Yürüme	54	47.4
Odasına Yollamak (Mola)	93	80.9
Küsmek veya Tavır Koymak	109	94.8
Sevdiği Şeyden Mahrum Bırakmak	95	91.3
Kızmak veya Bağırma	110	96.5
Bir Otoriteye Söylemekle Tehdit Etmek (Baba veya Öğretmen Gibi)	84	72.6
Harçlığını Keserek veya Azaltmak (Bedel Ödetmek)	33	28.9
Toplam	115	100.0

Annelerin kullandığı ceza yöntemlerinin frekansı tablodadır.

Tablo 26. Annelerin Kullandığı Ödül Yöntemlerinin Dağılımı

	Frekans	Geçerli Yüzde
Maddi Ödül Vermek (Şeker, Para Oyuncak gibi)	77	67
Sembolik Ödül Vermek (Çıkartma, Yıldız gibi)	56	48.2
Övgü	113	100
Yapmak istemediği şeyi ödül vaat ederek yaptırmak	80	69.3
Ayrıcalıklarını artırmak (Televizyon İzlemek gibi)	91	79.8
Toplam	115	100.0

Annelerin kullandığı ödül yöntemlerinin frekansı tablodadır.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada 9-11 yaş arası çocukların güvenli bağlanma düzeyi ve olumsuz davranışları ile annelerinin ödül-ceza yöntemini kullanma düzeyleri arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Güvenli bağlanma ve ödül-ceza kullanımı bağımsız değişkenler; olumsuz davranışlar ise bağımlı değişken olarak çerçevelenmiştir. Orta çocukluk döneminde güvensiz bağlanmanın ilişkili olduğu içe yönelim ve dışa yönelim problemleri tespit edilmiştir. Yine bu dönemde, ödül-cezanın kullanım düzeyi ve ödül-ceza ile olumsuz davranışlar arasında ne tür bir ilişki olduğu açıklığa kavuşturulmak istenmiştir. Türkiye’de sıkça başvurulduğu ve kuşaktan kuşağa bir miras olarak aktarıldığı düşünülen ödül ve cezanın orta çocukluk döneminde kullanımıyla ilgili genel bir bilgi vermiştir.

Literatürde güvenli bağlanan çocukların, güvensiz bağlanana kıyasla uyum ve davranış sorunları açısından çok daha düşük risk taşıdığı görülmektedir (Main, 1995). Buradan hareketle bu çalışmada da, güvenli bağlanma ile olumsuz davranışlar arasında negatif bir ilişki bulunmuştur. Bir başka deyişle güvenli bağlanma düzeyi arttıkça içe yönelim problemlerinde azalma gerçekleşiyor. Groh ve arkadaşları (2012) ile Madigan ve arkadaşlarının (2012) meta-analiz çalışmaları bu bulguyu desteklemektedir. Aynı zamanda güvenli bağlanma azaldıkça, dışa yönelim sorunları artmaktadır. Bu sonuç da literatürle uyumludur (Dubois- Comtois et al, 2013; Moss, Cyr and Dubois-Comtois, 2004; Solomon, George and DeJong, 1995).

Araştırma sonuçlarına göre, 9-11 yaş arası çocuklarda, güvenli bağlanma, içe yönelim sorunlarından sosyal içe dönüklük/depresyon; bunun dışında dikkat sorunları ve sosyal sorunlarla ilişkilidir. İlişki negatif yöndedir. Bu bulgu literatürle uyumludur (Fransson et al., 2016). Bununla birlikte literatürün de desteklediği gibi (Fearon et al., 2010) güvenli bağlanma, dışa yönelim sorunlarından karşı gelme ve saldırgan davranışlarla ilişkili bulunmuştur. 9 yaş çocuklarında güvenli bağlanma dışa yönelim, sosyal içe dönüklük/depresyon, karşı gelme, saldırganlık ve düşünce sorunları ile ilişkilidir. 10 yaş çocuklarında güvenli bağlanma sosyal sorunlar, dışa yönelim problemleri, olumsuz davranışlar ve saldırgan davranışlarla ilişkili bulunmuştur. 11 yaşta güvenli bağlanma ile davranışlar arasında ilişki bulunmamıştır. 10-11 yaş grubunda ise

içe yönelim sorunlarından sosyal sorunlar; dışa yönelim sorunlarından karşı gelme ile ilintili bulunmuştur. Sosyal izolasyon bulgusu Boldt ve arkadaşları (2016) ile Fransson ve arkadaşlarının (2016) bulgusuyla paraleldir. Karşı gelme bulgusunu ise Bizzi ve arkadaşlarının (2016) yürüttüğü araştırma desteklemektedir.

Günümüzde birçok ebeveyn olumuz davranışlara müdahalede sadece davranışçı yöntemleri esas almaktadır. Çocuğun yaşadığı problem sadece bir semptom olarak görülmekte ama altta yatan sorunlar gözden kaçmaktadır. Değişim dışarıdan sert müdahalelerle sağlanmaya çalışılmaktadır. Değerlendirmede bağlanma örüntüsü çoğu zaman ihmal edilmektedir. Yani, çiçeğin yetiştiği zemin ve toprak bir kenara bırakılıp bazen sadece çiçekle ilgilenilmektedir. Ebeveyn ve çocuk ilişkisinde bağlanma süreci nasıl ilerledi, ip nerede ve nasıl incelendi, gibi sorgulamalar çoğu zaman ikinci planda kalmaktadır. Halbuki, “güvensiz bağlanmanın ileride ruhsal bozukluklar için yatkınlık oluşturabileceğine ve güvenli bağlanmanın erişkin dönemde psikopatoloji açısından, koruyucu bir etken” olabileceğine dair bir çok kanıt vardır (Main, 1995; Özmen, 2011). Literatürden ve bu araştırmanın bulgularından yola çıkarak ifade edilmelidir ki; orta çocukluk dönemi, ergenlikten önce anneye bağlanma onarımları yapmak için, köprüden önce son çıkış gibidir.

Çalışmalar orta çocukluk döneminde hangi faktörlerin güvenli bağlanma gelişimini desteklediğini araştırmıştır. Erken çocukluk döneminde bakımveren/annenin duyarlı hassas bakımı ve sıcak bir duygusal iklim sunmasının, güvenli bağlanmayı kolaylaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Ainsworth , 1989). Orta çocukluk döneminde ise hâlâ duyarlı ve sıcak bakım ve ilgi güvenli bağlanmayla ilgilidir. Bununla birlikte, erken çocukluktan farklı olarak bu dönemde çocuklar daha otonom ve özerk davranır. Dolayısıyla bu dönemde duyarlı bakım demek, onlara söz hakkı tanımak, duygularını, fikirlerini paylaşmaları ve ifade etmelerine izin verici yaklaşımları da kapsar (Bosmans ve Kerns 2015).

Araştırmada demografik değişkenlere bakıldığında, güvenli bağlanmanın cinsiyet açısından fark göstermediği görülmüştür. Kerns ve arkadaşları da (2000) orta çocukluk döneminde, bağlanmanın cinsiyet açısından farklılaşmadığı sonucunu bulmuştur. Yine

Türk örnekleminde Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını yapan Sümer ve Anafarta-Şendağ'da (2009) benzer sonuç bulmuştur. Sümer ve Anafarta-Şendağ'ın da (2009) belirttiği gibi, “artık çocukluğun orta evresinde annenin birincil ve en önemli bağlanma figürü olmadığı” söylenebilir. Çünkü bu dönemde babaya bağlanma ihtiyacı artarken, sosyal çevre ve arkadaşlarla ilişkiler ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, orta çocukluk döneminde arkadaş ilişkileri kurabilmeleri için ebeveynin zemin hazırlaması ve bağlanma ihtiyacına mukabil olarak babanın rolü ile ilgili olarak, daha çok kaliteli zaman geçirme gerekliliği gibi bir ipucu vermektedir. Denilebilir ki bu evre baba için bir fırsat dönemidir.

Güvenli bağlanma ile yaş değişkeni göz önüne alındığında; 9, 10 ve 11 yaşları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu da literatürle uyumlu bir bulgudur (Kerns, 2000). Ancak bu araştırmada yer almamasına rağmen, belirtilmelidir ki; 12 yaş ergenliğe geçiş yaşı olması itibariyle analiz sürecine katıldığı vakit anlamlı bir farklılık bulunabilmektedir (Lieberman ve ark., 1999; Sümer ve Anafarta-Şendağ, 2009).

Araştırmada, orta çocuklukta annenin eğitim durumuna göre güvenli bağlanmanın farklılaşmadığı bulunmuştur. Bu sonuç örneklem sayısının az olması ile alakalı olabilir. Annenin eğitim düzeyi arttıkça güvenli bağlanmanın artacağı düşünülürken (İlaslan, 2009) bazı çalışmalar bunun tam tersini göstermektedir. Seven'in (2006) çalışmasında, yapılan ev ziyaretlerinde güvenli bağlanan düşük gelirli annelerin şehirden uzak, tek katlı bahçeli evlerde oturduğu ve çocukların müdahale edilmeden emir komuta zincirinde büyümedikleri dikkatleri çekmiştir. “Çocuklar özgür ortamda çok engellenmeden, güven içinde keşif davranışlarında bulunabilmektedir. Akademik ve gelir düzeyi yüksek annelerin ise daha mükemmeliyetçi oldukları, genelde şehirde, apartmanda yaşadıkları, daha çok evde vakit geçirdikleri ve çocuklarına daha çok müdahale ettikleri” sonucuna varılmıştır.

Olumsuz davranışların yaşla farklılaştığı görülmüştür. Kurallara karşı gelme, sosyal sorunlar ve dışa yönelim problemleri 9 yaş grubunda, 11 yaş grubuna göre anlamlı olarak daha yüksektir. Bu bulgu literatürle uyumludur (Austin and Sciarra, 2015). Karşı gelme bozukluğu genellikle 9 yaş ve altı çocuklarda daha fazla tanımlanmaktadır. Bu tür

çocuklar çabuk öfkelenir, yetişkinlerle çok tartışır ve itaat etmez. Genelde bu belirtiler davranım bozukluğunun ve dikkat eksikliği ve hiperaktivitenin öncülü kabul edilir. Davranım bozukluğu, ergenlik öncesi gelişenlerin yaklaşık %50'sinden fazlası erişkinlik döneminde uygunsuz ve kötü ilişkiler, mesleki problemler ve madde bağımlılığı başta olmak üzere ciddi problemler yaşamaktadırlar. Yarıya yakını anti-sosyal kişilik bozukluğu tanısı almaktadır (Scott, 2006). Çocukluk döneminde tespit edilen davranış problemleri ergenlik döneminde yaşanabilecek uyumsuzluklar için önemli bir risk faktörüdür. Jokela, Ferrie ve Kivimaki'nin (2009) ileriye ve geriye dönük yetişkinlerle yapılan yetişkin araştırmaları da; çocuklukta başlayan içe yönelim ve dışa yönelim problemlerinin ergenlikte kalıcı hale gelip, yetişkinlikte de devam ettiğini göstermektedir. Araştırmalar 7 yaş öncesi davranım bozukluğu ve DEHB'de genetik etmen daha önemliken, 9 yaş başlangıçlı durumlarda aile ortamının daha büyük bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Annenin madde bağımlılığı, kaygısı ya da depresyonu gibi ebeveyn psikopatolojisi arasında güçlü bir ilişki mevcuttur. İlgisiz, tutarsız, duyarsız, cezalandıran ve katı disiplin uygulan ailelerde görülmektedir (Austin and Sciarra, 2015; Kauffman and Landrum, 2015).

Bu sonuçlardan yola çıkarak, orta çocuklukta dışa yönelim sorunları gözlenen çocuklar tek başlarına değil, aileleri ile birlikte gerekli uzman desteğini alarak uygun yaklaşımlarla tedavi edilmeli önerisinde bulunulabilir. Karşı gelme bozukluğunun davranım bozukluğuna doğru ilerleme riskine karşı; çocuğun mizacı ve özellikleri, ebeveynin disiplin ve iletişim tarzı ve aile içi problemler dikkate alınarak çocuğa özel bir eğitim programı oluşturulmalıdır. Öğretmenlere bu sorun ve olası nedenleri hakkında eğitim verilirse bu tür çocuklara yaklaşımları daha farklı olabilir. Çünkü düzeni bozan ve ben merkezci bu çocuklarla ilgilenmek zordur. Bu çocuklar evde birikmiş olan gerilimlerini daha güvenli buldukları okul ortamında boşaltmaktadırlar. Bu çocuklar tespit edildikten sonra, en azından okullarındaki psikolojik danışman tarafından düzenli olarak desteklenmeli ve sosyal ilişkilerinde değişime yol açmak için sosyal beceri eğitimleri verilmelidir. Ülkemiz gerçeği düşünüldüğünde okullardaki psikolojik danışman istihdamı artırılmalıdır.

Araştırmanın bir diğer sorusu olan, orta çocuklukta ödül-ceza kullanımı ile olumsuz davranışlar arasındaki ilişki negatif yönde bulunmuştur. Ödül kullanımı, dikkat problemleri ile; ceza kullanımı dışa yönelimle saldırgan davranışlar, sosyal sorunlar ve dikkat sorunlarıyla; ödül-ceza kullanımı dışa yönelim, anksiyete/depresyon, saldırgan davranışlar, sosyal sorunlar ve dikkat sorunlarıyla anlamlı negatif ilişki içindedir. Bu sonuç literatürün büyük bir kısmıyla uyumlu değildir (Barnett, Kidwell and Leung, 1998; Demirkaya ve Abalı, 2012; Kochanska,1995; Laskey and Cartwright-Hatton; 2009; Verschueren et al., 2006;). Öte yandan bu sonuç, Avrupa kökenli olmayan Afrika kökenli Amerikalılar gibi etnik gruplarla yapılan araştırma sonuçlarıyla paraleldir (Cowley-Malcolm, 2009; Gunnoe and Mariner, 1997; Holtrop, McNeil-Smith and Scott, 2015; Lamborn, Dornbusch and Steinberg, 1996; Polaha et al., 2004).

Yine Mcloyd Smith'in (2002) 5236 Avrupa ve Afrika kökenli Amerikalıyla yaptığı 6 yıl süren kapsamlı başka bir araştırmada iki yıl aralıkla dört kez ölçüm yapıldı. Afrika kökenli Amerikalılarda, olumsuz davranışlar ve fiziksel ve duygusal ceza içeren disiplin yöntemleri arasında negatif ilişki bulundu. Olumsuz davranış ve ceza ile negatif ilişki bulan yeni Zelanda da yapılan bir diğer çalışmada da ailenin "Sorgusuz-sualsiz kurallara uyma beklentisi" araştırmacı tarafından altı çizilen bir ayrıntıdır. Holtrop, McNeil-Smith ve Scott'da (2015) Latin göçmen ailelerde, orta çocukluk döneminde mahrum bırakma ve mola disiplin uygulamaları ile dışa yönelim davranışları anlamlı negatif ilişki bulmuşlardır.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre, fiziksel ceza % 50, mola yöntemi %80.9, kızma ve bağırma %96.5, tehdit etme %73 oranında anneler tarafından kullanılmaktadır. Kızmak ve bağırma en çok kullanılan yöntemdir. Bu literatürün desteklediği bir bulgudur (Güliz vd., 2016). Yetişkin gruptaki öğrencilerin %81'i çocuklukta ebeveynlerinin sinirliyen bağırıp azarladığını, ve duygusal cezalar verdiğini beyan etmiştir. Akduman'ın (2010) araştırmasında fiziksel ve duygusal ceza kullanım oranı % 64 bulunmuştur. Bu araştırmada fiziksel cezadan sonra en çok başvuru alan mola yöntemidir. Türkiye'de Kartal ve Bilgin'de (2009) mola yönteminin kullanım oranını % 80 olarak bulmuştur. Araştırmalara bakıldığında mola yönteminin özsaygı sorunlarıyla, içe yönelim problemleriyle ve özellikle de anksiyete sorunlarıyla ilişkili olduğu

görülmektedir (Dienstbier et al., 1975; Gershoff and et al., 2010; Kernis, 2000). Mola yönteminin özsayı ve anksiyete sorunlarıyla ilişkileri incelendiğinde, ebeveynlerin bu konu hakkında bilgilendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Araştırmanın örnekleme bakıldığında, eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan anneler ödül-cezayı bu kadar etkin kullanıyorlarsa, eğitim düzeyi ve sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan annelerin ne yaptıkları merak konusudur.

Ceza, kısa vadede özellikle çocukluk döneminde olumsuz davranışları baskılayarak işe yarıyor gibi görünse de, her tür ceza güveni zedeler ve duygusal acıya yol açar. Dayak ise ayrıca fiziksel acıya yol açar. Ceza istenmeyen davranışı durdurabilir ama çocuğa istenilen davranışı öğretmez. Unutulmamalıdır ki, baskılama ile çocuk korkutulup susturabilir lakin bu çocuğun içindeki iç çatışmayı azaltmaz, aksine körükler. Mevlâna Celaleddin Rûmî ise bu gerçeği “Kaynayan yağa su dökülünce, ocak da harap olur tencere de”, cümlesiyle dile getirmektedir.

Fiziksel ve duygusal cezaları içeren her tür istismara karşı çocukların korunması için Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yanı sıra, basın yayın ve kitle iletişim araçlarıyla ebeveynler eğitilmelidir. Duyarlı ve doğal ebeveynlik eğitimleri ile toplumsal bir uyanış sağlanmalıdır. Çocuk yetiştirme sürecinde ödülün olası yan etkileri noktasında farkındalık oluşturulmalıdır.

Bundan sonra yapılacak araştırmalarda annelerin yanı sıra çocuklara da ödül-ceza anketi verilirse sonuçları yorumlamak daha kolay olacaktır. Çünkü bazı araştırmalarda dile getirildiği gibi, annenin beyan ettiği disiplin tarzı ve usulleriyle; laboratuvar ortamından tespit edilenler veya çocuktan toplanan veriler birbirinden çok farklı olabilmektedir.

Nitekim Kochanska (1995) yalnız annenin bildirdiği disiplin yöntemi ile araştırmacıların gözlemediği disiplin yöntemi arasında hiçbir benzerlik olmadığı sonucuna ulaşmıştır ($r=0.03$). Araştırmasında annelere disiplin yöntemini öğrenmek için özbildirim ölçeği vermiştir. Aynı zamanda anne ve çocukları 50 dakika bir laboratuvar ortamında gözlemlemiştir. Odanın ortasındaki raflara çocuk için bir çok cazip olan nesnelere konmuştur. Anneye bu nesnelere çocuğun kesinlikle ellememesi söylendikten

sonra kayıt yapılmıştır. Verschueren ve arkadaşları (2006) bağlanma ile olumsuz disiplin yöntemleri arasındaki anlamlı pozitif ilişkiyi gösterdiği araştırmasında annenin kullandığı disiplin metotlarıyla ilgili ölçüm aracı olarak gözlem yöntemini kullanmıştır. Anneye verilen olumsuz disiplin yöntemleriyle ilgili öz bildirim ölçeği kullanıldığında aynı ilişkinin tespit edilemediğini vurgulamıştır. Burada bir dipnot olarak belirtilmelidir ki, bu çalışmada yer almayan lakin daha sonraki çalışmalarda araştırılabilecek bir diğer konu da güvenli bağlanma ile ödül-ceza arasındaki ilişkileri gösteren boylamsal çalışmalardır. Hecker ve arkadaşları da (2016) içe yönelim ile olumsuz disiplin yöntemleri arasında pozitif ilişki bulunduğu araştırmasında, fiziksel ve duygusal disiplini ölçerken sadece anneden değil, evde yaşayan herkesten (anne, baba, akraba, bakımveren) bilgi toplamıştır. Aynı zamanda yedi adet soru yönelterek çocuklardan da bilgi almıştır. Çocuklara ‘hayatımda bir kez oldu yada hiç olmadı’ şeklinde iki seçenek sunmuştur.

Bu literatür incelendiğinde denebilir ki, ödül-ceza ile ilgili çoklu veri toplama yöntemleri ile elde edilen veriler, bulguların anlamlılığını güçlendirebilir. Öte yandan, bundan sonra yapılacak olan benzer bir çalışmada, davranış ölçeğinin (CBCL) sınıf öğretmeninden de alınması önerilmektedir.

Literatür taramalarında fark edileceği gibi, ailenin sergilediği tutum ile araştırmalar bir hayli varken, ebeveynin kullandığı disiplin yöntemleri ile ilgili daha çok araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle ebeveyne yönelik ödül-ceza ile ilgili ölçekler geliştirilirse bu konuda yapılacak araştırma sayısının artacağı düşünülmektedir. En önemlisi de daha geniş bütçelerle ödül-ceza ile disipline edilen çocuklar takip edilmeli ve ilerleyen yıllarda ne gibi etkileri olduğu detaylı incelenmelidir. Bu çalışmada yer almayan lakin daha sonraki çalışmalarda araştırılabilecek bir diğer konu da güvenli bağlanma ile ödül-ceza arasındaki ilişkileri gösteren boylamsal çalışmalardır.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre çalışan annelerde ödül-ceza toplam puanı çalışmayanlara göre anlamlı olarak daha yüksektir. Bu çalışan annenin hem işte hem evde çalışmasından kaynaklı yorgunluk gibi sebeplerden ötürü bir sıkıntı anında, bir an önce sonuca gidip çözüme isteginden kaynaklanıyor olabilir. Çalışan annelerin iş ve ev yüklerini azaltma konusunda alınacak tedbirler ve yapılacak düzenlemeler sağlıklı bir nesil

yetişmesi için zaruridir. Chang ve arkadaşlarının (2003) araştırma sonuçlara göre, annelerin katı disiplin yöntemleri, babalara kıyasla çocukların duygu düzenleme becerilerini daha fazla etkilemektedir.

Ödül kullanımı ile ceza kullanımı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu araştırmanın önemli bulgularından biridir. Denebilir ki, ödül kullanan veya ödülün gerekliliğini savunan anne-babaların fiziksel ya da duygusal ceza verme potansiyeli de olabilmektedir. Tahiroğlu'nun (2009) araştırması da bir yönüyle bu bulguya açıklık getirmektedir. Araştırmasında 4-12 yaş arası çocuklarda, en yüksek davranış sorunu 'para ile ödüllendirme' ve 'ceza amacı ile vurma' seçenekleri ile ilişkili bulunmuştur.

Bu araştırmada da maddi ödül %67, sembolik ödül %48,2, yapmak istemediği şeyi ödül vaat ederek yaptırtma % 69,3, T.V. izlemek gibi ayrıcalık artırma %79.8 oranında ebeveynler tarafından kullanılmaktadır. Dış motivasyonu ve dış denetim odağını güçlendiren ödülün ciddi sakıncaları olduğu bir çok araştırmada açıklanmıştır (Amabile, 1998; Amabile et al., 2005; Barton, Dielman and Cattell, 1974; Kohn, 1993; Kotaman 2016; Lepper et al., 1973; Vostanis et al., 2006). Ödül ile çocuklara başkalarının onların davranışlarını ve hayatlarını kontrol etmesinde bir sakınca olmadığı mesajı verilir. Ebeveynlerin görevi, çocukların nasıl davranacaklarına karar vermek için kendi kendilerine düşünme ve başkaları onları çekici ödüllerle yönlendirmeye çalışsalar da düşünmeye devam etme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktır (Solter, 2012). Bu araştırmanın bir yansıması olarak, özellikle orta çocukluk döneminde iç motivasyon ve ödülün etkileri hakkında daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Yurtal ve Yontar'ın (2006) çalışmasında da sınıf öğretmenleri ile yaptığı çalışmada da öğretmenlerin % 32 oranında ödül verdiği bulunmuştur. Ödül türlerine göre dağılıma bakılacak olursa; araştırmada annelerin hepsi övgüyü kullandığını belirtmiştir. Theunissen, Vogels ve Reijneveld'in (2015) yaptığı çalışmada da övgüye dayalı ödül yöntemlerini gelir düzeyi ve eğitim düzeyi yüksek olan aileler tercih etmekteydi. Günümüzde Adler prensiplerinden güç alan 'cesaretlendirme' yönteminin övgüye dayalı dışsal pekiştirmelerden çok daha iyi sonuçlar verdiği gözlemlenmektedir. (Azoulay, 1999; Ergüner ve Terzi 2015; Henderlong and Lepper, 2002; Lepper and Henderlong

2000). Öğretmenlere ve ailelere, dışsal motivasyonu destekleyen ödül ve ceza sürecine dayalı davranışçı yaklaşımlara alternatif olan cesaretlendirme ile ilgili eğitimler verilmesi gerekliliği âşikârdır.

Cezaya kıyasla ödül daha kabul gören bir yaklaşım olsa da, ödül ve ceza mantık olarak benzer şekilde işlemektedir. Ödül de ceza da iç motivasyon gelişimini sekteye uğratır. İkisi de sorgusuz itaat ve hiyerarşik bir yapıya dayanır. Lâkin değişim içeriden başlar. Tıpkı bir yumurtanın dışarıdan müdahale ve güçle kırılmasıyla hayat biterken; içeriden gelen güçle kırılmasıyla hayatın başlaması gibi... Çocukların elinden, dilinden zarar gelmeyeceğinden emin olduğu güvenli bir dayanağa, bağlanmaya ve koşulsuz, derin sevgiye ihtiyaçları vardır. Değişim, bu ihtiyaçlar karşılandığında başlayacaktır.

Mutlu ve sağlıklı çocuk yetiştirmenin net bir algoritması yoktur. Genler ve çocuğun içinde bulunduğu akran grubu da çok önemlidir. Birden fazla çocuğu olan her anne babanın bildiği gibi, çocuklar şekil verilmeyi bekleyen hammadde öbekleri değildir. Onlar kişilikleriyle birlikte doğan küçük insanlardır. Bununla birlikte anne babaların çocuklar üzerinde büyük gücü vardır. Anne babaların çocuklarını dövmesi, aşağılaması, istedikleri olmayınca bazı şeylerden mahrum bırakması ya da boşlaması yanlıştır. Çünkü bunlar güçlü ve büyük bir kişinin küçük ve çaresiz birine yapabileceği korkunç şeylerdir. (Pinker, 2013). Harris'in dediği gibi: "Çocuklarımızın yarınlarını elimizde tutamıyor olabiliriz, fakat bugünleri kesinlikle bizim elimizdedir, bugünleri sefil hale getirecek her türlü güç de bizlerde mevcuttur".

Bu araştırmanın kesitsel ve korelasyonel bir çalışma olması, örneklem sayısının çok fazla olmaması ve sosyo-ekonomik olarak orta ve üst düzey bir grupla yürütülmesi, bu çalışmanın sınırlılıklarındandır. Tüm sınırlılıklarına rağmen bu çalışmanın, gerek yurt içinde gerekse yurt dışında fazla araştırmanın olmadığı orta çocukluk dönemine tekabül eden, 9-11 yaş arası çocuklarda güvenli bağlanma ile içe yönelim/dışa yönelim problemleri arasındaki ilişkileri göstermesi ve yanı sıra ebeveynin kullandığı ödül-ceza kullanımı ile ilgili veri sunması açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Orta çocukluk döneminde güvenli bağlanma, köprüden önce son çıkış gibidir. Ergenlikteki fiziksel ve duygusal çalkantılara ve fırtınaya karşı; ummâna açılan bir

ergenin hayatının rotasını çizirken ve yeni ilişkiler tesis ederken, güvenli bağlanma pusula işlevi görecektir.

KAYNAKÇA

Ainsworth, M.D., and Bell, S.M., Mother-infant interaction and the development of competence, Londra: American Press, 1974.

Ainsworth, M. D., 1989, "Attachment beyond infancy", *Amerikan Psychologist*, 44, 709-716.

Akbaba, S., ve Aktaş, A., 2005, "İçsel motivasyonun bazı değişkenler açısından incelenmesi", *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21, 19-42.

Akduman, G. G., 2010, "Okul öncesi dönem çocuğu olan annelerin uyguladıkları disiplin yöntemlerinin çocuk istismarı açısından değerlendirilmesi", *Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 38, 49.

Allen, J. P., 2008, "The attachment system in adolescence", In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (2nd ed., pp. 419-435). New York, NY: Guilford Press.

Amabile, T. M., 1998, "How to kill creativity", *Harvard Business Review*, 76(5), 76-87.

Amabile, T. M., Barsade, S. G., Mueller, J. S., and Staw, B. M, 2005, "Affect and creativity at work", *Administrative Science Quarterly*, 50(3), 367-403.

Arsu A., ve Arsu T., *Geçmişini İzleri: Kum Terapisi*, İstanbul, Goa Yayıncılık, 2014.

Austin V. L., and Sciarra D. T., *Çocuk ve Ergenlerde Duygusal ve Davranışsal Bozukluklar*, (Çev., Mustafa Özekeş), İstanbul, Nobel Yayıncılık, 2015.

Azoulay, D., 1999, "Encouragement and Logical Consequences Versus Rewards and Punishment: A reexamination", *The Journal of Psychology*, 55, 7813-7819.

Azrin N. H., and Holz W. C., *Punishment. Operant Behavior*, New York, Appleton-Century Crofts, 1966.

Barnett, D., Kidwell, S.L., and Leung, K. H., 1998, "Parenting and preschooler attachment among low-income urban African families", *Child Development*, 69 (6), 1657-1671.

Bartholomew and Horowitz, 1991, "Attachment styles among young adults. A test of a four-category model", *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-224.

Barton, K., Dielman, T. E., and Cattell, R. B., 1974, "Child rearing practices and achievement in school", *The Journal of Genetic Psychology*, 124(1), 155-165.

Benoit, D., Zeanah, C., and Barton M., 1989, "Maternal attachment disturbance in failure to thrive. Infant", *Mental Health Journal*, 10, 185-202.

Bilge, Y. D., Taşar, M. A., Kılınçoğlu, B., Özmen, S., and Tıraş, Ü., 2013, "Alt sosyoekonomik düzeye sahip anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi düzeyleri, deneyimleri ve kullandıkları disiplin yöntemleri", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14(1), 27-35.

Bilir, Ş., Meziyet, A. R. I., Dönmez, N. B., Atik, Ç. U. B., ve San, A. G. P., 1991, "Türkiye'nin 16 ilinde 4-12 yaşlar arasındaki 50.473 çocuğa fiziksel ceza verme sıklığı ve buna ilişkin problem durumlarının incelenmesi", *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 1(1).

Bizzi, F., Castellano, R., and Cavanna, D., 2016, "Continuity of attachment in children with disruptive behavior disorders and in their parents: A pilot study", *European Psychiatry*, 33, 424.

Bolat, Ö., 2015, "Ödül ne zaman işe yarar". Available on site <http://www.sosyal.hurriyet.com.tr/odul-ne-zaman-ise-yarar.html>.

Boldt, L. J., Kochanska, G., Grekin, R., and Brock, R. L., 2016, "Attachment in middle childhood: predictors, correlates, and implications for adaptation. *Attachment & Human Development*" 18(2), 115-140.

Bosmans, G., and Kerns, K. A., 2015, "Attachment in middle childhood: Progress and Prospects. Theoretical advances and new directions in an emerging field", *New Directions for Child and Adolescent Development*, 148, 1-14.

Bowlby, J., *Attachment and Loss: Vol 1. Attachment*, New York, Basic Books, 1969.

Bowlby, J., *Attachment and Loss: Vol. 2. Separation, anxiety and anger*, New York, Basic Books, 1973.

Bowlby J., *Sevgi bağlarının kurulması ve bozulması*, (Çev., Meltem Kamer) İstanbul, Psikoterapi Enstitüsü Yayınları, 2014.

Bowlby J., *Güvenli bir dayanak: Ebeveyn-çocuk bağlanmasında sağlıklı insan gelişimi*, (Çev., Sarp Güneri), Psikoterapi Enstitüsü Yayınları, 2012.

Bowlby J., *Bağlanma*, (Çev., Tuğrul Veli Soylu), İstanbul, Pinhan Yayıncılık, 2013.

Bureau, J. F., & Moss, E., 2010, "Behavioural precursors of attachment representations in middle childhood and links with child social adaptation", *British Journal of Developmental Psychology*, 28(3), 657-677.

Bruce D. P., and Szalavitz M., *Köpek gibi büyütülmüş çocuk*, (Çev., Elif Söğüt) Okuyan Us Yayınları İstanbul, 2015.

Brumariu, L. E., Kerns, K. A., Bureau, J. F., and Lyons-Ruth, K., 2013, "Middle childhood attachment strategies coding system" (Version 1). Unpublished manual.

Brumariu, L. E., and Kerns, K., 2010, "Parent-child attachment and internalizing symptoms in childhood and adolescence: A review of empirical findings and future directions", *Development and Psychopathology*, 22, 177-203.

Bryner, J. (2005), "Rewards Not Working?", *Instructor*, 115(4), 19-20.

Carroll, P., and Hamilton, W. K. (2016), "Positive Discipline Parenting Scale: Reliability and Validity of a Measure", *Journal Of Individual Psychology*, 72(1), 60-74.

Caspi, A., McClay, J., Moffitt, T. E., Mill, J., Martin, J., Craig, I. W., and Poulton, R., 2002, Role of Genotype in the Cycle of Violence in Maltreated Children. *Science*, 297(5582), 851-854.

Cassidy, J., Lichtenstein-Phelps, J., Sibrava, N. J., Thomas, C. J., and Borkovec, T. D., Generalized anxiety disorder: Connections with self-reported attachment. *Behavior Therapy*, 40(1), 23-38, 2009.

Chang, L., Dodge, A.K., Schwartz, D. and Mcbride-Chang, C., (2003), "Harsh parenting in relation to child emotional regulation and aggression", *Journal of Family Psychology*, 17 (4), 598-606.

Cori J. L., Var olan annenin yokluğu, (Çev., E. Akay), İstanbul, Okuyan Us Yayıncılık, 4. Basım, 2015.

Cowley-Malcolm, E. T., Fairbairn-Dunlop, T. P., Paterson, J., Gao, W., and Williams, M., 2009, "Child discipline and nurturing practices among a cohort of Pacific mothers living in New Zealand", *Pacific Health Dialog: Journal of Community Health and Clinical Medicine for the Pacific*, 15(1), 36-45.

Cozolino L., İnsan ilişkilerinin nörobilimi: Bağlanma ve sosyal beynin gelişimi, (Çev., Mirel Benveniste), İstanbul, Psikoterapi Enstitüsü Yayınları, 2014.

Demirkaya, S. K., ve Abalı, O., 2012, "Annelerin çocuk yetiştirme tutumlarının okul öncesi dönem davranış sorunları ile ilişkisi", *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13(1), 67-74.

Del Giudice, M., 2015, "Attachment in middle childhood: An evolutionary-developmental perspective. In G. Bosmans & K. A. Kerns (Eds.), *Attachment in middle childhood: Theoretical advances and new directions in an emerging field*, *New Directions for Child and Adolescent Development*, 148, 15-30.

Dienstbier, R. A., Hillman, D., Lehnhoff, J., Hillman, J., and Valkenaar, M. C., 1975, "An emotion-attribution approach to moral behavior: interfacing cognitive and avoidance theories of moral development", *Psychological Review*, 82(4), 299.

Dornbusch, S. M., Ritter P. L., Leiderman P. H., Roberts D. F., and Fraleigh M. J., 1987 “The relation of parenting style to adolescent school performance”, *Child development*, 58, 1244-1257.

Dubois-Comtois, K., Moss, E., Cyr, C., and Pascuzzo, K., 2013, “Behavior problems in middle childhood: The predictive role of maternal distress, child attachment, and mother–child interactions”, *Journal of Abnormal Child Psychology*, 41, 1311–1324.

Easterbrooks M. A, Biesecker G., and Lyons-Ruth K., 2000, “Infancy predictors of emotional availability in middle childhood: the roles of attachment security and maternal depressive symptomatology”, *Attach Human Development*. (2), 170-87.

Erol, N., ve Şimşek, Z., Okul çağı çocuk ve ergenler için davranış değerlendirme ölçekleri el kitabı, Ankara, Mentis Yayıncılık, 2010.

Erol, N., ve Şimşek Z., Türkiye’de çocuk ve gençlerde ruh sağlığı profili., Ankara, Aydoğdu ofset 1997.

Fearon, R. P., Bakermans-Kranenburg, M. J., van Ijzendoorn, M. H., Lapsley, A.-M., and Roisman, G. I., 2010, “The significance of insecure attachment and disorganization in the development of children’s externalizing behavior: A meta-analytic study”, *Child Development*, 81, 435–456.

Fearon, R. P., and Belsky, J., 2011, “ Infant–mother attachment and the growth of externalizing problems across the primary school years”, *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 52, 782–791.

Feldman, R., Greenbaum, C. W., Mayes, L. C., and Erlich, S. H., 1997, “Change in mother-infant interactive behavior: Relations to change in the mother, the infant, and the social context”, *Infant Behavior and Development*, 20(2), 151-163.

Fonagy P., Leigh T., and Steele M., 1996, “The relationship of attachment status psychiatric classification and response to psychotherapy”, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64, 22-31.

Fransson, M., Granqvist, P., Marciszko, C., Hagekull, B., and Bohlin, G., 2016, “Is middle childhood attachment related to social functioning in young adulthood?”, *Scandinavian Journal Of Psychology*, 57(2), 108-116.

Freud, A., Çocuklukta normallik ve patoloji: Gelişimin değerlendirilmesi, (Çev., Saffet Murat Tura), İstanbul, Metis yayıncılık, 2013.

Frick, P. J., Lahey, B. B., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M., Christ, M. A., and Hanson, K., 1992, “Familial risk factors to oppositional defiant disorder and conduct disorder: parental psychopathology and maternal parenting”, *Journal Of Consulting And Clinical Psychology*, 60(1), 49-55.

Gallagher, N. (2003), “Effects of PARENT-CHILD Interaction therapy on Ypung Children

with Disruptive Behavior Disorders. Research and Training Center on Early Childhood Development, 1 (4)

Gordon, T., Çocukta İç Disiplin mi, dış disiplin mi?, (Çec., Emel Aksay), İstanbul, Aura yayıncılık, 2015.

Granot, D., and Mayseless, O., 2001, "Attachment security and adjustment to school in middle childhood", International Journal of Behavioral Development, 25, 530–541.

Groh, A. M., Roisman, G. I., van Ijzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M. J., and Fearon, R. P., 2012, "The significance of disorganized attachment for children's internalizing symptoms: A meta-analytic study" Child Development, 83, 591–610.

Gershoff, E. T., Grogan-Kaylor, A., Lansford, J. E., Chang, L., Zelli, A., Deater-Deckard, K. and Dodge, K. A., 2010, "Parent Discipline Practices in an International Sample: Associations With Child Behaviors and Moderation by Perceived Normativeness", Child Development, 81: 487–502. d

Gunnoe, M. L., and Mariner, C. L., 1997, "Toward a developmental-contextual model of the effects of parental spanking on children's aggression", Archives of Pediatric Adolescent Medicine, 151, 768–775.

Güliz O., Hüsniye D., Günaydın S., ve Uğurlu F., 2016, "Çocukluk döneminde yaşanan ihmal veya istismarın benlik saygısına etkisinin incelenmesi", Sağlık Bilimleri ve Meslekleri Dergisi 3 (1), 9-15.

Güneş, A., Güvenli Bağlanma, İstanbul, Timaş Yayınları, 2014.

Hazan, C., and Shaver, P.R., 1987, "Romantic love conceptualized as an attachment process", Journal of Personality and Social Psychology, 52, 511-526.

Hecker, T., Hermenau, K., Salmen, C., Teicher, M., and Elbert, T., 2016, "Harsh discipline relates to internalizing problems and cognitive functioning: findings from a cross-sectional study with school children in Tanzania", BMC Psychiatry, 16(1), 118.

Henderlong J., and Lepper, M. R., 2002, The effects of praise on children intrinsic motivation: A review and synthesis, Psychological Bulletin, 128, 774-795.

Holtrop, K., McNeil Smith, S., and Scott, J. C., 2015, "Associations between Positive Parenting Practices and Child Externalizing Behavior in Underserved Latino Immigrant Families", Family Process, 54(2), 359-375.

Humphreys, T., Çocuk Eğitimin Anahtarı: Özgüven, (Çev., Tanju Anapa), İstanbul, Epsilon Yayıncılık, 2022.

İlaslan, Ö., 2009, Çocukların bağlanma davranışlarının özlük niteliklerine ve anne bağlanma stillerine göre incelenmesi, Yayımlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Jokela, M., Ferrie, J., and Kivimäki, M., 2009, "Childhood problem behaviors and death by midlife: the British National Child Development Study", *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 48(1), 19-24.

Kartal, H., ve Bilgin, A., 2009, "Anne-babaların kız ve erkek çocuklarına uyguladıkları psikolojik saldırganlık davranışları", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(8), 230-41.

Kauffman M. J., and Landrum T. J., *Duygusal ve davranışsal bozuklukları olan çocukların ve gençlerin özellikleri*, (Çev., Sema Kaner), İstanbul, 10.basım Nobel yayıncılık, 2015.

Kernis, Michael H., Anit C. B., and Gene H. B., 2000 "Fragile self esteem in children and its association with perceived patterns of parent child communication", *Journal of Personality* 68, 225-252.

Kerns, K. A., Brumariu, L. E., and Seibert, A. C., 2011, "Multi-method assessment of mother-child attachment: Links to parenting and child depressive symptoms in middle childhood", *Attachment and Human Development*, 13, 315-333.

Kerns, K. A., Tomich, P. L., Aspelmeier, J. E., and Contreras, J. M., 2000, "Attachment-based assessments of parent-child relationships in middle childhood", *Developmental Psychology*, 36, 614-626.

Kerns, K. A., Brumariu, L. E., and Seibert, A. C., 2011, "Multi-method assessment of mother-child attachment: Links to parenting and child depressive symptoms in middle childhood", *Attachment and Human Development*, 13, 315-333.

Kerns, K. A., Klepac, L., and Cole, A., 1996, "Peer relationships and preadolescents' perceptions of security in the child-mother relationship", *Developmental Psychology*, 32, 457-466.

Kesebir, S., *Kohut ve Kendilik Psikolojisi*, İstanbul, Psikanalitik Psikoterapiler Türkiye Psikiyatri Yayınları Derneği, 2011.

Kesebir, S., Kavzoğlu, S. Ö., ve Üstündağ, M. F., 2011, "Bağlanma ve Psikopatoloji", *Current Approaches In Psychiatry / Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(2), 321-342.

Keskin, S. P., *7/24 Anneye Güvenli Bağlanma*, İstanbul, Boyut Yayınları, 2013

Kılıç, B. G., and Aysev, A., 2005, "Psychopathology In Children With Medical Diseases Comorbid With", *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi/Turkish Journal of Child and Adolescent Mental Health*, 12(3), 115-120.

Kırimer, F. T., Akça, E. T., and Sümer, N. T., 2014, "Orta çocuklukta anneye kaygılı ve kaçınan bağlanma: Yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri-II orta çocukluk dönemi ölçeğinin Türkçeye uyarlanması" *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(33), 45.

Kochanska, G., 1995, "Children's temperament, mothers' discipline, and security of attachment: multiple pathways to emerging", *Child Development*, 66,597-615.

Kohn. A., *Punished by reward: The trouble with gold stars, incentive plans, praise and other bribes*, New York, Houghton Mifflin, 1993.

Kohut H., *Kendiliğın Çözümlemesi*, (Çev., Cem Atbaşoğlu)İstanbul, Metis Yayınları, 2002.

Kotaman, H., 2016, "Impact of rewarding and parenting styles on young children's cheating behavior", *European Journal of Developmental Psychology*, 1-14.

Köroğlu, Ertuğrul., *DSM-4 Tanı Ölçütleri*, Ankara, Hekimler Yayınları Birliği, 2012.

Lamborn, S. D., Dornbusch, S. M., and Steinberg, L., 1996, "Ethnicity and community context as moderators of the relationship between family decision making and adolescent adjustment", *Child Development*, 67, 283-301.

Laskey, B. J., and Cartwright-Hatton, S., 2009, "Parental discipline behaviours and beliefs about their child: associations with child internalizing and mediation relationships", *Child Care, Health and Development*, 35(5), 717-727.

Lepper, M. R., and Henderlong, J., *25 years of research on intrinsic versus extrinsic motivation*, Saan Diego, C. A. Academic Press, 2000.

Lieberman, M., Doyle, A. B., and Markiewicz, D., 1999, "Developmental patterns in security of attachment to mother and father in late childhood and early adolescence: Associations with peer relations", *Child Development*, 70(1), 202-213.

Madigan, S., Atkinson, L., Laurin, K., and Benoit, D., 2012, "Attachment and internalizing behavior in early childhood: A meta-analysis", *Developmental Psychology*, 49, 1-18.

Mahler, M., Pine F., and Bergman, A., *The Psychological birth of the human infant: Symbiosis and individuation*, New York, Basic Books. 2000.

Mahler, M. S., Pine F., and Bergman A., *İnsan yavrusunun psikolojik doğumu*, (Çev., Ali Nahit Babaoğlu) İstanbul, Metis Yayınları, 2012.

Main M., *Recent studies in attachment:overview with selected implications for clinical work. Attachment theory:Social, developmental and clinical perspectives*. Analytic Press, 1995.

Main, M., and Cassidy, J. ,1988, " Categories of response to reunion with the parent at age 6: Predictable from infant attachment classifications and stable over a 1-month period", *Developmental psychology*, 24(3), 415.

Main, M., Kaplan, N., and Cassidy, J., 1985, "Security in infancy, childhood, and

adulthood: A move to level of representation”, Monographs of the Society for Research in Childhood Development, 50, 66-104.

Main M., and Solomon J., Discovery of a New Insecure Disorganized/Disoriented attachment pattern affective development in infancy, Norwood 95-124, 1986.

Marshall M., Ödül yok, zeza yok! Bu nasıl disiplin?, (Çev.,Emel Aksay)İstanbul, Sistem Yayıncılık, 2009.

Masterson J., Bağlanma kuramı ve nörobiyolojik kendilik gelişimi açısından kişilik bozuklukları, (Çev., Habibe Şentürk) İstanbul, Litera yayıncılık., 2013.

McLoyd, V. C., and Smith, J., 2002, “Physical discipline and behavior problems in African American, European American, and Hispanic children: Emotional support as a moderator”, Journal of Marriage and Family, 64(1), 40-53.

Meaney, M. J., Brake, W., and Gratton, A. (2002), “Environmental regulation of the development of mesolimbic dopamine systems: a neurobiological mechanism for vulnerability to drug abuse?”, Psychoneuroendocrinology, 27(1), 127-138.

Mercan S., Psikanalitik Psikoterapiler, İstanbul, Türkiye Psikiyatri Yayınları Derneği, 2011

Mesulam M. M., 2004, Davranışsal ve kognitif nörolojinin ilkeleri, (Çev., Hakan Gürvit) İstanbul, Yelkovan Yayıncılık,

Miller J, A., Çocuklarda depresyon, (Çev., Müjde Işık) İstanbul, Özgür yayıncılık ,2001

Miller A., Yetenekli çocuğun dramı, (Çev., Emine Avşar) Profil Yayıncılık, İstanbul, 2013.

Moss, E., Bureau, J.-F., St.-Laurent, D., and Tarabulsky, G. M., 2011, “Understanding disorganized attachment at preschool and school age: Examining divergent pathways of disorganized and controlling children”, In J. Solomon & C. George (Eds.), Disorganized attachment and caregiving (pp. 52–79). New York. NY: Guilford Press.

Moss, E., Cyr, C., and Dubois-Comtois, K., 2004, “Attachment at early school age and developmental risk: Examining family contexts and behavior problems of controlling–caregiving, controlling–punitive, and behaviorally disorganized children”, Developmental Mental Psychology, 40, 519–532.

Moss, E., St.-Laurent, D., Dubois-Comtois, K., and Cyr, C., 2005, “Quality of attachment at school age: Relations between child attachment behavior, psychosocial functioning, and school performance”, In K. A. Kerns & R. A. Richardson (Eds.), Attachment in middle childhood (pp. 189–211). New York, NY: Guilford Press.

Moss, E., and Lecompte, V., 2015, “Attachment and Socioemotional Problems in Middle Childhood”, New directions for child and adolescent development, (148), 63-76.

Moss, E., Pascuzzo, K., and Simard, V., 2012, "Treating insecure and disorganized attachments in school-aged children" In K. Nader (Ed.), *School rampage shootings and other youth disturbances: Early preventive interventions* (pp. 127–157). New York, NY: Taylor and Francis.

Moss, E., Smolla, N., Cyr, C., Dubois-Comtois, K., Mazzarello, T., and Berthiaume, C., 2006, "Attachment and behavior problems in middle childhood as reported by adult and child informants", *Development and Psychopathology*, 18, 425–444.

Munson, J. A., McMahon, R. J., and Spieker, S. J., 2001, "Structure and variability in the developmental trajectory of children's externalizing problems: Impact of infant attachment, maternal depressive symptomatology, and child sex", *Development and Psychopathology*, 13, 277–296.

O'Connor, E. E., Scott, M. A., McCormick, M. P., and Weinberg, S. L., 2014, "Early mother-child attachment and behavior problems in middle childhood: the role of the subsequent caregiving environment", *Attachment and Human Development*, 16(6), 590-612.

Özmen M., Bowlby ve Beğlanma Kuramı, İstanbul, Psikanalitik Psikoterapiler Türkiye Psikiyatri Yayınları Derneği, 2011.

Pinker, S., Boş Sayfa. (Çev., Mehmet Doğan), İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2013.

Polaha, J., Larzelere, R. E., Shapiro, S. K., and Pettit, G. S., 2004, "Physical Discipline and Child Behavior Problems: A Study of Ethnic Group Differences", *Parenting: Science and Practice*, 4(4), 339-360.

Power, T. G., and Chapieski, M. L., 1986, "Childrearing and impulse control in toddlers: A naturalistic investigation", *Developmental Psychology*, 22(2), 271.

Psouni, E., and Apetroaia, A., 2014, "Measuring scripted attachment-related knowledge in middle childhood: the Secure Base Script Test", *Attachment and human development*, 16(1), 22-41.

Reinecke M. A., Dattilio F. M., and Freeman A., Çocuklar ve ergenlerle bilişsel terapi, (Çev., Yavuz Selim Altındal), İstanbul, Litera Yayıncılık, 2015

Safran J. D., Psikanaliz ve Psikanalitik Terapiler (Çev., Gonca Akkaya) APA Psikoterapi Kuramları Dizisi, İstanbul, Okuyan Us yayınları, 2012.

Schore, A. N., 1997, "Early organization of the nonlinear right brain and development of a predisposition to psychiatric disorders", *Development and Psychopathology*, 9, 595-631.

Schore, A. N., 2000, "Attachment and the regulation of the right brain", *Attachment and Human Development*, 2, 23-47.

Schultz D. P., Schultz S. E., A history of modern psychology, (Çec., Yasemin Aslay) Belmont C. A, 8th Edition, Thomson Wadsworth, 2004.

Scott, S., Conduct disorders: A clinician's handbook of child and adolescent psyciatry, Cambridge University, 2006.

Seven, S., 2006, Altı yaş çocuklarının sosyal beceri düzeyleri ile bağlanma durumları arasındaki ilişkilerin incelenmesi, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Shapiro, S., G., Çocukluk ve ilk gençlik depresyonu. (Çev., Meral Kesim), İstanbul, Papirüs Yayınları, 1994.

Siegel D. and Bryson T., Bütün-Beyinli Çocuk, (Çev., Handan Ünlü Haktanır) İstanbul, Koridor Yayınları, 2016.

Smith, C. E., and Warneken, F. (2016), "Children's Reasoning About Distributive and Retributive Justice Across Development", *Developmental Psychology*, 52(4), 613-628.

Solomon, J., George, C., and De Jong, A., 1995, "Children classied as controlling at age six: Evidence of disorganized representational strategies and aggression at home and at school", *Development and Psychopathology*, 7, 447-463.

Solter A., Çocuğunuza kulak verin, (Çev., Ayşegül Cebenoyan), İstanbul, Doğan Egmont Yayıncılık, 2012.

Solter. A., Bilinçli Bebek, (Çev.,Ayşegül Cebenoyan), İstanbul, Doğan Kitap, 2010.

Soykan-Aysev A., Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu ve özgül öğrenme güçlüğü, Ankara Üniversitesi, Tıp Fakültesi yayınları, 2005.

Sökücü, A. D., Mahler ve Ayrılma Bireyleşme Kuramı, İstanbul, Psikanalitik Psikoterapiler Türkiye Psikiyatri Yayınları Derneği, 2011.

Speltz, M. L., DeKlyen, M., Greenberg, M. T., and Dryden, M., 1995, "Clinic referral for oppositional defiant disorder: relative significance of attachment and behavioral variables", *Journal Of Abnormal Child Psychology*, 23(4), 487-507.

Stern, D., Bir bebeğin günlüğü, İstanbul, Litera Yayıncılık, 2011.

Straus, M. M. A., Gelles, R. J., and Steinmetz, S. K., Behind closed doors: Violence in the American family. Transaction Publishers., 1980.

Strauss, M.A., Corporol punishment of children and depression ans suicide in adulthood. Cambiridge University Press, 1993.

Strauss M. A., 1991, "Discipline and deviance: physical punishment of children and violence and other crime in adulthood", *Social Problems*, 38 (2), 101-123.

Suomi S. J., and Harlow, H. E., 1972, "Social rehabilitation of isolate-reared monkeys. *Developmental Psychology*, 6, 487-496.

Sümer, N., ve Anafarta-Şendağ M., 2009, "Orta çocukluk döneminde ebeveynlere bağlanma benlik algısı ve kaygı", *Türk Psikoloji Dergisi*. 24 (63), 86-101.

Tahiroğlu Y. A. T., Bahalı, K. T., Avcı, A. T., Seydaoğlu, G. T., ve Uzel, M. T. , 2009, "Ailedeki disiplin yöntemleri, demografik özellikler ve çocuklardaki davranış sorunları arasındaki ilişki", *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 16(2), 67.

Tanrıdağ O., *Beyin-davranış ilişkileri üzerine konferanslar ve dersler*, İstanbul, Üsküdar Üniversitesi Yayınları, 2014.

Tekinalp., B., ve Terzi I., Ş., *Psikolojik danışmada güncel kuramlar*, Ankara, Pegem Akademi, 2013.

Theunissen, M. C., Vogels, A. C., & Reijneveld, S. A. (2015), "Punishment and reward in parental discipline for children aged 5 to 6 years: prevalence and groups at risk", *Academic Pediatrics*, 15(1), 96-102

Turhan, M. T., ve Yaraş, Z. T. (2013), "Öğretmen ve öğrencilerin öğretmen, disiplin, müdür, sınıf kuralları, ödül ve ceza kavramlarına ilişkin metafor algıları", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), 129.

Uzday T., *Nöropsikofarmakoloji: Rasyonel ilaç kullanımı*, İstanbul, Medikal Yayıncılık, 2007.

Vostanis, P., Graves, A., Meltzer, H., Goodman, R., Jenkins, R., and Brugha, T. (2006), "Relationship between parental psychopathology, parenting strategies and child mental health", *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 41(7), 509-514.

Verschueren, K., Dossche, D., Marcoen, A., Mahieu, S., and Bakermans-Kranenburg, M., 2006, "Attachment Representations and Discipline in Mothers of Young School Children: An Observation Study", *Social Development*, 15(4), 659-675.

Webster Üniversitesi, "Melanie Klein". Available on site <http://faculty.webster.edu/woolfm/klein.html>.

Webster-Stratton, C., Reid, M. J. And Hammonnd, M.(2004), "Treating Children with Early-Onset Conduct Problems: Intervention Outcomes for Parent, Child and Teacher Training", *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 33 (1), 105-124.

Winnicott D. W., *Bebekler ve anneleri*, (Çev.,Nükhet Diner, Eylül Durukan), İstanbul, Pinhan Yayıncılık,.1998.

Winnicott D.W., Ebeveynlerle sohbet, (Çev., Neşe Hatipoğlu), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2013.

Winnicott D. W., Oyun ve Gerçeklik, (Çev., Tuncay Birkan) İstanbul, Metis yayıncılık, 2013.

Winnicott D. W., Çocuk aile ve dış dünya, (Çev.,Nur Nirven, Nüket Diner), İstanbul, Pinhan Yayıncılık, 2014.

Yörükân T., Bağlanma ve sonraki yaşlarda görülen etkileri, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.

Yurtal, F. T., ve Yontar, A. T. (2006), “Sınıf Öğretmenlerinin Öğrencilerinden Bekledikleri Sorumluluklar ve Sorumluluk Kazandırmada Kullandıkları Yöntemler”, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(2), 411.

EKLER

EK-1 Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

ÇALIŞMANIN ADI: Orta çocukluk döneminde çocukların duygusal ve davranışsal sorunlar

Aşağıda bilgileri yer almakta olan bir araştırma çalışmasına katılmanız istenmektedir. Çalışmaya katılıp katılmama kararı tamamen size aittir. Katılmak isteyip istemediğinize karar vermeden önce araştırmanın neden yapıldığını, bilgilerinizin nasıl kullanılacağını, çalışmanın neleri içerdiğini, olası yararları ve risklerini ya da rahatsızlık verebilecek yönlerini anlamanız önemlidir. Lütfen aşağıdaki bilgileri dikkatlice okumak için zaman ayırınız. Eğer çalışmaya katılma kararı verirsiniz, **Çalışmaya Katılma Onayı** formunu imzalayınız. Çalışmadan herhangi bir zamanda ayrılmakta özgürsünüz. Çalışmaya katıldığınız için size herhangi bir ödeme yapılmayacak ya da sizden herhangi bir maddi katkı/malzeme katkısı istenmeyecektir.

GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Sevgili anneler,

Bu bilimsel çalışma Üsküdar Üniversitesi Klinik Psikoloji programında, Psikolog Berrin Göncü IŞIKOĞLU tarafından yürütülmektedir. Amacı, orta çocukluk döneminde duygusal ve davranışsal sorunlarla ilgili bilgi toplamaktır. Elde edilen veriler topluca değerlendirilecektir. Sizden kimliğinizle ilgili bilgiler istenmemektedir.

Anket üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde kişisel bilgiler istenmektedir. İkinci bölümde çocuğunuzun davranışları ile ilgili sorular yer almaktadır. Üçüncü bölüm ise disiplin tarzıyla ilgili ilgilidir.

Soruları cevaplarken size en uygun olan cevabı parantez içindeki boşluklara çarpı işareti koyarak belirtiniz. Formu doldurduktan sonra, lütfen kapalı zarf içinde okul idaresine veya çocuğunuzun danışman öğretmenine teslim ediniz.

Ülkemizde çocuk ruh sağlığı alanında önemli etkileri olabilecek bu bilimsel çalışmaya katılmanızı ve hiçbir soruyu atlamadan cevaplamanızı rica ediyor; hassasiyetiniz, sabrınız ve bilime katkınızdan dolayı şimdiden teşekkür ediyorum.

ÇALIŞMANIN KONUSU VE AMACI :

Orta çocukluk döneminde görülen duygusal ve davranışsal sorunlarla ilgili bilgi toplamaktır.

ÇALIŞMA İŞLEMLERİ:

Çocuklar için anket çalışması okulda sınıf öğretmenleri nezaretinde uygulanacaktır. Anneler için hazırlanan anketler ise kapalı zarflar içinde çocuklar aracılığıyla sizlere

ulaştırılacaktır. Doldurduğunuz anketlerin yine kapalı zarflar içinde ya bizzat veya sınıf öğretmenleri aracılığıyla okul idaresine teslim etmeleri istenecektir.

KİŞİSEL BİLGİLERİM NASIL KULLANILACAK?

Kimliğinize ait bilgiler kesinlikle gizli tutulacak ve kullanılmayacaktır.

SORU VE PROBLEMLER İÇİN BAŞVURULACAK KİŞİLER :

1. Rabia Berrin Işıkoğlu

Çalışmaya Katılma Onayı

Yukarıdaki bilgileri ilgili araştırmacı ile ayrıntılı olarak tartıştım ve kendisi bütün sorularımı cevapladı. Bu bilgilendirilmiş olur belgesini okudum ve anladım. Bu araştırmaya katılmayı kabul ediyorum ve bu onay belgesini kendi hür irademle imzalıyorum. Bu onay, ilgili hiçbir kanun ve yönetmeliği geçersiz kılmaz. Araştırmacı, saklamam için bu belgenin bir kopyasını çalışma sırasında dikkat edeceğim noktaları da içerecek şekilde bana teslim etmiştir.

<i>Tarih ve İmza:</i>

<i>Araştırmacı Adı Soyadı:</i>	Rabia Berrin Işıkoğlu	<i>Tarih ve İmza:</i>
<i>Adres ve Telefon:</i>	Bahar Psikolojik Danışmanlık Merkezi Tophanelioğlu caddesi No:60 E Blok Daire:1 Altunizade 02166062247 / 08503024262 / 05337744460	

1: Gönüllünün bilgilendirilme işlemine başından sonuna dek tanıklık eden kişi

2:Gönüllüyü araştırma hakkında bilgilendiren kişi

EK-2 Kişisel Bilgi Formu

Sayın Katılımcı,

Lütfen cevaplarınızı durumunuzu yansıtacak şekilde titizlikle ve samimiyetle vermeye özen gösteriniz. Her soru grubundan önce verilen açıklamaları dikkatlice okuyunuz ve bu açıklamalar doğrultusunda işaretlemeleri yapınız. Size uygun olan seçeneğin altında ki parantezin içine (x) işareti koyarak cevaplayınız.

Bilimsel bir çalışmaya yapacağınız katkıdan dolayı şimdiden teşekkür ederiz.

1. Kaç çocuğunuz var?.....
2. Kaçınıcı çocuğunuz?.....
3. Eğitim durumunuz nedir? (Son aldığınız diplomaya göre belirtiniz)
İlkokul Ortaokul Lise Üniversite Yüksek Lisans Doktora
(1) (2) (3) (4) (5) (6)
4. Bir işte çalışıyor musunuz?
Çalışıyorum Çalışmıyorum Diğer: _____
() ()
5. Çocuğunuzun bebeklik döneminde ne kadar süre emzirdiniz?.....
Hiç emzirmedim 0-6 ay 7-12 ay 13-18ay 19-24ay
(1) (2) (3) (4) (5)
6. Çocuğunuzun bebekken onunla kaç ay yan yana yattınız?
Hiç 0-6 ay 7-12 ay 13-18ay 19-24ay
(1) (2) (3) (4) (5)
Diğer.....
7. Çocuğunuzun bebekken kaç ay onunla aynı odada yattınız?.....
8. Çocuğunuzun kendi odasında ve kendi yatağında ne zaman uyumaya başladı?
0-6 ay 7-12 ay 13-18ay 19-24ay İlk 4 yıl
(1) (2) (3) (4) (5)
Diğer.....
9. Çocuğunuzun tek başına odasında ne zaman yatmaya başladı?.....
10. Çocuğunuza 0-2 yaş arası kim yada kimler baktı?.....
11. Çocuğunuzun herhangi bir sağlık sorunu, fiziksel ya da zihinsel engeli var mı?
Evet () Belirtiniz.....
Hayır ()
12. Çocuğunuzun tanımlayan üç özellik yazınız.
1..... 2..... 3.....
13. Genel olarak evinizde kuralları kim koyar ?.....
14. Medeni durumunuzu belirtiniz.
Eşimle yaşıyorum ()
Eşimle ayrı yaşıyorum ()
Boşandık ()
Diğer (Belirtiniz).....
15. Eşinizle ilişkinizi uyum noktasında değerlendirir misiniz?
Çok kötü (1) Kötü (2) İdare eder (3) İyi (4) Çok iyi (5)

EK-3 Ödül-Ceza Anketi

Sevgili anneler,

Aşağıdaki anket ödül ve ceza ile ilgili sorular içermektedir. Bu araştırmanın amacı, gönüllü katılım formunda anlatılmıştır. Çocuklarda görülen davranışları inceleme açısından, sizin vereceğiniz bilgiler çok değerli olacaktır. Size uygun olan seçeneğin altında ki parantezin içine lütfen çarpı işareti (X) koyunuz.

Samimi cevaplarınızla bu bilimsel çalışmaya verdiğiniz katkıdan dolayı teşekkür ederiz.

1. Çocuğumun olumsuz bir davranışı sonrasında herhangi bir yerine vururum.
Her zaman zaman (5) Çoğunlukla (4) Ara sıra (3) Nadiren (2) Hiçbir (1)
2. Çocuğumun olumsuz bir davranışı sonrasında tokat atarım.
Her zaman zaman () Çoğunlukla () Ara sıra () Nadiren () Hiçbir ()
3. Çocuğumun olumsuz bir davranışı sonrasında bir yerini çimdiklerim.
Her zaman zaman () Çoğunlukla () Ara sıra () Nadiren () Hiçbir ()
4. Çocuğumun olumsuz bir davranışı sonrasında sıkıca tutarak sarsarım.
Her zaman zaman () Çoğunlukla () Ara sıra () Nadiren () Hiçbir ()
5. Çocuğumun olumsuz davranışı sonrasında kulak çekerim.
Her zaman zaman () Çoğunlukla () Ara sıra () Nadiren () Hiçbir ()
6. Çocuğumun olumsuz davranışı sonrasında başına vururum.
Her zaman zaman () Çoğunlukla () Ara sıra () Nadiren () Hiçbir ()
7. Çocuğumun olumsuz bir davranışı sonrasında terlik ya da benzeri bir şey fırlatırım.
Her zaman zaman () Çoğunlukla () Ara sıra () Nadiren () Hiçbir ()
8. Çocuğumun olumsuz bir davranışı sonrasında üstüne yürürüm.
Her zaman zaman () Çoğunlukla () Ara sıra () Nadiren () Hiçbir ()

9. Çocuğumun olumsuz bir davranışı sonrasında, bu yanlış davranışımı düşünmesi için onu odasına gönderirim.
Her zaman zaman	Çoğunlukla	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir
()	()	()	()	()
10. Çocuğumun olumsuz bir davranışı sonrasında tavır koyarım.
Her zaman zaman	Çoğunlukla	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir
()	()	()	()	()
11. Çocuğumun olumsuz bir davranışı sonrasında “Böyle yaparsan senin annen olmam, seni sevmem” gibi sözler söylerim.
Her zaman zaman	Çoğunlukla	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir
()	()	()	()	()
12. Çocuğumun olumsuz bir davranışı sonrasında, onu sevdiği bir etkinlikten bir süre mahrum bırakırım. (Mesela bilgisayar kullanımını engellemek gibi)
Her zaman zaman	Çoğunlukla	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir
()	()	()	()	()
13. Çocuğumun olumsuz bir davranışı sonrasında, ona yüksek sesle kızarım veya bağırırım.
Her zaman zaman	Çoğunlukla	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir
()	()	()	()	()
14. Çocuğum olumsuz bir davranışı ısrarla sergilemeye devam ederse, bu durumu başka bir otoriteye (Öğretmeni veya babası gibi) söylemekle onu uyarırım.
Her zaman zaman	Çoğunlukla	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir
()	()	()	()	()
15. Çocuğumun olumsuz bir davranışı sonrasında, harçlığını keserek ya da azaltarak bedelini ödemesini sağlarım.
Her zaman zaman	Çoğunlukla	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir
()	()	()	()	()
16. Çocuğum olumlu bir davranış sergilerse, ona maddi bir ödül veririm. (Şeker, para ve oyuncak gibi şeyler vermek. Mesela matematik sınavından yüksek not alırsan bisiklet alırım gibi).
Her zaman zaman	Çoğunlukla	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir
()	()	()	()	()

17. Çocuğumun olumlu davranışlarından sonra çıkartma, gülen yüz veya yıldız gibi semboller veririm. (Yemeğini bitirirsen bir yıldız vereceğim. Yıldızların birikince de istediğin bir şeyi alacağım gibi).

Her zaman zaman	Çoğunlukla	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir
()	()	()	()	()

18. Çocuğuma olumlu bir davranışı sonrasında, övgü içeren sözler söylerim. (Bu resmi harika yapmışsın. Mükemmel hayran oldum gibi).

Her zaman zaman	Çoğunlukla	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir
()	()	()	()	()

19. Çocuğumun yapmak istemediği bir davranışı ona ödül vererek yaptırmaya çalışırım.

(Yemeklerini yersen dondurma alacağım gibi).

Her zaman zaman	Çoğunlukla	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir
()	()	()	()	()

20. Çocuğum ödevlerini yaptığı takdirde bilgisayar veya tablet kullanımı gibi sevdiği bir şeyi kullanmasına izin veririm.

Her zaman zaman	Çoğunlukla	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir
()	()	()	()	()

21. Çocuğum iyi notlar aldığı takdirde çocuğumu memnun edecek bir ödül hedefi koyarım. (Deneme sınavlarında en fazla üç yanlış yaparsan sana bilgisayar alacağız gibi).

Her zaman zaman	Çoğunlukla	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir
()	()	()	()	()

EK-4 Kerns Güvenli Bağlanma Ölçeği

Şimdi sana seninle ve annenle ilgili bazı sorular soracağız. Senin ve annenin nasıl insanlar olduğunuzu merak ediyoruz. Öncelikle sana bu soruların nasıl cevaplanacağını anlatayım. Her soru iki tür çocuktan söz ediyor ve bu çocuklardan hangisinin sana en çok benzediğini bilmek istiyoruz.

İşte bir örnek soru:

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar boş zamanlarında dışarıda oynamayı tercih ederler	AMA	Bazı çocuklar da televizyon seyretmeyi tercih ederler	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	---	---	---

Senden istediğim önce dışarıda oynamayı tercih eden sol taraftaki çocuklara mı yoksa televizyon seyretmeyi seven sağ taraftaki çocuklara mı daha çok benzediğine karar vermek. Henüz bir şeyleri işaretleme. Sadece hangi çocuğun sana daha çok benzediğine karar ver ve cümlemin o tarafına git. Şimdi de, seçtiğin çocuğun sana çok mu benzediğine yoksa sana biraz mı benzediğine karar ver ve bunun altındaki kutucuğu işaretle.

Her bir cümle için sadece bir tane kutucuğu işaretleyeceksin. O da senin hakkında en doğru olan ve senin en çok benzediğin ifade olacak.

(Eğer hem annen hem de üvey annen varsa, birlikte yaşadığın hangisiyse ona göre cevap ver.)

1.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar annelerine kolayca güvenirler.	AMA	Bazı çocuklar da annelerine güvenemeyecekleri konusunda emin değildirlere.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	-----	--	---	---

2.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocuklar yaptıkları her şeye annelerinin çok karışıklarını hisseder.	AMA	Bazı çocuklar da annelerinin kendi başlarına bir şeyler yapmalarına izin verdiklerini hissederler.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	---	-----	--	---	---

3.

Bana çok benziyor ☐	Bana biraz benziyor ☐	Bazı çocukların annelerinin kendilerine yardım edeceklerine inanmaları kolaydır.	AMA	Bazı çocuklar için ise annelerine inanmak zordur.	Bana biraz benziyor ☐	Bana çok benziyor ☐
---	---	--	-----	---	---	---

EK-5 6-18 Yaş Çocuk ve Gençler için Davranış Değerlendirme Ölçeği

Aşağıda çocuk ve gençleri tanımlayan maddelerin bir listesi bulunmaktadır. Her bir madde çocuğun şu andaki ya da son 6 ay içindeki durumunu belirtmektedir. Bir madde çocuk için çok ya da sıklıkla doğru ise 2, bazen ya da biraz doğru ise 1, hiç doğru değilse 0 sayılarını yuvarlak içine alınız. Lütfen tüm maddeleri işaretlemeye çalışınız.

0: Doğru Değil (Bildiğiniz kadarıyla)	1: Bazen ya da Biraz Doğru	2: Çok ya da Sıklıkla Doğru	
0 1 2	1. Yaşından çok daha çocuksu davranır	0 1 2	33. Kimsenin onu sevmediğinden yakınır
0 1 2	2. Anne babanın izni olmadan içki içer	0 1 2	34. Başkalarının ona karşı olduğu, zarar vermeye, ya da açığını yakalamaya çalıştığı hissine kapılır
0 1 2	3. Çok tartışan bir çocuktur	0 1 2	35. Kendini değersiz, önemsiz ya da yetersiz hisseder
0 1 2	4. Başladığı etkinlikleri (oyunu, dersleri, işleri) bitiremez	0 1 2	36. Sık sık kaza sonucu bir yerlerini incitir
0 1 2	5. Hoşlandığı ya da zevk aldığı çok az şey vardır	0 1 2	37. Çok kavga çıkarır, kavgaya karışır
0 1 2	6. Kakasını tuvaletten başka yerlere yapar	0 1 2	38. Çok fazla sataşılır, dalga geçilir
0 1 2	7. Bir şeylerle övünür, başkalarına hava atar	0 1 2	39. Başlı belada olan kişilerle dolaşır
0 1 2	8. Bir konuya odaklanamaz, dikkatini uzun süre toplayamaz	0 1 2	40. Olmayan sesler ve konuşmalar işitir (açıklayınız):
0 1 2	9. Kafasından atamadığı, onu rahatsız eden bazı düşünceleri vardır (mikrop bulaşma, simetri takıntısı, okul sorunları, bilgisayar gibi) (açıklayınız):	0 1 2	41. Düşünmeden hareket eder, aklına eseni yapar
0 1 2	10. Yerinde sakince oturamaz, çok hareketli ve huzursuzdur.	0 1 2	42. Başkalarıyla birlikte olmaksızın yalnızlığı tercih eder
0 1 2	11. Gereken gayreti göstermeden, sırtını tamamen büyüklere dayayıp her şeyi onlardan bekler.	0 1 2	43. Yalan söyler, hile yapar, aldatır
0 1 2	12. Yalnızlıktan şikayet eder	0 1 2	44. Tırnaklarını yer
0 1 2	13. Kafası karışık, zihni bulanıktır	0 1 2	45. Sinirli ve gergindir
0 1 2	14. Çok ağlar	0 1 2	46. Kasları oynar, seçirmeleri ve tikleri olur (açıklayınız):
0 1 2	15. Hayvanlara eziyet eder	0 1 2	47. Geceleri kabus görür
0 1 2	16. Başkalarına eziyet eder, kötü davranır, kabadayılık eder	0 1 2	48. Başka çocuklar tarafından sevilmez
0 1 2	17. Hayal kurar, hayallere dalıp gider	0 1 2	49. Kabızlık çeker
0 1 2	18. Kendine bilerek zarar verdiği ya da intihar girişiminde bulunduğu olmuştur	0 1 2	50. Çok korkak ve kaygılıdır
0 1 2	19. Hep dikkat çekmeye çalışır	0 1 2	51. Başlı döner, gözleri kararır
0 1 2	20. Eşyalarına zarar verir	0 1 2	52. Kendini çok suçlu hisseder
0 1 2	21. Ailesine ya da başkalarına ait eşyalara zarar verir	0 1 2	53. Aşırı yer
0 1 2	22. Evde söz dinlemez	0 1 2	54. Kendini sebepsiz yere çok yorgun hissettiği olur
0 1 2	23. Okulda söz dinlemez	0 1 2	55. Fazla kiloludur
0 1 2	24. İştahsızdır	0 1 2	56. Sağlık sorunu olmadığı halde:
0 1 2	25. Başka çocuklarla geçinemez	0 1 2	a. Ağrı ve sıızlardan yakınır (baş ve karın ağrısı dışında)
0 1 2	26. Hatalı davranışından dolayı suçluluk duymaz, orali olmaz, aldırmaz	0 1 2	b. Başağrılarından yakınır (şikayet eder)
0 1 2	27. Kolay kıskanır	0 1 2	c. Bulantı, kusma duygusu olur
0 1 2	28. Ev, okul ya da diğer yerlerde kurallara uymaz, karşı gelir	0 1 2	d. Gözle ilgili şikayetler (Gözlük, lens kullanma dışında) (açıklayınız):
0 1 2	29. Bazı hayvanlardan, durumlardan (yüksek yerler), ya da ortamlardan (asansör, karanlık gibi) korkar (okulu katmayınız) (açıklayınız):	0 1 2	e. Döküntü, pullanma ya da başka cilt hastalığı olur
0 1 2	30. Okula gitmekten korkar, okul korkusu vardır	0 1 2	f. Mide- karın ağrısından şikayet eder
0 1 2	31. Kötü bir şey düşünebileceği ya da yapabileceğinden korkar	0 1 2	g. Kusmaları olur
0 1 2	32. Kusursuz, dört dörtlük, her konuda başarılı olması	0 1 2	h. Diğer (açıklayınız):

ÖZGEÇMİŞ

Rabia Berrin Işıkoğlu

Doğum Yeri ve Tarihi: Isparta – Eğirdir, 20.09.1977

EĞİTİM

- 2014- Yüksek Lisans
Üsküdar Üniversitesi
Klinik Psikoloji
- 1994-1999 Lisans
Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik

İŞ DENEYİMİ

- 2013- Psikoterapist
Bahar Psikoloji, İstanbul
- 2007-2013 Radyo Programcılığı
Moral Fm, İstanbul
- 2007-2012 Psikoterapist
Psikosağlık Ruh Sağlığı ve Tedavi Merkezi, İstanbul
- 2003-2004 Okul Yöneticisi
Anabilim Eğitim Kurumları, İstanbul
- 2001-2002 Psikolojik Danışman
Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kıbrıs
- 1999-2001 Psikolojik Danışman
Orta Doğu Teknik Üniversitesi Ankara , Niğde
- 1998-1999 Stajyer Psikolojik Danışman
Bilkent Üniversitesi, Ankara

DİLLER

- Türkçe (Anadil)
İngilizce (İleri Seviye)
Arapça (Orta Seviye)
Fransızca (Orta Seviye)

BİLDİRİ VE YAYINLAR

Fiziksel ve Duygusal Şiddetin Çocuğun Allah ile Bağ Kurmasına Etkisi(Ortak Bildiri), 1. Uluslararası Erken Çocukluk Kongresi, İstanbul, 2016.

Öykülerle Sosyal Zeka Eğitimi (11 Kitap) Basım Aşamasında.

Öykülerle Duygusal Zeka Eğitimi (10 Kitap), Nesil Yayınları, 2011.

Duygusal Zeka Etkinlik Kitabı, Nesil Yayınları, 2011.

Öykülerle Davranış Eğitimi (10 Kitap), Nesil Yayınları, 2009.

Davranış Eğitimi Etkinlik Kitabı, Nesil Yayınları, 2009.

“Doğu Akdeniz Üniversitesi İlkokul Öğrencilerine Uygulanan Bireysel Gelişim Projesi”, 1.Uluslararası Eğitim Konferansı “ Kıbrıs, 2002.

TEMEL SERTİFİKALAR

Albert Ellis Enstitüsü	Rasyonel Emotif Terapi Eğitim ve Süpervizyonu
Beck Enstitüsü	Bilişsel Terapi Eğitimi
Hakan Türkçapar	BDT Kursu; OKB’de BDT Uygulamaları
Psikonet (ISST Onaylı)	Şema Terapi Model ve Teknikleri
Psikonet (ISST Onaylı)	Borderline ve Narsistik Kişilik Bozukluklarında Şema Terapi Kullanımı
Davranış Bilimleri Enstitüsü	EMDR Eğitimi ve Süpervizyonu
Theraplay Enstitüsü	1. ve 2. Seviye Bağlanma Temelli Theraplay Tedavisi ve Süpervizyonu
Family Psychological Services	Deneyimsel Oyun Terapisi
Bağlanma Terapileri Enstitüsü	Kısa Süreli Çözüm Odaklı Terapi
Psikosağlık RTM	NLP